

ÚJKELET

..... Izraeli magyar nyelvű független lap .....

06/12/2018

אוקט סופ"ש

Impresszum

Főszerkesztő: Vadász Éva (Tel-Aviv)

Vezető szerkesztő: Steiner Kristóf (Tel-Aviv)

Olvasószerkesztő: Bedő J. István (Budapest)

Korrektor: Sebő Anna (Tel-Aviv)

Képszerkesztő: Salamon Sára (Tel-Aviv)

Tördelő: Szász Julianna (Budapest)

Szerzőink: Arje Singer (Sidney), Avi Ben Giora (Bécs), Barkay Zeév (z"l Ramat Gan), Barzilay István (z"l Izrael), Benedek István Gábor (Budapest), Egervári Vera (Netanya), Erős-Hajdu Szilvia (Petach Tikva), Farkas Jenő (Zeév) (z"l Izrael), Frank Peti (Karmiel), Gárdos Károly (Dosh) (z"l Izrael), George Edri (Javne), Gidó Attila (Kolozsvár), Halmos László (Rehovot), Halmos Sándor (Budapest), Háberman Zoltán (Budapest), Horváth Nehab Katalin (Tel-Aviv), Igal Kaddar (Timrat), Katz Éva (Ramat Gan), Kishont Ferenc (z"l Ramat Aviv), Kiss Lou (Barcelona), Krasznai Éva (Budapest), Kristóf Juli (Givatayim), Leah Sofer (Tel-Aviv), Markovits Mária (Haifa), Nimrod Dagan (Tel-Aviv), Nagy Gabriella (Givatayim), Nagy Tímea (Givatayim), Olosz Levente (Budapest), Politzer Maymon Krisztina (Jehud), Róna Éva (Kiriát Ono), Tabák László (z"l Tel-Aviv), Schnapp Lea (Jeruzsálem), Silló Sándor (Bat Jam), Újvári Mária (Kolozsvár)

Email: editor@ujkelet.com

Új Kelet online: www.ujkelet.com

Ára: 30 sékel

Az Új Kelet újságot 1918-ban Kolozsváron Chaim Weissburg alapította

Felelős kiadó: Salamon Sára, Steiner Kristóf, Vadász Éva

Hirdetés: +972-54-472-7472

Információ a terjesztésről: +972-50-528-8982

Nyomdai kivitelezés: Hadfusz Hechadas Kft.

A szerkesztőség nem felel a hirdetések tartalmáért. A kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.

Izraelinf

Steiner Kristóf vezető szerkesztő
Salamon Sára képszerkesztő
Vadász Éva főszerkesztő
Sebő Anna korrektor

Tisztelt Olvasóink!

FOTÓ: NIMROD DAGAN

Az Új Kelet nem a régi – és mégis az: a 100 esztendőes lapot 2015-ben karolta fel szerkesztőségünk, azóta pedig minden lapszámmal közelebb kerültünk a jubileumhoz. A „századforduló” számunkra azt jelenti: részesei lehetünk valaminek, amely sokkal nagyobb nálunk – olvasóink mindennapi életének, Izrael kultúrájának és társadalmának, és a magyar zsidóság hagyományainak. Az #UK100 magazin halhatatlan szerkesztőink és szerzőink előtt tiszteleg, történeteket vonultat fel jelenlegi szerzőink tollából, múltat idéz és jövőbe néz, de elsősorban arra hivatott, hogy mély gondolkodásra és inspiráló tettekre ösztönözve szórakoztassa és szólítsa meg olvasóinkat. Őket, akik már 1948 előtt is a kolozsvári kioszkok előtt sorakoztak, hogy megkaparinthassák lapunkat, azokat, akik „velünk együtt” alijáztak, és azokat is, akik mostanság kezdenek új életet Izraelben – az Új Kelettel a hónap alatt. Hosszú és kalandos, izgalmas és megtisztelő feladat volt összeállítani ezt a születésnapjára különszámot, és még nagyobb öröm végre átnyújtani – önöknek, nektek... mindenkinek. [Mert az Új Kelet – ma is, mint 100 éve mindig – mindenkié.](#)

FOTÓ: POLINSZKY TIBOR

Budapest

Bedő J. István olvasószerkesztő
Szász Julianna tördelő

Habár 1918-ig az erdélyi cionizmus által a zsidó tömegekre gyakorolt hatás elenyészőnek tekinthető, mégis ez teremtette meg az alapját a mozgalom későbbi kibontakozásának. Közvetlenül a magyar fegyverletétel után, a nemzeti tanácsok megalakulásával párhuzamosan, nemzetiségi alapú zsidó önszerveződés indult meg Erdély városaiban, ez később Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség néven regionális szervezetté alakult, és a két világháború között az erdélyi zsidó érdekek legfontosabb képviselőjévé fejlődött.

Az erdélyi románok a Gyulafehérváron, 1918. december 1-jén megrendezett nagygyűlésükön mondták ki egyesülésüket Romániával. (Ezt az 1920-as trianoni döntés jogi értelemben is szentesítette.) A gyulafehérvári határozatokhoz elsőként a szászok csatlakoztak, de az erdélyi zsidóság nem követte őket. A magyar asszimiláció hívei a magyar álláspontot képviselve elutasították Erdély elszakítását Magyarországtól. A cionisták várakozó, semleges álláspontra helyezkedtek, olyan kérdésnek tekintették, amibe a zsidóságnak semmilyen beleszólása nem lehet.

Ilyen körülmények között került sor az Új Kelet elindítására 1918 végén. Nemzeti érzelmet, zsidó tudatra ébresztést nem lehetett kultúra, kulturális tevékenység és olvasás nélkül kiváltani, és ennek tudatában volt az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség is. A kolozsvári Új Kelet és a temesvári Neue Zeit – Új Kor révén teremtődtek meg a propaganda és a mindennapi megszólítás eszközei. Mindkét lap már indulásakor programszerűen terjesztette a zsidó nemzeti gondolatot. Ebben az időszakban kapott lendületet a teljes erdélyi magyar, német és román nyelvű sajtó is. A határváltozások következtében a korábban provinciális lapok hirtelen regionális jelentőségű újságokká váltak. Az erdélyi sajtópiacon a háború után 101 sajtótermék volt jelen. Két évtizeddel később csaknem megduplázódott a számuk, napilapként 33 jelent meg. (Kolozsvár, Temesvár és Nagyvárad járt az élen.)

Az Új Kelet első száma 1918. december 19-én jelent meg Kolozsváron, „zsidó politikai heti szemle”-ként az Erdélyi Zsidó Kiadó Rt. kiadásában. 1920-ban napilappá alakult, s az újonnan létrehozott Kadima Kiadóvállalat Rt. kezelésébe ment át. 1923-tól „az egyetemes erdélyi és bánáti zsidóság napilapja”-ként működött. Indulásakor Székely Béla és Marton Ernő, majd 1919-től csak Marton jegyezte. Az idők folyamán az impresszumban szerepelt még főszerkesztőként Fischer József (1920–1922), szerkesztőként Giszkalay János (1924–1927), fe-

lelős szerkesztőként Jámbor Ferenc (1927–1938), bukaresti szerkesztőként Kasztner Rezső (1929-ben), Hátszegi Ernő (1929-től). Alapítói között ott voltak Schwartz Ignác nyomdász (a Poale Cedek iparosegyesület elnöke), Weissburg Chaim, Kohn Hillel és Glasner Mózes. Szerkesztőségében a kolozsvári újságírók legjava dolgozott, főszerkesztője lett Székely Béla és a dicsőszentmártoni ortodox rabbi akkor még teljesen ismeretlen fia, Marton Ernő. Amikor Weissburg a lap élére Martont javasolta, a kolozsvári vezető cionisták elutasították, helyette Székely Béla kinevezését támogatták, aki akkor a város egyik legnagyobb magyar lapjánál, a Keleti Újságnál dolgozott. Weissburg pont ezért ellenezte, mert Székely magyar lap alkalmazásában állt, ezért asszimiláns újságírónak tartotta. Végül kompromisszum született, Marton és Székely neve is felkerül a címoldalra.

Az Új Kelet 1920-ban alakult hetilapból napilappá, és egészen 1940 szeptemberéig jelent meg. Ekkor az Észak-Erdélyt átvevő magyar hatóságok több lappal együtt betiltották.

Az Új Kelet 3500 példánnyal kezdett, napilapként már elérte az 5000-et, de ez nem volt állandó. A világháborúk között, a legjobb években valószínűleg megközelíthette a tízezret. Az 1939 tavaszi hivatalos adatok szerint Kolozsvár egyik legnagyobb példányszámú napilapja volt 7200 példányával.

Az előfizetésekből az előállítási költségek huszonöt-harminc százalékát tudták fedezni, a lap tehát veszteségesen működött, átlagban havi 30 000 lejes deficitet termelt. A lapot 1920-tól kiadó Kadima Rt. (tulajdonosai: Marton, Giszkalay és Léb Ödön, mindhárman cionista vezetők) részvényeinek 51%-át az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség birtokolta az 1920-as évek második feléig, és az újság alapvetően a Szövetség szócsöveként is működött, mígnem 1932-től teljes egészében Marton tulajdonába került.

Tartalmát tekintve a húszas években az erdélyi zsidósággal kapcsolatos híradások voltak többségben, a következő évtizedben lényegesen nagyobb teret kaptak a külpolitikai és a romániai belpolitikai események, valamint a palesztinai hírek. 1930-ban az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség Temesvárra tette át székhelyét, ezzel együtt a szervezeti hírek, a cionista élettel kapcsolatos közlések is az ott hetilapként megjelenő Neue Zeit – Új Kor oldalaira kerültek át. Válaszként az Új Kelet egy sor mellékletet indított a különböző korosztályok, társadalmi rétegek megszólítására. ■

Teremtő akarat (III.)

(ADALÉKOK AZ ÚJ KELET GYERMEK- ÉS IFJÚKORÁHOZ)

Markovits Mária

EREDETILEG A CENTENÁRIUMÁRA KÉSZÜLŐ ÚJ KELET ELSŐ HUSZONKÉT, KOLOZSVÁRI ÉVÉRŐL SZERETTEM VOLNA MEGEMLEKEZNI, ÁM EGyre ÚJABB, ÉRDEKESEBBNÉL ÉRDEKESEBB ADATOK BIRTOKÁBA JUTOTTAM. A TENGERNYI INFORMÁCIÓT LEHETETLENSÉG AKÁR CSAK KIVONATOLT FORMÁBAN AZ OLVASÓ ELÉ TÁRNI, ARRÓL NEM IS BESZÉLVE, HOGY NYOLCVAN-SZÁZ ÉV TÁVOLÁBÓL A HITELESSÉG IS EGyre NEHEZEbben ELLENŐRIZHETŐ.

Az Új Kelet szülőföldjén is átvonult egy rettentő háború, az erdélyi város több ízben gazdát/országot cserélt, utcanevek változtak, politikai rendszerek követték egymást, mindezek befolyásolhatják a talált adatok egyértelműségét, minden kétséget kizáró valóságát.

Zádor András, a Kolozsvári Zsidó Hitközség elöljárója nemrég felhívta a figyelmünket, hogy az Új Kelet szerkesztősége és kiadóhivatala az első három

évben valóban az egykori Fogoly utcában székelt, de 1922 márciusától 1940 szeptemberéig a Baron L. Pop (ma Brassai Sámuel) utca 10. szám alatti, ma is létező épületben működött. (Köszönjük a pontosítást!)

Az újság eredeti kiadója az Erdélyi Zsidó Kiadó Rt. volt. Kezdetben az impresszumban felelős szerkesztőként Székely Béla és Marton Ernő, 1919-től csak Marton Ernő szerepelt, 1927-től főszerkesztőként.

1920-ban az Új Kelet napilappá alakult, és a teljesen új Kadima Kiadóvállalat Rt. kezelésébe került. 1923-tól „az egyetemes erdélyi és bánáti zsidóság napilapja”-ként jelent meg.

Példányszáma az első évben 3500, a húszas években (már napilapként) 15-20.000 volt. [A Romániai Magyar Irodalmi Lexikon adatai szerint.]

Főszerkesztője 1920 és 1922 között Fischer József. Giszkalay János neve 1924 és 1927 között jelent meg szerkesztőként az impresszumban, Jámbor Ferenc pedig 1927–1938 között volt felelős szerkesztője a lapnak, míg 1929-ben Kasztner Rezső, azt követően pedig Hátszegi Ernő voltak az Új Kelet bukaresti szerkesztői. Közülük néhányukat viszontláthattuk a Tel-Avivban 1948-ban újraindított lapban.

Az újság első 22 évének szerzői között az alábbiakban röviden említjük meg Székely Béla, Szabó Imre, Salamon László, Hátszegi Ernő nevét, illetve rövid életrajzát. Talán kevésbé ismert újságírók, szerkesztők voltak ők, ám mindannyian rendkívül változatos publicisztikai és irodalmi alkotásokkal gazdagították az újságot.

Székely Béla (Bethlen, 1891– Chascomús, Argentína, 1955) költő, publicista, pszichológiai szakíró. Aktív részt vállalt az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség tevékenységében, ennek keretében megszervezte az Aviva zsidó leány-világmozgalmat. 1938-tól Argentínában élt, ahol magyar nyelven szerkesztett lapot, Jövő címmel. Az antiszemitizmus története (Budapest, 1936) című könyvét saját fordításában portugál nyelven is megjelentette (Buenos Aires, 1940).

Szabó Imre író, újságíró, műfordító (Érsekújvár, 1882 – Kolozsvár, 1943), az Új Kelet munkatársa. 1930–1931-ben a Kelet Népe című, szintén Kolozsvárt megjelent, rövid életű irodalmi, kritikai és közgazdasági havi szemlét szerkesztette, ugyanakkor munkatársa volt a Zsidó Jövő című kiadványnak is. Regényeket és novellákat írt. Kelet kapujában című útikönyvének, később Az utolsó máglya című történelmi regényének nagy közönségsikere volt.

Salamon László (Nagyvárad, 1891 – Kolozsvár, 1983) költő, író, esszéista, újságíró, szerkesztő. Újságírói pályáját 1913-ban a Nagyváradai Naplónál kezdte. 1924 elején Kolozsvárra költözött, ahol az Új Élet na-

pilap irodalmi szerkesztője volt a lap megszűnéséig. Közéleti írásai a II. világháború alatt a Népszavában jelentek meg. 1942-ben a Vajda János Társaság levelező tagjává választotta. 1944-ben deportálták, a dachau koncentrációs táborból annak felszabadulása után, 1945-ben tért haza Kolozsvárra.

Hátszegi, eredeti nevén Zuckermandel Ernő (Hátszeg, 1904 – Auschwitz, 1944) újságíró. 1922-től 1926-ig a kolozsvári Consum közgazdasági lap munkatársa. Párizsi tanulmányútján újságíró akadémiát és kereskedelmi tanfolyamot végzett, hazatérve 1928-tól 1940 szeptemberéig a RADOR hivatalos román távirati iroda külügyi osztályának szerkesztője, egyidejűleg a kolozsvári Új Kelet bukaresti tudósítója. Emil Carrasso francia íróval társulva és eredeti családi nevén Ady-versek francia fordítását jelentette meg az *Au-jour'hui* c. folyóirat kiadásában (Párizs, 1926). Önálló verseskötete: *Olvastam a csillagokban*, Kolozsváron jelent meg 1927-ben.

Talán lesz még alkalmunk bemutatni a 21. század olvasójának a valamikori kolozsvári Új Kelet többi, ismert és kevésbé ismert szerzőjét is. Különleges időkben, különleges helyen éltek és alkottak. Zsidók voltak, magyarul írtak a Romániához tartozó Erdélyben – talán éppen a kettős kisebbség tudata vezette tollukat, emelte magasra a fiatal Új Kelet irodalmi és publicisztikai színvonalát.

Előttük és társaik előtt tisztelgünk a jubiláló Új Kelet minden írásával. Büszkék vagyunk a ránk testált örökségre. ■

A sorozat korábbi részei az Új Kelet 2018 augusztusi és októberi számában jelentek meg.

A kolozsvári Új Kelet szerkesztőségének épülete (ma Brassai Sámuel, 1918-1940-ig Baron L. Pop. utca)

Fotó: Rohonyi Iván

Múltidéző

ERDÉLY ZSIDÓ HITKÖZSÉGEI NYOMÁBAN

Halmos Sándor

SZERETEM ERDÉLYT, S AZ OTT ÉLŐ MAGYAR AJKÚ ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK TAGJAIT. JÁRTAM SZATMÁR, NAGYVÁRAD, ARAD, TEMESVÁR, KOLOZSVÁR KÖZÖSSÉGEIBEN. ISMEREM EGYKORI TUDÓS RABBIAIKAT, MUNKÁSSÁGUKAT, S TUDOM, HOGY ELYNERTÉK A VÁROSI KÖZÖSSÉGEK TISZTELETÉT. ISMEREM EGYES KUTATÓIKAT IS, SZATMÁR: CSIRÁK CSABA, NAGYVÁRAD: MÓZES TERÉZ, KOLOZSVÁRT LŐWY DÁNIEL ÉS A NYUGDÍJAS FÉNYKÉPÉSZ, KLEIN ANDREI. TÖBBSÉGÜKNEK AZONBAN CSAK A SOÁ ELŐTTI IDŐSZAK ÉS A HOLOKAUSZT A SZAKTERÜLETE. A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN ITT MÉG JELENTŐS KÖZÖSSÉGEK ÉLTEK, DE AHOGY A ROMÁN POLITIKA ELADTA A SVÁBOKAT A NÉMETEKNEK, ÚGY ADTÁK EL A ZSIDÓKAT CAJAL ELNÖK ÉS ROSEN FŐRABBI KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL IZRAELNEK.

Anéhány ezerre tehető zsidóság nagy többsége már román anyanyelvű és kultúrájú. A legnagyobb zsidó közösség Bukarestben él, a második Nagyvárad, majd Iași, Temesvár, Brassó és Kolozsvár. A jiddisül beszélő már szintén elég ritka Erdélyben. Magyar származású rabbi már nincs, az utolsó dr. Neumann Ernő volt, Temesvár főrabbija, aki 55 évig állt közössége élén.

A zsidók erdélyi történetével azonban többen is foglalkoznak a fent írtakon kívül (Robert Schwartznak, a Kolozsvári Zsidó Hitközség elnökének szíves közlése). A „kezdetek” legalaposabb szakértője Gyémánt Ladislau professzor, aztán Tibori Szabó Zoltán, Gidó Attila, Papp Francisc, Lucian Nastasă-Kovács, Michael Shafr. A kolozsvári hitközség is hozzájárult a téma alapos feltáráshoz az elmúlt években szervezett tudományos ülésszakaival. Ezek dolgozataiból öt kötet már megjelent románul és magyarul is, Adalékok a kolozsvári zsidóság múltjához címmel.

Az erdélyi zsidó hitközségek kisebb része a 17-18. században keletkezett, nagyobb része a 19. század folyamán, csak a gyulafehérvári még korábbi. Az írott vagy tárgyi emlékeket, de még a szájhagyomá-

nyokat is ritkán őrizték meg, s ezek se mennek túl a 18. század első felén.

Az országos levéltárak kézírataiban viszonylag kevés szó esik a zsidókról, mert Erdélyben sem számban, sem egyébként nem igazán volt súlyuk. A kereskedelem területén sem, mert velük versenyeztek a görögök, örmények, rácok (szerbek) és mások. A kézíratos emlékek a levéltárakban lappanganak, s a nyomtatásban szétszóródott adatokat sem gyűjtötték. Erdély történetének egyedüli kutatója a fáradhatatlan Kemény József gróf volt, kéziratban maradt, figyelemre méltó jegyzetei tehetnek jó szolgálatot az ügynek.

Az oklevelekben a 16. századtól foglalkoznak az erdélyi zsidókkal (bár a vidéken már korábban is lakhattak). A Szapolyai János erdélyi vajdát magyar királlyá választó székesfehérvári országgyűlés (1526) elrendelte, hogy „a zsidók a társadalom minden részéből, a városokból és falvakból azonnal kiűzessenek”. Volt ennek fogamatja? Utána fél évszázadig nincs hír a zsidóságról. Legközelebb a kolozsvári országgyűlés (1578) említi jelenlétüket egy félmondatban: „Sőt zsidók is!” A tömör törvényhozói stílusból méltatlankodás, lenézés hallatszik ki. (A görögről még kevésbé hízog a véle-

ZSIDÓ ÉLET

A MAI ROMÁNIÁBAN

Bevezetést Rosenberg báccival, aki most érkezett Bukarestből

Tibériás (Az Új Kelet tudósítójától). — Rengeteg hallottunk az utóbbi esztendőben az új olcáról, mind a lapok hasábjairól, mind a levelek személyes, vagy közvetített értekezésen folytat. Bennünket főleg az új magyar bevándorlók sorsa érdekel. Sajnos, utóbbi időben számunk egyre inkább csökken, úgy Magyarországról, mint a többi keleteurópai államból, ahol magyarul beszélő testvéreink találhatók és kiváncsiságunk érdeklődésünk a Tibériásba érkezett idős olcá-házaspárról, akik Románia fővárosából, Bukarestből jöttek Tibériásom sá hánykhoz.

Rosenberg Miksa és neje — mindketten 72 évesek — de nyugodtan legadhathatnának korukból legalább tíz évet — pirospapság, észjárás, jószágos arcú öreguralúknak szemben, mintha a...

LAKÁS ÉS NYUGDÍJ...

Bezdőljen magáról, Rosenberg bácsi — kérjük, és szavalj nyomán kibontakozik előttünk egy romániai zsidó munkás élete.

Harmac évig áttem Bukarestben. Már 1926-ban résztvettem a cionista mozgalomban és igyekeztem megszervezni egy ifjúsági csoportot Erdélyből, amelynek elő kellett volna készítenie a talajt az idősebbek sájjá. Sajnos, nem lett belőle semmi, — mondanom remik akadályozták a kísérletet és feljelentették a káikönyvet. De az szívenem fémindig. Erec után végigmentem. Hígyek el nem csak azért jöttünk, mert gyermekeink itt van. Nekünk meg volt mindenkint ott is... az utóbbi hét évben a Bukarest...

MINDENKI AKAR JÖNNI...

Rosenberg bácsi szájából ömlik továbba a szó. Erdéki fészteitől hallunk arról a kérdéstől: mi a zsidó helyzet Romániában? — Mindenki akar jönni — válasz — sajnos, kevesen kapnak útlevélet. Intenzív zsidó életet ének a romániai zsidók. Már amennyire ez lehetséges. A templomok zsúfolva vannak, jiddis nyelvű szinagógák és van kéthetente zsidó lap. A hitközség nehezen tartja magát anyagi nehezen van megitt. Bukarestben, itt még héberül is tanulnak. Ami legérdekesebb, a zsidók nem tagadják az Izraellel való kapcsolatot.

VÁGTAK VOLNA LE TÖBÖL A LABOM...

A román antiszemizmusról tesznek fel most kérdéseket. — Nyíltan természetesen nincs. De ha van is — annak a újra a zsidók — az okokat. Típket adnak a többieknek — megbizhatónak akarnak lenni mindekinél — persze kinek-ből visszatértek... A legutóbb propagandát... A legutóbb előtt találkoztam egy ilyen visszatérrel. Szemcséte, hogy azért jött vissza, mert Izraelben volt munkája. Hát ott nem...

IZRAELRŐL — CSAK JOKAT

Mit tudnak Izraelről a zsidóktól? — folytatjuk a kérdést. — Mi csak jókat hallottunk az országáról — főleg az arab propagandát híreik közül.

Most Rosenberg néni veszi át a szót: — Amikor a gyerekek iráltak, hogy itt már kis házat vettek, bizony nagyon csodálkoztunk, ilyesmi Romániában...

gyermekesek nagyapját látánam magam előtt és feleségét, hűséges élettársát, a kontybakötőt hájt nagyanyót.

Bizonny magam sem hiűök a lányomnál, Izraelben kezd meséjt Rosenberg éve, hogy elváltam lányomtól és családjától és azóta állandóan jönni akarunk. Mintegy két éve, hogy behatott utlevél-kérelmünkből kérésre és majd útközbenjárásra kaptuk meg személyesen ezelőtt egy héttel. Oh, ha látta volna a többi zsidó barátaimat, mikor megkaptuk az útlevelet! Kágyes szemmel és rebegő ajkakkal imát mondtak és úgy kezdtek újjáreménykedni, hátha nekik is fog egyszer sikerülni...

SUSSMANN HATÁKÁVA: DAVID DRORI

Tubisvát Ciprusban

Az alábbi részletet egy járók a drága küldeményt. Felhangzik az ének: „Ki táncol a kisgyermek, minted egy kezében kis facsempe az egyik eretl küldött a fákat, amelyek az Ország-tévéreinknek. Elküldték az elváltukhoz legközelebb álló felváltásokat, az apró olaj-füldök helyezett ki azokat mindaddig, míg mi is itt vagyunk és majd velünk együtt térjenek vissza testvéreink köré. Aztán az angol követ, diplomatikus ünneplő közönségre következtek. Amberci élet északangyal-dékdéret és az eretl szemlék fészesgetését, szavai diplomatikus és kimeríték a de ünneplések a szép pillanathoz méltóan.

„Tubisvát” — mondják az eretl kiküldötték, — „eretl ledik.” Megindul a lázas köré. Már megindultak. Erecből ének, ének és átmutatás. A hatalmas terület megindult az előkészítés számára. Aztán elérkezett a vára-várt nap, amely egy-egy üszög napja. Reggel ifjondul az ifjúság. Nyolcszáz éves korig, mindannyian 18 torlapokból készült kék-fehér ruhában. Ragyog a napfény. Kék az ég és a napfény. A gyerekek felvonulása körül a négyezer fonyi tömeg, amely előtt katonás sorrendben vonul fel az ifjúság.

Az ünnep fénypontja következtek: eretl repülőgépek érkeztek és megjönnek az eretl attrakció főszereplői. Feltehetően látvány. Az elősorban a kiküldött londoni főmegbízott, az eretl kiküldötték, szaklással öregemberek sorbáállva fogadják őket.

„Meghívó” — ez a címe a most megérkező levelemnek, amely eretl felvilágít ide Ciprus szigetét.

Kálév, a karaita

Írta: Löwenkopf Kálmán

As első napokban semre sem vettem, hogy eljöttünk. Nem volt rajta semmi feltűnő. A neve, ha szokatlan is, ősi, bibliai. Csak amideklődtem nála, kezdem rágyanakodni.

Kálév, milyen áldást este a gyertyákat meggyújtja? — Semmiyet! — mondja zavartan. — Ejnye, no, azt hittem, vallásosak vagytok! — Azok vagyunk mi! — Akkor hát miért nem tudod? — Mágnap imádkoztunk. A fiúk sorjában kirtakák az imakönyvet a padra. Kálév nem mozdult.

Hát te, Kálév? — Nincs! — Nincs! — Nincs! Ilyen, mint ezek a népek! — Előfordul az bizony manapság, hogy a rengeteg szagból érkezett hazatérőknek már még imakönyvük is ezekhez tartoznak — gon-Harmadnap Misna-óra volt.

Beráchoz traktátusa, első fejezet, első Misna! — Zörögnek a lapok, kereszt a magadott penzumot tovább. — No, mi az, Kálév, Misná since? — Igy tudodott ki aztán óra után négyesemközti beszégetéből, hogy 1200 esztendő óta harcban állunk egymással, hogy Málchá profétái elváltak az útjaink.

Olykor sajnáljuk is őket azért a dermedtségért, amit ékért, amit közénk vertek. Egy népet különös sajátossággal, egyfajta kultúrával, maguk néppé. A proféták ahhoz, hogy egy népet világ köztöljének, hiszen a nem mondhatjuk többé csupán a magunkénak.

Vallhatom-e magamat zsidónak, ha megtagadom zsidó Jehuda Hánásit, ráv Szádámonidest, a Báál Sém-t. Lehetek jó vagy rossz zsidó, ha nem is járok az ő útjaink-könyvük szerint, ha a Báál Sém csodáiban nem is hiszzenem kell, hogy tanításuk folytatása a szináj Tanak. Pózték este sötéttség borul a Kálév szüleinek házára. Bennünket a világszág tartott a gálut sötét éveiben, a világszág, amely felállandóan törekedünk, ta, aszaptották a homály, kolóidzták, vert béklyót a lábunkra.

Mi évezredekben keresztül raktuk a bástyát a Tan vára köré, de ugyanakkor téglilegven benne a világszág, a fény, hogy éppen ezáltal lyójták kibírja. — Zaidók, holnap a katolikusk gyógnak, nem kell feljönni. — Izraeliták, holnap ur-

1938 II 5 Uj Kelet

Meghívó

BEZTON MEGHIVJUK ÖNT ÉS B. CSALÁDJÁT, A NÉZZE meg az ember!

CÍMÜ MBSORUNK IZRAELI ELŐADÁSÁIRA, EZ A LEGJÓBB ALKALOM!

A jegyárúsítás minden városban megindult. — Disz-premier FEBRUAR 19. SZERDÁN, RAMAT-GÁN. SIENNES, HOGY JO HELYET KAPJON. . . . . Salom!

APOLLO KABARÉ

FOTÓ: DIASZPORA MŰZEUM ARCHIVUMA

mény; egy szász követ „névleg keresztényeknek, tényleg törököknek” nevezte őket.)

A zsidóság legelsőként Gyulafehérvárt vetette meg a lábát, ami fontos kereskedelmi gócpont volt, kiviteli-behozatali piac. A határállomásokon szabad volt „külső nemzetbeli kereskedőknek” is vásárt tartaniuk, de tiltva volt áruik továbbvitele az ország belsejébe. A Fehérvárt megtelepedő zsidók Magyarország török kézen lévő részei és a Török Birodalom felől közvetítették az Erdélybe irányuló kereskedelmet. Mihelyt többen lettek, hitközséggé tömörültek. 1591-ben már két bét-din működött a városban.

Innen előbb a törvényt megsértve, 1623-tól pedig szabadon jártak vásárokra az ország belsejébe. (Akkor ugyanis Bethlen Gábor fejedelem kiváltságlevelet adott az Erdélyben letelepedni akaró zsidóknak, engedélyezve a lakhatást, a kereskedést és a szabad vallásgyakorlást. Állandóan megtelepedniük sokáig nem sikerült, mert a szabad városoknak és földesuraknak jogában állott nem befogadni a jövevényeket.) Kolozsvár például a felvilágosodás alkonyáig távol tudta tartani magától a „zsidó veszedelmet”, pedig már 1591 előtt is jártak zsidók Kolozsvárra. Száz évvel később a városi közgyűlésén maga a város áruhelyek rendezésénél a görögök és más kalmárok mellett a zsidóknak is helyet jelöl ki „a Tottis András háza udvaránál lévő udvarban”.

A vásárokra járás veszedelmes vállalkozás volt, bizonyítja azon zsidók esete, akiket a Kolozsvárra győztesen bevonuló Básta császári generális (Gior-

gio Basta) 1600. szeptember 13-án az ott talált oláhokkal, rácokkal együtt levágatott.

Kevésbé végzetes következményekkel járó kalandok sokszor estek meg a Kolozsvárra igyekvő zsidókkal, mígnem 1770 táján Deutsch Löbel elsőként letelepszik. A város még sokáig irtózik tőlük, s csak 1848 fojtja majd el e szellemet.

Miután Bethlen Gábor kezéből kihullt a gyeplő, nem sokáig maradtak zsidók Gyulafehérvárt. A türelmetlenebb szellemű Rákócziak idejében – és talán a szombatosok üldözése miatt – rosszabbra fordult a zsidók sorsa is. A török idők után kevés lehetett a becsületes kézműves, kereskedő, mégis sorra hozták a szigorú országgyűlési döntéseket ellenük. 1648-ban szigorúan eltiltották őket a marhakereskedéstől. A törvény az állandóan ott lakó zsidókat is az „egyéb idegen rendekhez” csapta, akár a görögöket.

Az 1650. évi országgyűlés elrendelte, hogy „mind zsidó, mind görög tartson neme szerint való köntöst”, holott Bethlen Gábor privilégiuma felmentette őket a megkülönböztető jel viselésétől.

II. Rákóczi György elrendeli a zsidók szabad kereskedését, de csakis Fehérvárt lakhatnak, ott is csupán zsellérként, másutt csak eltűrendők. Holott a Bethlen-féle privilégium nem beszél Fehérvárról, mint kizárólagos lakhelyről. Fél évszázaddal később a törvény zaklatás jogalapjává lett azok kezén, akik előbb sem voltak a zsidóknak barátai.

A korlátozást II. József 1781-es pátense újból érvényre emelte. A Rákóczi-féle ediktumot érintetlenül hagyta az 1810-11 évi kolozsvári országgyűlés is, holott éppen az a törvénycikk teremtett jogalapot a zsidók Fehérváron kívül tartózkodására. Ugyanigy korlátozott az erdélyi kir. főkormányország még 1845-ben is (mikor már kb. 3000 zsidó lakott Erdély-szer- te), hogy törvényesen csak Fehérvárt lakhatnak zsidók, míg egyebütt csak eltűrik őket. Nem kellett sokáig, Erdély és Magyarország uniója hazát adott a zsidóknak Királyhágón túl is.

Az itt említettek bővebben megtalálhatók az említett tudományos ülésszak első kötetében (Gyémánt Ladislau: A zsidó élet kezdetei Kolozsváron, Gidó Attila: A kolozsvári zsidó életvilág intézményülése, de ugyancsak jelentős Tibori Szabó Zoltán: Élet és halál mezsgyéjén című írása stb.)

Akik e történet megírására vállalkoztak, tudják, hogy az utolsó időben vagyunk, szerencsére egyre több kutatóhely nyílik meg. Tisztelet az elszánt kutatóknak! ■

Az Új Kelet megalakulásának körülményei és első újságírói gárdája

Olosz Levente

AZ 1918-AS FORRADALMI ESEMÉNYEK A ZSIDÓSÁGOT SEM HAGYTÁK MOZDULATLANUL. ERDÉLY NÉHÁNY VÁROSÁBAN ZSIDÓK KIS CSOPORTJA NEMZETI EGYSÉG MEGTEREMTÉSÉÉRT SZÓLALT FEL. KOLOZSVÁRON A SZERVEZKEDÉS ÉLÉN WEISZBURG CHAIM (HUGÓ) ÉS KOHN HILLEL ÁLLTAK. ŐK GLASNER MÓZES KOLOZSVÁRI ORTODOX FŐRABBI TÁMOGATÁSÁT ÉLVEZTÉK. AZ EGYSÉGES CIONISTA SZERVEZET FELÁLLÍTÁSA MELLETT EGY ÚJSÁG KIADÁSÁNAK ÖTLETE IS MEGFOGALMAZÓDOTT BENNÜK.

Weiszbürg visszaemlékezése szerint az Új Kelet megalapítására a Kikaker kávéházban került sor. A megbeszélésen rajta kívül Krémer Ármin, Schwartz Ignác és több fiatal cionista vett részt. Elhatározták, hogy kiadnak egy, a cionizmust propagáló hetilapot, mely vállalkozáshoz Schwartz Ignác nyomdász saját nyomdáját és papírt ajánlott fel. Mindeközben a főszerkesztő személyéről vita bontakozott ki. Míg Schwartz és köre Székely Bélát, országos szinten elismert újságírót szemelték ki a tisztségre, addig Weiszbürg régi barátját, Marton Ernőt javasolta, aki azonban a kolozsváriak számára ismeretlen volt. Székely nagyváradi és budapesti napilapok szerkesztőségeiben szerzett tapasztalatot. Marton is rendelkezett újságírói tapasztalatokkal, azonban lényegesen kevesebbel, mint Székely. Fiatalon, mindössze 17 évesen lett Dicsőszentmárton két újságjának, a Vármegyei Híradónak és a Kis-Küküllőnek munkatársa. 1917-től az utóbbi lap szerkesztője lett, miközben a helyi cionista szervezetben tevékenykedett. Weiszbürgnak azért nem tetszett Székely Béla személye, mert egy magyar lap alkalmazásában állt, így asszimiláns újságírónak tartotta őt, ellenben Marton cionista elköteleződése felől

nem volt kétsége. Végül az a kompromisszum született, hogy Marton és Székely társszerkesztők lesznek.

Az erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség alakuló gyűlésére 1918. november 20-án került sor az Uránia filmszínházban. A gyűlést követően a maroknyi szerkesztőség hosszús tanácskozáson vett részt, ahol az első lapszám tartalmát és az újság programját vitatták meg. Dilemmájuk abban állt, hogy az újság irányvonalát a zsidó kisebbség és jogvédelem mentén fogalmazzák csak meg, vagy ezzel párhuzamosan az akkor teljesen idillikusnak tűnő palesztinai munkát is propagálják. Az Új Kelet első száma, a háborús viszonyok között beállt papírhány miatt, csomagolólapra nyomtatva jelent meg 1918. december 19-én. A „Mit akarunk” kérdésre válaszolva az első vezércikk a palesztinai zsidó állam felállítása mellett nemzeti önrendelkezést és a zsidó kisebbség jogainak alkotmányos garantálását követelte.

Az Új Kelet hetilap kiadását kezdetben Schwartz Ignác végezte. Ő szedte, nyomta és adminisztrálta a hetilapot. Az újság kiadásának finanszírozását három jómódú erdélyi zsidó, Léb Ödön, Bergner Mór és Fischer Tivadar vállalta. A szerkesztést Marton Ernő és Székely Béla vé-

gezték, a cikkek túlnyomó részét is ők írták. A kettős szerkesztőség azonban nem marad fent sokáig, Székely Béla néhány hét után elhagyta a zsidó lapot, és a nagyobb presztízsű Keleti Újsághoz igazolt. 1919 elején Marton egyedül vezette a lapot. Az a furcsa helyzet állt elő, hogy ő volt a szerkesztője és egyetlen fizetett munkatársa a lapnak, Schwartz Ignác pedig a kiadója. Többek szerint a két fiatalnak köszönhető, hogy a lap nem szűnt meg ezekben az egész erdélyi cionista mozgalmat érintő változásokban. Marton munkáját Weiszburg Hugó „Ben Atid” és Blau Pál „Bli Sém” álnévek alatt írt cikkei egészítették ki. A cionizmus híveként mindketten az ideológia propagálására és teoretikus kifejtésére koncentráltak.

A fejlődő mozgalom számára egyre inkább egy napilap létrehozása vált szükségessé. Weiszburg Hugó úgy gondolta, hogy csak egy napilap segítségével lehet megszólítani az asszimilált tömegeket és megnyerni őket a cionizmus ügyének. Felismerte azonban, hogy Kolozsvár híján volt egy napilap felállításához szükséges feltételeknek: nem állt rendelkezésre olyan újságíró gárda, amely egy nagyszabású napilap elindításához szükségeltetett. Ezért az a terv körvonalazódott, hogy budapesti neves újságírókat hívnak az Új Kelet szerkesztőségébe.

A Szövetség vezetőségének (Kohn Hillel, Blau Pál, Hamburg József) tetszett azon felvetés, hogy a budapesti lapokhoz hasonló színvonalú újságot alapítsanak, azonban a napilap finanszírozására nem láttak megoldást, és kétségbe vonták a leendő újságírók cionista irányultságát. A pénzügyi probléma orvoslására elhatározták, hogy létrehozzák a Kadima kiadóvállalatot, annak részvényeit pedig az erdélyi zsidóság körében árusítják és így fedezik a napilap kiadásának költségeit. Mivel a részvénykibocsátás nem gyűjtött elég pénzt, ezért később a Kadima vállalatot a Szövetség alá szervezték át.

Weiszburg Hugó 1920 tavaszán érkezett Bécsbe, hogy ott újságírókat toborozzon. A várost ekkor ellepték a Tanácsköztársaságban részt vett értelmiségiek, akik a fehérterror bosszúja elől menekültek el Magyarországról. Weiszburg egy plakáthirdetést adott fel, amelyre először Szabó Imre jelentkezett. A jesivában tanult, majd újságíróvá lett Szabó a kommün alatt a Vörös Újságnak dolgozott és ezért kellett menekülnie. Faragó Miklós szintén a plakátra jelentkezett. Újságírói pályáját Aradon kezdte, majd a Szeged és Vidéke szerkesztőségébe került. 1907 óta budapesti lapoknál dolgozott, 1910-től a forradalmak végéig pedig Az Est munkatársa volt. A Tanácsköztársaság idején a Sajtódirektórium tagjaként tevékenykedett. Weiszburg Szabó Imre segítségével ismerte meg Kaczér

Illést. Ő zsidó tárgyú regényeivel már ismert volt Erdélyben.

Újságíróként is komoly karriert tudhatott maga mögött: Szatmárnémetiben megalapította az Új Szatmár című újságot, de fontosabb irodalmi munkáit pesti lapokban közölte (Pester Lloyd, a Múlt és Jövő, az Újság, Nyugat). A demokratikus eszmék őt is magával ragadták, így 1918 őszén röpiratban támogatta a forradalmat. A Tanácsköztársaság bukása után menekülnie kellett az országból.

Weiszburg Hugó ezt követően Giszkalay Jánossal találkozott Bécsben, aki szintén emigrációba kényszerült az 1920-as évek elején. A fiatal Giszkalay, aki már évek óta közölt cikkeket és elbeszéléseket a Budapesten megjelenő felekezeti lapokban, nem volt a Tanácsköztársaság híve, épp ellenkezőleg, ellenforradalmárnak számított. Azonban a fehérterror időszakában egy zsidó témában közölt publicisztikájával magára haragította a hatalmat és menekülnie kellett. Giszkalay örömmel fogadta el Weiszburg állásajánlatát, igaz, a főszerkesztői székről nehezen tudott lemondani.

További újságírók toborzásában Giszkalay nyújtott segítséget Weiszburgnak. Ekkor már Weiszburg a cionista elköteleződéstől eltekintett. Giszkalay elsőnek Darvas Simont, legjobb barátját ajánlotta. Darvas több újságnál dolgozott, közben a Galilei Kör elnöke és titkára volt. A Tanácsköztársaság alatt a Vörös Újság munkatársa. Weiszburg felvette az intelligens ember benyomását kelendő, de kommunista tanokat hirdető Darvast. Weiszburg Sas Lászlót is alkalmazta. A Budapesten született Sas újságírói pályáját a Keleti Értesítőnél kezdte, majd 1910-ben csatlakozott a Világ nevű polgári radikális napilaphoz, melynek közel tíz éven keresztül volt a munkatársa. 1919-ben elhagyta a lapot, majd Ausztriában és Németországban élt, ahol német lapoknak dolgozott. Németországból érkezett Budapestre.

Weiszburg emellett szerette volna a zsidó tárgyú novelláiról ismert Újvári Pétert is megnyerni az Új Kelet számára. A rabbi családban született Újvári 17 évesen szakított a tradicionális életvitellel, rövidesen a Szegedi Híradónál, majd más szegedi és pesti lapoknál dolgozott. Cikkeiben a munkásság és az újságírók szociális életének jobbításáért harcolt, az 1918-as forradalom kitörését örömmel fogadta. A kommün alatt az Országos Ismeretterjesztő Bizottság irodalmi osztályának a vezetője, és ebből a pozíciójából irányította a népnevelési propagandát. Mivel Újvári ekkor még Budapesten tartózkodott, Weiszburg levélben értesítette őt az újságírói állásról. Új-

Marton Ernő ifjú évei Dicsőszentmártonban

Olosz Levente

ITT MOST EGY KISSÉ RÉSZLETESEBB ÉLETRAJZ
KÖVETKEZIK, DE AKIRÓL SZÓ VAN, FELTÉTLENÜL
MEGÉRDEMLI. MARTON ERNŐ VOLT UGYANIS AZ IDÉN
100 ÉVES ÚJ KELET ALAPÍTÓJA.

Marton Ernő rabbicsalád sarjaként született 1896-ban a Maros megyei Dicsőszentmártonban (ma Románia). Édesanyja született Duschinszky Minka, a férje után Marton Miksáné. Marton anyai nagyapja Duschinszky Bernát volt, a szlovák–lengyel határhoz közel fekvő Námesztó környéki kistelepülések rabbija, az ő felsége pedig Reich Katalin (Rivka Hajele), a budapesti ortodox főrabbi, Koppel Reich testvére. Az apa, Marton Miksa, 1866-ban született Sopronkeresztúron. A kereskedelmi iskolában döbbsent rá, hogy ez a pálya nem neki való, és elkezdte a helyi jesivát látogatni. Később Pozsonyban tanult Hátám Szófer utódainál, rabbi diplomáját is ott szerezte meg. 1894-ben megválasztották a dicsőszentmártoni ortodox hitközség rabbijának. A korban páratlan módon a prédikációit magyar nyelven tartotta az ortodox zsinagógában.

Marton Miksáéknak három gyerekük született, Ilona, Erzsébet és Ernő. A család négyablakos, nagy kerttel szegélyezett háza a város központi részén állt. A szülők számára elsőrendű szempont volt a gyerekek nevelése, valamint testi egészségük megóvása. Mindent megtettek, hogy feljavítsák a fiúcska gyenge testalkatát, a téli időszakban csukamájolajat itattak vele, és több alkalommal Abbáziába (ma Opatija, Horvátország) utaztak nyaralni, tengeri levegőre.

A gyerekek minden reggel az udvaron tornáztak, az ott berendezett „tornateremben”, majd a már este előkészített hideg vízben fürödtek. A zsidó ünnepeket előírás szerint megtartották, az előkészületekből és a rituálékból a gyerekek is kivették részüket. Otthon magyarul beszéltek egymással, de a tanulmányok nyelve a német és a jiddis maradt. A héber nyelvet a vallási rituálékkal, a talmudi történetekkel vagy éneklés során ismerték meg.

Marton Ernő 1902-ben kezdte tanulmányait a helyi elemi (állami) iskolában, majd 1906-tól a polgárban folytatta. Igen jó tanuló volt, szinte mindig kitűnő osztályzatot kapott. Egyik tanára azt írta év végén a bizonyítványába, „csak azért adok kitűnőt, mert ennél jobb nincs”. Tanára, Halmányi Samu vezette be Martont a szépirodalom világába, és indította el az írás felé. Első irodalmi próbálkozása is tanára támogatásával adta közre a helyi lapban, a Kis-Küküllőben 1909-ben.

A polgári elvégzése után, 1910 szeptemberében a kamasz ifjút apja a nyitrai jesivába küldte. Az itt töltött egy év után a szombathelyi jesivában folytatta tanulmányait. Az irodalom iránti vonzalmát a vallásos nevelés sem tudta eltéríteni. Nyitrán titokban tovább folytatta próbálkozásait. Később így emlékezett vissza erre az időszakra: „Alig múltam tizenöt éves, de az irodalmi ambíciók már kikezdték gyer-

meki nyugalmamat. A jesiva szigorú rendje mellett is egyre több időt téptem le a gemára [az amórák misna- és bibliai magyarázatainak gyűjteménye] tanulásra szentelt éjszakákból, hogy titokban belső remegésekkel és izgalmakkal verten verseket, novellákat írjak, részben íróasztalom fiókjába, részben különböző szerkesztőségi papirkosarak számára.” 1912 őszén tért vissza szülővárosába, ahol súlyos betegen találta apját, aki kevéssel ezután el is hunyt.

Apja halála után rövid időre átvette annak papi teendőit a városi hitközségben, de nem folytatta vallási tanulmányait. Az irodalom és írás iránti szenvedély ekkor már minden vágnál erősebb volt benne, további karrierjét világi pályán képzelte el. Leérettségizett és beiratkozott a budapesti jogi karra. Mai megfogalmazással levelező tagozati képzést valószínűleg ott is tanult, és csak a szigorlatokra utazott a fővárosba.

A család az apa halála után anyagilag is megérezte a jövedelem kiesését, ezért Ernő rövid ideig könyvelői-levelezői állást vállalt egy exportcégnél – de egy pillanatra sem hagyott fel az írással. 1912 telén ismét megjelent egy karcolata (Téli mese) a Kis-Küküllőben, és ettől kezdve rendszeresen jelentek meg ott prózai művei és versei, majd 1915-től egy másik helyi újság, a Vármegyei Híradó oldalain is.

Martont 1916 augusztusától megbízták a Vármegyei Híradó szépirodalmi rovatának szerkesztésével. Egy évvel később szerkesztőtársi kinevezést nyert el ennél a lapnál, amely egy évre rá összeolvadt riválisával, s Kis-Küküllő név alatt működött tovább. Az újság felelős szerkesztői ezt követően gyakran cserélődtek, de Marton 1918 végéig folyamatosan főmunkatárs maradt. Verseinek, novelláinak jelentős része zsidó témákkal foglalkozott.

Marton Ernő hamar megtalálta helyét a kisváros közéletében és politikájában, ami abból is kitűnik, hogy 1917-ben az új főispán, Gyárfás Elemér titkáráként alkalmazta. A főispáni titkár feladata az irodai teendők ellátása és a főispán munkájának megkönnyítése volt. Marton lelkiismeretesen és precizitással véggezte teendőit. Jámbor Ferenc – majdani kollégája az Új Keletnél – visszaemlékezése szerint olyan szépen fogalmazott, hogy a belügyminisztériumban is csodájá-

ra jártak. Emellett „nem is kellett jegyezze a vármegyei üléseket, olyan feje volt, hogy ötórás ülés után emlékezetből csodálatos pontossággal állította össze a jegyzőkönyveket.”

Igen mély érzékenységet mutatott a háború nyomán keletkezett szociális problémák iránt. Több cikkében azt sürgette, hogy a lakosság aktívan kapcsolódjon be a hadiözvegyek, illetve -árvák megsegítésére indított programokba. E téma kapcsán közölt publicisztikájában megtalálhatók a szocialista eszmerendszer egyes elemei is: „így valósul meg [a rekvirálással] az abszolút egyenlőség és testvériség életbeszökésének halvány sejtése, Marx és Lasalle indexre tett álmainak megvalósulása, a kommunizmus eszméjének klasszikus formában való

gyakorlatba hívása.” A szociális kérdésekben mutatott elköteleződése eredményeképp a háború utolsó évében a Küküllő megyei Hadigondozó igazgatójává nevezték ki.

Közben megismerkedett a cionizmus eszméjével, s ennek elkötelezett hívévé vált. Több forrásból is hatott rá a cionista gondolkör. Az ígért földjére való visszatérés gondolatát már édesapja elültette benne, igaz, ő ezt még szigorúan a Tóra tanításainak figyelembevételével képzelte el.

Az erdélyi cionizmus egyik legfontosabb alakja, Weissburg Chaim éppen Dicsőszentmártonban végezte az elemi iskolát. Ő ismertette meg először Ernővel a zsidó nemzeti eszmét. A Marton Miksát követő rabbi, Krausz József már gyerekkorától aktívan részt vett a cionista mozgalomban. Ernő szombat-helyi nagybátyja, Marton Dávid és gyerekei szintén a cionizmus híveinek számítottak. Ernő maga pedig Budapesten látogatta a Makkabea előadásait, és más cionista vezetőkkel kötött barátságot. A fővárosban hozzáférhető cionista irodalmat is beszerezte, és hazatérve tanulmányozta.

Dicsőszentmártonban a cionista egyesület 1914-ben alakult meg. A 18 éves fiatalember aktív szerepet vállalt a szervezetben, összejövetelein előadásokat tartott, a helyi sajtóban népszerűsítette céljait, tevékenységét, azonban vezető beosztást nem töltött be, hiszen ez nem fért volna össze a vármegye közéletében betöltött tisztségével.

Az 1918-as polgári forradalom eseményei után a városban pogromhangulat uralkodott el, a helyi zsidóság veszélybe került. A zsidó közösség vezetői, köztük a hadifogságból hazatért Weissburg Chaim, Marton Ernő, Krausz József rabbi és Erdős Izor hitközségi elnök azzal háritották el a veszélyt, hogy a hitközséget bevonva megalakították a Dicsőszentmártoni Zsidó Nemzeti Tanácsot. A tanácson belül megszervezett és felfegyverzett nem-

zetőség pedig járőrözésbe kezdett, vagyis meg tudta védeni a helyi zsidóságot. A Zsidó Nemzeti Tanács Intéző Bizottságának tagjai – Marton Ernőt is ideértve – zsidó nemzetiségűnek vallották magukat, és tudtára adták a magyar és román nemzeti tanácsoknak, hogy bármilyen, zsidóságot érintő ügy ezt követően az ő hatáskörükbe tartozik.

A forradalmi események lehetőséget kínáltak Marton számára az addig nyilvánosan nem hangoztatott polgári radikális eszméinek kinyilvánítására is. Jászi Oszkár gondolatait követve a helyi nagybirtokos és dzsentri réteget bírálta, előbb a dicsőszentmártoni vármegyeháza erkélyéről, majd Erdély nagyobb településein.

1918 végén, Kolozsváron elkezdődött az erdélyi cionista emyőszervezet megalakítása, ekkor Marton felhagyott tevékenységével, és csatlakozott a kibontakozó nemzeti mozgalomhoz. Barátja, Weissburg Chaim őt találta legalkalmasabbnak, hogy az új cionista hetilap, az Új Kelet főszerkesztője legyen.

A lap első száma 1918. december 19-én jelent meg. Marton Ernő újságírói – és elkötelezetten cionista – karrierje tehát ennél a lapnál folytatódott. Erdély „első városában”, Kolozsvárt. ■

FOTÓ: MARTON ERNŐ CSALÁDI HAGYATÉKBÓL

Kulcsregény az illúziókról: Bat-Séba engesztelése

Nagy Gabi & Nagy Timi

AZ ÚJ KELET ERDÉLYI TÖRTÉNETÉT, ALAPÍTÓIT, MUNKATÁRSAIT KOLLÉGÁIM MÁR ELÍRTÁK ELŐLEM. FÉLÁRNYÉKBAN MARADT AZONBAN EGYIKÜK: GISZKALAY JÁNOS. Ő MAGA IS SZINTE A KEZDETEKTŐL VETT RÉSZT A LAP MEGTEREMTÉSÉBEN, EGY DARABIG FŐSZERKESZTŐJE IS VOLT. NAGY MŰVE, A BAT-SÉBA ENGESZTELESE KULCSREGÉNY: NEM IS TÚL LEPLEZETTEN ÉPPEN A KOLOZSVÁRI CIONISTA MOZGALOM ÉS AZ ÚJ KELET MEGALKULÁSÁNAK ELSŐ ÉVEIT MUTATJA BE.

Az író, Giszkalay János Widder Dávid néven született 1886-ban, Budapesten. A korabeli cionizmus legjelentősebb irodalmi képviselője eleinte Erda néven közölt cikkeket és elbeszéléseket a felekezeti lapokban. Az ezekben megfogalmazott nézetei miatt elfogatóparancsot adtak ki ellene, ekkor Romániába menekült. Palesztinába 1939-ben alijázott, innentől kezdve csak Giszkalay és Jochánán Gus-Cháláv néven ismerték. Haifán telepedett le, ahol 1951-ben halt meg.

Termékeny író, költő, drámaíró, műfordító, lapszerkesztő volt, politikusként is jelentős. Az Új Kelet élére 1926-ban került, majd 1934-től két évig a Lugoson megjelenő Kézirat (Kirjat Széfer) című irodalmi és társadalomtudományi folyóiratot szerkesztette.

Regényei, verseskötetei, drámái és műfordításai maradtak fenn. Bat-Séba engesztelése című regénye a lap alapítóinak világnézetét és a cionista illúziókat tükrözi. a könyvben felbukkanó szereplők könnyen beazonosíthatók. a történet főhősében Weissburg Chaimra ismerhetünk – a szerző mindössze a helyszíneket és néhány esemény sorrendjét változtatta meg.

A történet dióhéjban: Schwarzdorf Vital az orosz frontról visszatérve Bécsbe megy, hogy régi barátját, a szobrász Abu Azrát felkeresse. Vital nagy tervet dédelget, amely megoldaná Magyarország zsidóságának problémáját. Mivel népe a háború előtt százfélé szóródva élt, idegenként a magyar földön is, még a vallás sem tartotta össze. Az új cseh államban ez a szakadék csak még mélyebb lett. Vital a cseh zsidóságot nemzeti szervezetbe akarja tömöríteni, és teljes zsidó vertikum-

ban gondolkodik. A tervezett Néprészvénytársaság fedzné a zsidó kulturális és gazdasági intézmények létrehozását. Először héberül oktató iskolát nyitnak, majd jön bank, az érdekeiket védő politikai párt, a cionista napilap, saját színházi társulat. Mindez egy épületben valósulna meg Prágában, melynek neve Új Jeruzsálem.

Abu Azra éppen Palesztinába készül, de Vital rábeszéli, hogy áldozzon öt évet az életéből a nagy projekt megvalósítására. Prágában nagy építkezés indul, igaz, a vállalkozás többször csőd szélére kerül. Eddig mintha mai disztópiát olvasnánk.

Azra szép megbízást kap, háromszázhatvanöt bibliai témájú szobrot kell készítenie. Azonban a Messiást is megmintázná, de elakad. A prágai nagy kabbalista rabbi szerint nem következik be a megváltás, amíg Bat-Séba bűne nem nyer bocsánatot. Azra tehát Báb-Sébat formázza meg, aki végül a művész csókjától életre kel, Prágában pedig elszabadul a pokol...

Ha ma olvassuk a krónikát, büszkeséggel töltheti el az olvasót, hogy a zsidóság milyen nagy utat tett meg a cionizmus révén, és megvalósult Herzl álma is. Ugyanakkor megtaláljuk a regényben az azóta sem változott dolgokat: a különböző vallási ágazatok, illetve Izrael és a galut közötti széthúzást.

Azra a regény záró jelenetében keresi az utat Bat-Séba engeszteléséhez, de hiába:

– És semmi se köt bennünket egymáshoz [Bat-Séba]?
– Semmi, Abu Azra.
– És az én álmom?
– Neked álmom, Abu Azra, de nekem az élet. Engem életre álmodtál, és én nem tudok álmodni... ■

1948 aug. 13

a demilitarizálás lenne a leg-
masabb mód a béke és a rend-
sítására. A gróf további pa-
e zsidók ellen az, hogy nem
tt elegendő számú megfigyelőt
tteni a zsidó arcvonatokon,
még feleannyi kocsi sem adtak

neki, mint amennyit erre a célra
kért.
Nyilatkozatának befejezésében
Bernadotte kijelentette, hogy még
nem kapott választ az arab államok
tól a zsidó kormány békétárgyalási
ajánlatára.

ként téviritilg megköszönte Pauker
Anna romániai külügyminiszternő-
nek azt a szives fogadtatást, amely
ben a zsidó kormány speciális meg-
bizottját, Mordechaj Namirt részesi-
tette A külügyminiszter téviritában
elégítéssel állapítja meg, hogy
Namir bukaresti tárgyalásai során
eloszlottak a romániai zsidók all-
jézási lehetőségeivel kapcsolatos
aggodalmak.

Igy nézett ki
az egyik első
izraeli Új Kelet

**NAGYSZABASU KATONAI, KULPOLITIKAI ES GAZDASAGI REFORMOK
KESZULNEK AZ ARAB LIGABAN**

Damaszkusz-i politikai körökből
edő hírek szerint a különböz
ab államok fővárosai között élénk
folyának az arab Liga
szervezéséről. A megbeszélések
alkitüzései között első helyen
ll az arab államok külpolitikájá-
ak összhangba hozatala. Ezen a té-
vannak ugyanis a legnagyobb
ellentétek az Arab Liga tagállamai
között és ha nem sikerül azokat ki-
küzöbölni végül is a Liga felosz-
latására vezethetnek. Az átszerve-
zési tervzetben az arab államok
gazdasági egységének előkészítése
is szerepel. Egyelőre a Liga veze-
tői megelégednének azzal is, ha a

tagállamok megszüntetnék egymás kö-
zött a gazdasági korlátozásokat és
fokoznák a kölcsönös árucserét.
Igen érdekesek az átszervezési
tervek katonai pontjai. Ezekben töb-
bék közt arról van szó, hogy kü-
lönleges hadsereget szervezzenek
a Liga vezetőségének a rendelkezé-
sére, azonkívül pedig megállapodást
kössenek a Közelkelet többi államá-
val ennek a körzetnek közös védel-
mére. Ezzel kapcsolatban az arab
vezetőkörök alapot skarnak terem-
teni fegyver- és lőszergyárak lé-
tesítésére. Hír szerint ebben a
kérdésben az arab államok külföl-
di segítségre is számítanak.

**FEGYVERES RAZZIA KATONASZÖKEVÉNYEK
ELLEN TEL-AVIVBAN**

A rendőrség nagyszamu szökevényt
tartóztatott le

A katonai rendőrségnek a jelent-
kezőket ellenőrző osztálya ma
nagyarányu razzia rendezett Tel-
Avivban katonaszökevények felkuta-
tasára. Eddig három ilyen razzia
volt már Petach Tikvában, Tiberiás
ban és a telavivi Hatikva negyed-
ben. Azonban a mai razzia ugy arányai-
ban, mint kivitelének formájában lé-
nyegesen felülmúlta az eddigieket.
A végigrazziazott terület felül-
te az ugynevezett "temani negyedet",
vagyis a Karmel-piac környékét, le-
egészen a tengerpartig és a jórészt
elpusztult Manshie külvárosig. Ezt
a kiterjedt területet a katonaság
két nagy egysége, a katonai, vala-
mint a polgari rendőrség osztagaival
karöltve a hajnali órákban telje-
sen bekerítette és szigoru forgalmi
tilalmat rendelt el.

A razzia meglepetésszerűen kez-
dődött. Reggel hattól a déli órá-
kig minden házat, minden udvart,
minden zugot alaposan átrésültek.
Sikerült is ily módon nagyszamu ka-
tonaszökevényt kézrekeríteni, vala-
mint olyanokat, akik egyáltalán nem
tettek eleget a jelentkezési parancs-
nak.

Azokat, akik nem tudták kellően
igazolni magukat, tüzetes vizsgálat
végett beszéllítették a Meah Seirim
utcában lévő kereskedelmi iskolába,
ahol a razzia "vezérkara" székel.
Aki ról kiderült, hogy elmulasztotta
a jelentkezést, azt rögtön jelentkez-
ni vitték, büntetése azonban az, hogy
nem élhet semmiféle fellebbezéssel.
Akinél találtak ugyan jelentkezési
igazolványt, de kitünt, hogy nem
vonult be, azt nyomban a katonai
kiképző taborba szállították. Ami
pedig a valóságos katonaszökevénye-
ket illeti, vagyis azokat, akik meg-
szöktek a szolgálatból, azokat a
katonai rendőrség letartóztatva és
azok haditörvényszék elé kerültek.

Ez alkalommal először nőkre is
kiterjedt az igazoltatás, a nők
igazoltatásával a razzia során külön-
leges női rendőrosztog foglalkozott.

Olvassa minden nap az UJ KELETET

ZULANASSZERUEN ESETT AZ ARANY ÁRA

Az arany árának hetekkel ezelőtt
megindult állandó emelkedése után,
a telavivi tőzsdén beállott a visz-
szahatás. A napok óta lemorzsolódó
aranyárfolyam tegnap este 7 71 fon-
ton zárult, holott még egy héttel
ezelőtt egy arany ára 8,40 font
volt. Ma délelőtt tovább folytatód-
ott az áresés és elérte a 7,30-
asmélypontot.

sével kapcsolatban tett nyilatko-
zata, amelyet a piac biztató jel-
nek fogott fel.
Az aranyvásárlók azonban maguk
is hozzájárultak az árek letöré-
séhez. A legtöbb vásárló ugyanis
töbkeerején fálluli összegekben spe-
kulált és az ehhez szükséges pénz
az arany elzálogosítása ellenében
kapott kölcsönökkel fedezte. Ezek
a kölcsönök részint lejártak, ré-
szint pedig az áresés láttára a
hitelezők megijedtek és visszako-
csönvett pénzt csek egy tudják
megfizetni, ha kényszerűen eladják
az aranyat és az így keletkezett
túlkínálat még jobban lenyomta az
arany árát. A kevés tökével rendel-
kező aranyvásárlók az áruhanás
következtében súlyos vesztesége-
ket szenvedtek.

Hirdessen az UJ KELET-ben.

**IZRAELI ROMÁNIAI KÖVETSÉGET
SZERVEZIK**

...és az Új Kelet
1948-ban alijázott

A Jom Jom kőalése szerint a kül-
ügyminisztériumban már folyának az
előkészületek Izrael romániai kö-
vetségének megszervezésére. A lap
egy tudja, hogy a romániai zsidó
követség hatásköre ki fog terjed-
ni Magyarországra és Bulgariára
is. Rögtön azután, hogy Golda Meir
son moszkvai követségünk személy-
zetével elutazik állomáshelyére,
ami körülbelül tíz nap múlva var-
ható, sor kerül a romániai követség

személyzetének összeállítására. A
jelek szerint a romániai követség
élére valószínűleg a Mapaj egyik
vezető tagja kerül, írja a lap.
ugyanakkor azonban az Egyesült
Munkáspárt (Mapam) megának igénye
ll ezt a pozíciót. A követségi sze-
mélyzet szama 20 körül lesz. Valo-
színű, hogy a Bukarestben székelő
követségén kívül külön konzult ne-
veznek ki Budapestre és Szófiába.
Shertok külügyminiszter egyéb-

Dr. Kasztner Rezső életének és halálának megoldatlan rejtélyei

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS POLITIKAI BUKTATÓI

Leah Sofer

DR. KASZTNER REZSŐ TÖRTÉNETE EGYSZERRE ÁBRÁZOLJA HITELESEN A KÖZELMÚLT VÉSZKORSZAKÁT, A HOLOKAUSZT UTÁNI TÖRTÉNETÍRÁST, AZ IZRAELI ÁLLAMALAPÍTÁST KÖVETŐ ÉVEK POLITIKAI ÁRMÁNYAIT ÉS ÁRULÁSAIT – ÉS AZ EMBERISÉG GYARLÓ TERMÉSZETÉT.

Volt egy ember, aki embertelen időkben „üzletszerűen” embereket mentett. Hős, áldozat és bűnbak volt egyszerre. Kasztner Rezső – a tragikus sorsú cionista politikus, ügyvéd és újságíró – zsidómentő történetének számtalan aspektusa tisztázatlan. Sokakban indulatokat kelt, és tevékenységének megítélése máig ellentmondásos a történészek, az igazságszolgáltatás szemében, és azon túlélőkében, akik nem menekülhettek el Magyarországról az életet jelentő Kasztner-vonaton. Neve benne van a köztudatban, az iskolákban tanítanak róla Magyarországon és Izraelben is, de a vele kapcsolatos dilemmák miatt a mai napig tabutéma, kevés szó esik róla és talán arról is hallgat az utókor, hogy valószínűleg ő mentette meg a legtöbb zsidó életet a második világháború utolsó évében.

Kasztner Rezső az 1920-as évek közepétől, egyetemi tanulmányai befejezését követően csatlakozott az akkor még Kolozsváron működő Új Kelet szerkesztőségéhez. Sportriporterként kezdte, tehetsége azonban hamarosan feljebb emelte. Úgy tudjuk, hogy sokrétű érdeklődésének köszönhetően közel került mind a politikához, mind a romániai politikai elithez, és politikai írásokat is publikált. Kasztner 1940-től Budapesten élt, a Budapesti Cionista Mentőbizottság egyik megalapítója és vezetője lett. (A háború alatti embermentő tevékenységét lejjebb hosszabban ismertetjük.)

A háború végén Izraelbe jött. Tartott tőle, hogy mentőakciójának a fogadtatása legalábbis ellentmondásos, és perbe foghatják. Marton Ernő, az Új Kelet akkori főszerkesztője, aki szintén a Kaszt-

ner-vonat révén élte túl a világegyést, segített neki, és 1953-tól kezdve egészen halála napjáig éjjeli szerkesztőként dolgozott az újságnál.

Az Új Kelet 1953 és 1955 közötti lapszámai hiányoznak a jeruzsálemi Nemzeti Könyvtár archívumából, de az 1955-ös év még az Országos Széchényi Könyvtárban sem lelhető fel, holott ezek lehetnének a leghitelesebb tanúi a Kasztner ellen másfél évig tartó pernek. Csak visszaemlékezésekből tudjuk: Marton Ernő engedélyezte a megvádolt újságírónak, hogy tudósítson saját peréről.

Az adatok kutatása közben rábukkantam egy 1955-ös keltezésű, 18 oldalas füzetecskére. Kiadója az Európai Zsidóság Puszulásának Felderítésére Alakult Társadalmi Bizottság, címe „Mi az igazság a Kasztner-ügyben?”,

– félve Hitler haragjától – elvette. Kasztner – ez kevésbé ismert – a háború végéig Budapesten maradt, és próbálta menteni, akiket lehetett. Tárgyalásainak eredményeként 1944 júniusában több ezer zsidó, többnyire idősek, nők és gyermekek, az auschwitzi gázkamra helyett a Bécs melletti Strasshof úgynevezett átmeneti táborába (Durchgangslager) került, ahol a többség túlélte a háborút.

A deportálások leállítására folytán a budapesti zsidóság nagy része megmenekült. Hogy ebben Kasztnernek volt-e szerepe vagy sem, a történészek tudják megítélni. A perről szóló (játék)filmben mindenesetre elhangzik, hogy Kasztner hitt abban, hogy a teljes magyarországi zsidóságot megmentheti.

Az 1953-ban kezdődött perben, másfél évi tárgyalás után Kasztnernek elítélték. A bíró szerint „eladta lelkét az ördögnek”. Nézetét szította az izraeli közvélemény, tagadva, hogy embermentés dolgában az ördöggel is szóba kell állni. A perről maga a megvádolt tudósította az Új Keletet, de a lap példányok hiányoznak. Nem lehet kizárni, hogy még azokban az években csonkították meg a gyűjteményt, hiszen a közvélemény általánosan elítélte őt, míg az újság keményen kiállt mellette. Arról is kevés szó esik, hogy az akkori izraeli vezetés tudott arról, hogy Kasztner tanúskodni fog a nürnbergi perben. Erről hiteles dokumentumok állnak rendelkezésre, amelyek védelmére szolgálhattak volna a perében, azonban ezeket nem használták fel. A miértre sincsen válasz.

Kasztner 1957 tavaszán – még mindig a kollaborálás vádjára miat-

ti bosszú jegyében – politikai indítékú merénylet áldozata lett (noha a Tel Aviv-i Emanuel Haromi és Amsterdam utca sarkán lévő lakásánál személyi védelemben részesült). Mai napig homályban maradt, hogy valójában ki adta le a gyilkos lövéseket. Cvi Ecksteint a gyilkosságért életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, de hét év után kegyelmet kapott, és szabadlábra helyezték. Csupán három évvel ezelőtt, 2015-ben oldották fel részlegesen a titkosítás alól a kormány 1957. március 11-i ülésének jegyzőkönyvét, amelyik megerősítheti a feltételezést, hogy az izraeli titkosszolgálatnak (a Sin Betnek) köze lehetett a merényletnek. Mivel a jegyzőkönyv több részlete továbbra sem ismerhető meg, nem mondhatjuk, hogy a Kasztner-rejtély megoldódott volna.

Nem egészen egy évvel Kasztner halála után a Legfelsőbb Bíróság újratárgyalta perét. A bíró, Agranat visszahelyezte az eseményeket a történelmi korba, és reálisnak ítélte, hogy Kasztner a háború végén a zsidó éle-

tek megmentésére a legnagyobb esélyt a németekkel való tárgyalásban látta.

Ezt követően Chaim Cohen főügyész elrendelte, hogy a náci Németországgal való együttműködés – mint bűncselekményi tényállás – nem alkalmazható zsidó kollaboránsokra. Az indoklás szerint a zsidók áldozatok voltak, nem ítélkezhetünk felettük.

Idén először, 61 évvel a politikai gyilkosság után, Kasztner Rezső lánya és unokája gyertyát gyújtott a Kneszetben a holokauszt áldozatainak emlékéjére. ■

„Fiatal államunknak és a demokráciának nemcsak nagy megrázkódtatása, de egyben nagy próbatétele is volt ez a per. Ha meg akarjuk őrizni belső szabadságunkat és a demokráciánkat akkor a jövőben tisztán kell tartanunk politikai fegyvereinket... a nagy per véget ért. Fellebbzésnek nincsen helye. Az egyetlen fellebbzési fórum a történelem.” – dr. Marton Ernő: Ítélet után (részlet); Új Kelet 1958. január 19.

Fuchs Ávrám

Én voltam az Új Keletben Mister Izrael

Vadász Éva

– ÁRULTA EL LAPUNK EGYKORI SZERZŐJE, AKI 60 ÉVEN KERESZTÜL DOLGOZOTT RENDÜLETLENÜL AZ ÚJ KELET SZERKESZTŐSÉGÉBEN. A 95 ÉVES ÁVRÁMMAL HADERAI OTTHONÁBAN BESZÉLGETTÜNK, ÉS VELÜNK VOLT EGYKORI KOLLÉGANŐJE, LAPUNK JELENLEG IS AKTÍV SZERZŐJE, EGERVÁRI VERA.

Ha Fuchs Ávrámról van szó, két dolog kerül rendszerint említésre. A budapesti szleng és hogy egy újságírónak nem kell feltétlen jól látnia.

Debreceni születésű vagyok, de ott csak megszülettem. A budapestiség onnan jön, hogy ott, jobban mondva Kispesten nőttem fel. A háború előtt a cionista mozgalom aktív tagjaként, a háborúban partizánként tevékenykedtem. Palesztinába jöttem, hogy agronómusként értékesítsem a tudásomat, és hogy legyen parnaszám. A Hagana tagja lettem. Két nappal az államalapítás előtt, '48. május 12-én gránát robbant a szemem előtt. Megsebesültem a fejemben, az agyamban, a fülemben, a szemem szétroncsolódott. A feleségem hét hónapos várandós volt a lányommal, és muszáj volt látnom a lányomat. De a szememben az összes véredény elszakadt, kicsi volt a sansz, hogy összeforrjon. A szemem azóta sem áll jól, de megműtöttek és élek. Aztán pardeszekben, a narancsosokban kapáltam, de én fűrtam az első kutat is a Negevben. Szóval nem volt unalmas az életem.

60 évig írt az Új Keletnek. Szinte az egész életét a lapnak szentelte. Mikor és hogyan került a laphoz?

Hosszú évekig nem tudtam, hogy van magyar sajtó az Országban. Teljesen izraeli vagyok. '53-'54 körül irkát venni mentem a kislányomnak, és a könyvesboltban láttam az idegen nyelvű újságokat, hát vettem egy Új Keletet. Csupa magyar dolog volt benne, semmi izraeli.

Auschwitz után voltunk, ne felejtjük el! Akkor nem csorgott a parnasza a fáról. A feleségem azt kérdezte, miért nem írsz nekik, hát te tudsz írni! Arra alapozta ezt a feltevését, hogy benne voltam

kor már megalakult az állam és volt már hadsereg, besoroztak és azonnal leszereltek, vagyis kirúgtak, de így lett katonai számom. Elmentem az eseményre, írtam róla egy riportot, amit elküldtem

az Új Kelet szerkesztőségének. Azután mindennap rohantam a könyvkereskedőhöz, aki megengedte, hogy belelapozzak az újságba, mert pénzem az nem volt, hogy megvegyem. Már le is mondtam arról, hogy megjelenik, amikor levelet kaptam, hogy jelentkezsek az Új Keletnél. Marton Ernő aláírásával! Sőt: meg is jelentette az írásomat. Mint a pokolgép, úgy robbant be a cikkem. Addig az Új Keletben nem volt ilyesmi, ugye, izraeli riport. Elmentem Martonhoz, aki azt mondta: Nem tudom, mit csináljak magával. Tud héberül? Mert nálunk csak az dol-

a MIKÉ-FE (Magyar–Izraeli Kézműves és Földművelési Egyesület) faliújságjának a stábjában. Ennek ellenére halvány fogalmam nem volt arról, mi az, hogy újság. Egy nap értesítettek arról, hogy a hadirokkantoknak kitüntetés adnak. Mint civil sebesültem meg, még nem volt Medinát Jiszrael, de ami-

let kaptam, hogy jelentkezsek az Új Keletnél. Marton Ernő aláírásával! Sőt: meg is jelentette az írásomat. Mint a pokolgép, úgy robbant be a cikkem. Addig az Új Keletben nem volt ilyesmi, ugye, izraeli riport. Elmentem Martonhoz, aki azt mondta: Nem tudom, mit csináljak magával. Tud héberül? Mert nálunk csak az dol-

gozhat, aki tud héberül. – Hát én pont tudtam. Felvett.

Hogyan teltek a szerkesztőségi mindennapok?

Az elején éjszaka dolgoztam, fordítást végeztem. 1954-ben már az Újságíró Szövetség jelöltje voltam, ahova '55-ben felvettek. '56 után indult be igazán az Új Kelet. Addig nehezen fizettek, de akkor valahogy lett egy kis pénz. Aztán hosszú évekig útleírásokat írtam. A Távol-Keleten kívül az egész világot bejártam az Új Kelet jóvoltából.

Később sem volt konkurenssem, mert izraeli vonatkozású rovatokat csináltam. Színház, gazdaság, politika stb. Még bélyeggyűjtők

rovatát is írtam. Az új olék nem tudták, mit kezdjenek magukkal az új hazájukban, és megbecsülték az itteni programokról szóló írásokat, a átudósításokat, a híreket, riportokat. Én voltam az Új Keletben Mister Izrael. Lengyel és román újságokban is megjelentek a cikkeim fordításai. Jóval később, amikor már külső munkatársként dolgoztam, minden pénteken kaptam egy egész oldalt. Egy százzal fizetett az Új Kelet ezért, persze a Tomi (Tomi Lapid) és a Kishon (Efráim Kishon) morgott, hogy ők csak nyolcvanot kaptak.

Sajtószabadság volt?

Független napilap volt az Új Kelet. Mindent le lehetett írni. Teljesen szabad lap volt. (E. V. megjegyezte: Később, amikor én a laphoz kerültem és Sábttáj Himmelfarb kezében összpontosultak az idegen nyelvű lapok, már csak az „időjárástól független” volt az újság. Ugyanis a Mápáj természetesen baloldali nézeteknek adott főleg hangot...)

Az újságírói karrierje csúcsán könyveket is írt. De amikor dolgozik, hogyan ír?

Újságíróként kézzel írtam, csak néha diktáltam telefonon, mert az pénzbe került... Hét könyvem jelent meg: útleírások, novelláskötetek. A könyv olyan, mint egy gyerek. Ahogy megszületik, elindul a saját útján, és gondoskodni kell róla, hogy a papája és a mamája ne legyen hülye. Ezért a Vera (Egervári Vera) az én örökös szerkesztőm, mert ő tudja, hogyan kell sajtó alá rendezni az írásokat.

Igaz a pletyka, hogy az Új Kelet alijája körül komoly balagan volt? Mint amikor a mi önkéntes szerkesztőségünk átvette a lap tulajdonjogát az előző tulajtól? (Az akkori káosz megoldódott, most viszont mi nyomtatott lapot készítünk, de vele párhuzamosan működik egy hasonló nevű honlap az interneten.)

Úgy kezdődött, hogy Schön Dezső vett egy újságengedélyt, és az Új Kelet nevet választotta neki. Aztán megérkeztek a Marton Ernőék Kolozsvárról, és hozták magukkal az ottani Új Keletet, de a Belügyminisztériumban azt mondták nekik, hogy két azonos nevű újság nem lehet. Schönnek volt engedélye, viszont nem volt pénze, Martonéknak meg volt pénzük, így aztán megegyeztek. Schön 25 százalékot kapott, és ő lett a felelős szerkesztő. Ráadásul Marton Ernő hatalmas fényképe lógott a szobája falán.

Említette Kishont és Lapidot, de az összes nagy névvel együtt dolgozott, Marton Ernőtől Kasztner Rezsőn keresztül Dan Ofryig.

A Martonról beszéltem az előbb. Kasztnerrel egyik nap elcseréltük egymással a műszakot. Aznap lőtték le őt a háza előtt. A későbbi főszerkesztő, Dan Ofry – akkoriban éjjeli szerkesztő – nagyon korrekt munkatárs volt. Soha nem beszélt mások el-

len. Dani kimondott gentleman volt. Lampeltől, amikor húszévesen beállt az Új Kelethez dolgozni, megkérdeztem: Mit csinálsz, Tomi? A jogi fakultánson vagyok sztudent – mondta –, és kell a pénz. Két hónap múlva már a Maarivban dolgozott személyi titkárként, később meg elküldték onnan Londonba, vagy négy évre. Aztán politizálni kezdett, úgy lett a Rádió és Televízió igazgatója. Mondhatom, hogy jobboldali volt. Tomi Lapid helyettes miniszterelnök lett. A Kis hon külső munkatárs volt. Aztán ott volt a zseniális képességű Benedek Pali. Neki azt mondta Dan Ofry: Pali, eridj, csinálj egy riportot! Erre kiugrott a szomszédba, ahol vagy épp felrobbant egy bomba, vagy valami más történt, és komplett sztorival jött vissza. Mindig jó helyen volt. Rengeteg munkatársam volt az idők során. Barkay Zeév, Fettman Joszef, Arad Gideon, Kardos Jóska, Csengeri Imre. Diamant Elemér volt az éjszakai szerkesz-

tő. Székely Pista, a haifai tudósító, valódi úriember volt, azelőtt Afrikában légiós. Egervári Vera 75-től kezdett. Tabák Laci csak a nyolcvanas években jött. ■

Cikkünk korábban az Új Kelet 2018 októberi számában jelent meg.

FOTÓK: SALAMON SÁRA

Rövidhullám a 33,33-ason*

Benedek István Gábor

LEGKORÁBBI EMLÉKEIM A NEGYVENES ESZTENDŐK ELEJÉRŐL VALÓK, TÓTKOMLÓSRÓL. AHOL EZ A SZÓ – IZRAEL – KIZÁRÓLAG TÓRAI KIFEJEZÉS VOLT, TOVÁBBÁ KEGYES FŐNÉV AZ IMAKÖNYVBŐL. DE SEMMIKÉPPEN NEM FORMÁLT MEGTEREMTENDŐ ÁLLAMOT POLITIKAI INTÉZMÉNYRENDSZERREL, VILÁGI TÖRVÉNYEKKEL, KITERJEDT NEMZETKÖZI KAPCSOLATOKKAL. S MÉG CSAK ORSZÁGOT SEM JELENTETT, HATÁROKKAL, FŐVÁROSSAL, IDEGENFORGALMI PROPAGANDÁVAL ÉS AGNON-DÍJJAL.

Szülőfalum mintegy kétszáz ortodox zsidóját nem érintette meg Herzl Tivadar álma, a chászid kivándorlási láz pedig elkerülte őket. Palesztina – az más! A különböző gyűjtési akciók közül a Keren Kájemesz volt a legismertebb; kék színű perselye a Jordánnal, a Kinerettel, a Holt- és Földközi-tenger rajzolatával ott állt a mi konyhánkban is.

Megrendítő jelenet tűnik fel előttem. Kis közösségünkben meghalt valaki. A szombati Tóra-olvasáskor úgy emlékeztek meg róla, hogy kézzel kézre járt a másnapi temetés fontos kelléke, egy kis vászonzacskó, benne maréknyi föld, amely Erecből, pontosabban Erec Jisráelből érkezett. Hogy halottunk feje alatt hirdesse: amíg eljön értünk az isteni jussunkhoz visszavezető Messiás, addig se nélkülözze az ősi haza kicsinyke darbját.

A zacskó tartalma agyag volt, darabos, vacak föld, inkább márgás kőzúzalék. Szégyenem, lebecsülésem oka: szülőfalumban a zsiros feketeföld Magyarország legeslegjobb búzáját termette. De amit akkor még nem tudtam: a földhöz hit és odaadás is kell. Ami már majdnem annyi, mint a megváltás.

A hosszú vonatszerelvény 1944. november elején érkezett velünk Bergen-Belsenbe. Tavasz óta megjártuk már a magyar gettókat és az ausztriai lágereket, hogy aztán itt, a Hannover közeli szász erdők szörnyű mélyén várjuk ismeretlen sorsunkat. A magyarok a két óri-

ási (a XI-es és a XII-es) barakkban jó néhány lengyel családdal kerültek össze, s mintegy félszáznyi holland deportálttal. Hogy melyik csoportban élt és lobogott a cionizmus lángja, nem tudom. Amit emlékezetem megőrzött, az néhány verssor. Inkább egy-két taktus, valamely indulókból.

A szavakat nem értettem, de a bennük testet öltő szabadság, s a remény a másféle életre megérintett. Hadd mondjam el gyorsan: ott Bergenben az esetleges túlélés utáni időkre szóba jöhető életter megleghe-tősen ködös volt. Hogy Magyarországra visszamehettünk-e, az éppoly képtelennek tűnt föl, mint az, hogy Németországban maradjunk. Persze, Palesztina neve előjött, de realitásnak inkább Madagaszkár tetszett. Az óriási sziget. Ahol a tengertől határoltan, elkülönítetten ugyan, de megmaradhatunk. Az nem tűnt föl nekem, hogy romantikus helyszín rajzolódott ki Madagaszkáron, de énekelni a zsidók csak és kizárólagosan Erec Jisróélról énekeltek...

Mire 1945 nyarán haraérkeztünk, Izrael – ha nem is államként, országgént, de zsidó hazaként – már létezett. Terezinből elindult szerelvényünk néhány órán át a Ferenc hídnál várt a továbbhaladás jelére, s a vesztelő vagonokat lelkes cionista agitátorok lepték el. Rövid látogatásuk valóságos nyelvtanfolyammal ért fel: alija, kibuc, Szochnut, Dror Habonim, Somér Hácáir, pluga – azt hiszem, ezek voltak az első, a legelső szavak. Aztán

Benedek Pál, Benedek István Gábor, Benedekné Köves Hajnalka (A Benedek család fotóalbumából)

később is találkoztunk, az orosházi zsinagógában, ahová Bárci-Kohn Simi kántor rokonom jóvoltából valósággal beköltöztek az agitátorok, és a révükön sokan útra is keltek. Akadtak persze „vonat- és hajóváltók” – ők a végén Amerikában, Ausztráliában kötöttek ki, de ez nem érdekes. Életünk döntő mozzanata Izrael lett.

Akiket a kor másik nagy eszméje, a proletár internacionalizmus ejtett rabul, azok kezdetben együtt menetelhettek a cionistákkal. Ó, boldog hónapok! Hiszen a függetlenségi háború a brit imperializmus ellen folyt, ez pedig igencsak tetszett Józsi bácsinak (Sztálinnak), a Szovjetunióknak. Olyannyira, hogy Moszkvában szemet hunytak az úgymond illegális kivándorlás fölött, alighanem fegyvereket is exportáltak, s amikor eljött az ENSZ-ben a szavazás órája, jószerevével elsőként adták voksukat az önálló Izraelre.

Aztán... Aztán minden a visszájára fordult. És pocsékul alakult a történelem. De ez már egy másik fejezet. A zsidó emberek szívébe mindenesetre végérvényesen beköltözött Izrael, immáron az állam is, az ország is.

Ez az újabban divatos kifejezés: „kettős identitás” a kilencvenes évek elejéig nemigen volt használatos. Az életérzés azonban létezett, s még akkor is megvolt, sőt erősödött, amikor reménye sem látszott annak, hogy egyszer hangosan és nyíltan kifejezésre juthat.

Pali testvérem 1957 januárjában lépett le Haifán a hajóról. Rövid téblábolás után eljutott az Új Kelet című napilaphoz, ahol aztán sok éven át dolgozott. Mondhatnám, nagy korszak krónikása lett. Miközben a világ Izrael körül megbolondult. Másfél évtizedig nem

is találkozhattunk. Aztán éveken át csak Romániában. S amikor már beutazhatott Magyarországra, levelezéseinkben akkor is erősen megszürtük a mondatokat.

Egy ízben azt írta Kecskeméten élő idős, immár özvegy édesanyáknak, aki rettenetesen vágyódott elsőszülött fia után, hogy csak azért vállalta el egy kulturális rovat vezetését az Izraeli Rádió magyar adásában, hogy pusztán a hangjával, a hangja színével is elmondhassa gyermeki szeretetét a mamának.

Anyánk ettől az időtől estéről estére ott ült a kesszülék előtt, és rossz kis ujjával csavargatta a gombokat. Akkor még nem léteztek digitális készülékek, közvetkezésképp a hullámsáv örökösen elmozdult, és csak a szörnyűséges égi zajok hallatszottak a hangszóróból. Mígnem vettem egy „külön” rádiót. Akár a sors tréfájának is tekinthetjük, hogy a szovjet gyártmányú kesszülék sávválasztóját pontosan beállítottam a 33,33-as hullámhossz pontjára – ezt a vonalat körömlakkal külön meg is jelöltem –, és így háromnegyed hétkor anyáknak csak kattintania kellett az egyik gombbal, és máris szólt a Kol Jisráél.

Édesanyánk azóta már az igazi éteri világban idézi föl fiaival valaha volt hangját, a régi rádió viszont ott áll pesti konyhánkban, lényegében pontosan a Keren Kájemesz persely helyén, és tanúsítja egyfelől, hogy az igazán fontos dolgok olykor fölcserélhetők, másfelől annak a bizonyos kettős kötődésnek a meglétét is, amelynek létjogosultságát az élet szolgáltatja.

*Részlet a szerző Öt lövés a történelemre című, megjelenés előtt álló könyvéből

רח' הרקבת
شارع هرقيفت
HARAKEVET ST.

A sárga ház –

Tel-Aviv, Harakevet utca 52.

Ez az épület sorrendben a harmadik székháza volt a Tel-Avivban megjelenő Új Keletnek.

A földszinten, a bejáratától balra állt az információs iroda, amelynek üveglaklaka mögött egy vallásos, magyar zsidó származású fiatalasszony, Bráchá ült. Mögötte a hirdetési osztály nagy helyiségébe léphettünk, ahol Sibi Sosi, a magyar részleg vezetője, valamint a sok idegen nyelvű (román, lengyel, jiddis, német, orosz) napi- és hetilap alkalmazottja dolgozott.

Az első emeleti nagy teremben teljes erővel zakatoltak a nyomdagépek. Az Új Kelet cikkeit három nyomdász (gépszedő) kopogtatta a hajnali órákig. De dolgoztak itt idegen nyelvű nyomdászok is szinte tökéletesen, igaz, hosszú ékezetek nélkül. Nem is használhatták, mert írógépeinken egyedül a hosszú „ó” volt a magyar

ékezetes betűk közül. A terem melletti helyiségben dolgoztak a német lap munkatársai, ott üzemelt a büfé is.

A második emeleten volt az Új Kelet hat helyisége meg a többi lap szerkesztősége. A lépcsőházhoz legközelebb eső bal oldali nagy szoba a főszerkesztő, Rappaport Ottó, a mellette lévő Tabák László és a soros titkárnő, a következő Gréda József, később Heller Ernő és Pauk Ica, illetve Tiberiu Antónia (Csöpi) szobája volt. A mellettük lévő helyiségben dolgozott Barkay Zeév és Hirschhorn Marika. Onnan nyílt Benedek Pali rengeteg könyvvel, újságlapokkal, pipadohány illatával teli, festőien zsúfolt szobája, ahová kizárólag ő tehetett be a lábát, meg az éppen aktuális vendége. A takarítónő messze elkerülte... A hatodik szobában Fuchs Ávrám, illetve később Drory Dávid dolgozott Lówy

Klári gépirónővel.

A harmadik emeleten, a könyvelési osztály mellett székelt a titkárság, itt volt Sábttáj Himmelfarb, a tekintélyes vezérigazgató szobája is.

És nem szabad említetlenül hagyni: az épület pincéje szolgált archívumként. Ott őrizték a korábban megjelent, bekötött újságokat. Hegyekben sorakoztak egymás mellett a hatalmas méretű és súlyú kötetek, melyekről Schön Dezső gondoskodott aktív életének utolsó pillanatáig. Régi lapszámokat gyakran kerestek itt, de senki nem rakott vissza a helyére semmit... Több megcsonkított kötet is őrizi az érdeklődő vandál keznyomatát: kitépték a keresett cikket vagy kiszakították az egész oldalt. A későbbi évek során csak összespárgázott kötegekben tárolták a lapokat. Hová lett mindez? Senki sem tudja...

Emlékek a tel-avivi szerkesztőség életéből

Egervári Vera

Az alijázásom utáni évben, 1975-ben kerültem a laphoz. Bíró Magda, a szerkesztőségi titkárnő vett fel. Kedves emlék számomra, kezének jellegzetes mozdulatait máig sem felejttem el.

Az esti szerkesztőségbe kerültem gépirónőnek.

Akkoriban délután öttől az éjféλι lapzártáig két-két éjeli szerkesztő dolgozott váltásban: Dán Ofry, Arad Gideon, Fettmann Jozsef, Barkay Zeév és Kardos Jozsef. Az estiek készítették a híroldalakat: az újság első és utolsó oldalát. A szinte megállás nélkül érke-

ző friss híreket a folyosón elhelyezett, folyamatosan kattogó telexgépről szakítottuk le, három példányban. A fehér, rózsaszín és sárga lapok egy részét felhasználták, de tele volt velük a személtáda is. Minden egész órában a rádió híreit hallgattuk. Márton Lajos (Lajkó), a Kol Jisráél Rádió magyar adásának vezetője telefonon diktálta az anyagát, ami már a másnapi újságban megjelent. És jöttek a gyászjelentések is. A nyomdában a már kész ólomsorokat kidobták, hogy helyükbe a gyászközlemények kerüljenek. Már abban az időben is elég sok volt belőlük... Persze az anyagok cseréje nem ment vita nélkül, hiszen csak a jelentéktelen híreket lehetett eldobni. De a temetés helye és időpontja már a reggeli számban megjelenhetett!

Dolgoztunk szombat éjjel is. Az éjszakák forrók voltak, a légkondi hangosan zakatolt, de nem hűtött eléggé. Kardos és Dán Ofry ledobta az ingét, csak félmeztelenül tudtak alkotni. Egy alkalommal Arad Gideon kifakadt: – Képtelen vagyok úgy dolgozni, ha a maga szőrös pókhasát látom! – kiabált oda Kardosnak.

Időnként megjelent a soros korrektor – Aczél Márta, Rosner Magda, később Leichtner Éli és Illés Imre – a kefelevonattal (ezen a nyomaton javították a hibákat), megmutatta a szerkesztőnek, az vagy látta, vagy további hibát talált benne, és visszaküldte a gépszedőknek. Egy alkalommal nem vették észre, hogy a nyomda melletti kis szobában a javakorabeli Illés Imre még dolgozik, és bezárták a kaput. Órákig bolyongott szegény az épületben, míg aztán valahol a földszint vagy a pince mellett egy kis nyíláson ki tudott mászni. Másnap viszont hiába kereste azt a nyílást, nem találta meg...

Többször előfordult, hogy valami oda nem illő sor került a levonatba. Az egyik idegen nyelvű nyomdász, a tördelő Biegel fel is jött, és a szerkesztő felelősségre is vonta: – Hogyan kerülhetett ebbe a cikkbe ez a sor?

Biegel kifordította a zsebeit, amiben jó néhány ólomsor akadt, kiemelt egyet közülük, és visszakérdezett: – Talán ez a jó? És csodák csodája: gyakran el is találta...

A szerkesztőségben voltak néhány perces múltidéző szünetek olyankor, amikor régen eltávozott kollégákra emlékeztek, mint Diamant Elemér, Márton József, Márton Gizi és mások. Az egyik gépirónő (a nevét nem tudom) döbbenetes emléket hagyott

FOTÓ: EGERVARI VERA ALBUMABOL

maga után: nagy vitába keveredett az egyik szerkesztővel, és mérgében kidobta írógépét az ablakon...

1977-ben aztán megszűnt az éjjeli szerkesztőség. Az említett Bíró Magda összekülönbözött az épületben készülő idegen nyelvű lapokat kézben tartó vezérigazgatóval, Sábttáj Himmelfarbbal, és otthagya az Új Keletet. Így kerültem a helyére.

Már a felvételem idején Rappaport Ottó volt a főszerkesztő, a sokoldalú, nagy tudású, jesivát végzett, egykori kolozsvári színigazgató, akinek nézeteivel sokan nem értettek egyet. Ezért időszakosan megvált a laptól Dán Ofry (aki a Jedit Achronot munkatársa lett, a Sekel selchá című, híressé vált gazdasági melléklet vezetője), végérvényesen pedig Arad Gideon és Fettmann József. Barkay Zeév és Kardos József folytatta munkáját a nappali szerkesztőségben, ahol délután öt órakor volt a lapzárta.

Megváltozott munkakörömben többek között én készítettem a munkarendet (szidur avoda), ki mikor, melyik gépirónővel dolgozik, kit mikor kell helyettesíteni, és ezt csütörtökönként kifüggesztettem az egyik szoba falára. Barzilay István, aki már akkoriban csak helyettesítőként dolgozott, fejcsóválva nézgette, és talán némi megbántottsággal megjegyezte: „Már megint csak egyszer...” vagy „Egyáltalán nem vagyok kiírva.” Így történt, ha senki nem volt éppen

beteg vagy szabadságon. Hasonlóan reagált a drága Schillinger Kati gépirónő is, ha nem látta a nevét a papírlapon.

Reggelente sokszor jöttem be korábban Netanjáról, mert Schön Dezső akkor diktálta az aktuális Heti Szídráját. Ez a nem válóságok számára is élvezetes olvasmány volt, mert mindig aktualizálta a heti politikai események történéseivel. Máskor meg dr. Feuerstein Emil ült a helyébe, hogy a pénteki számhoz diktálja nekem a magyar zsidóság kiválóságainak életrajzeit. Gyűjteménye később Egy marék virág címmel jelent meg, négy kötetben.

Sok munka volt a szerkesztőségben, unatkozni nem lehetett. Akkor még nyolcoldalas volt a hétköznapi szám és huszonnégy oldalas a pénteki.

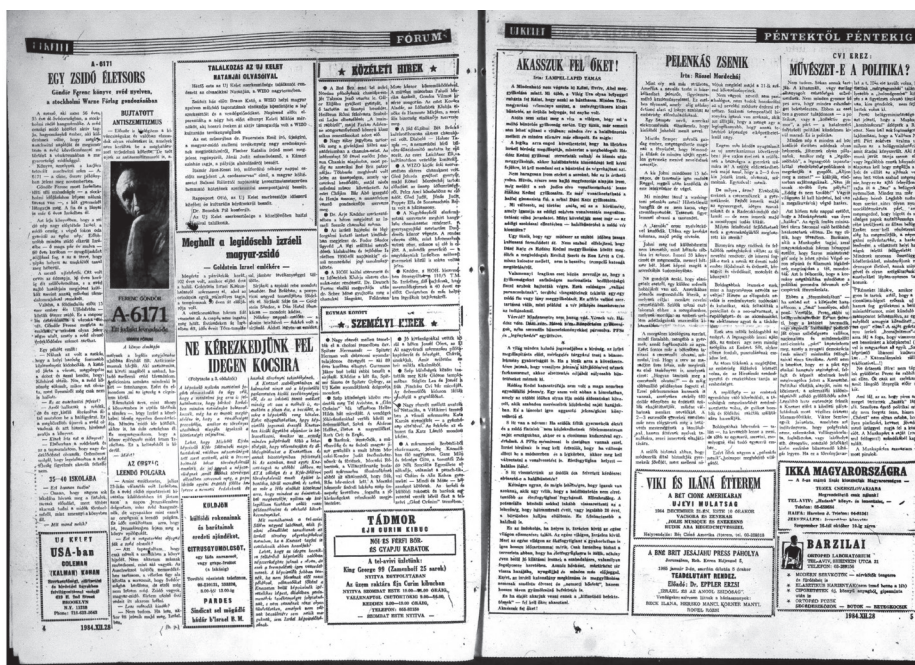
Tomi Lapid és Efrájim Kishon nem járt be, csak fordíttatni küldte a szerkesztőségbe a péntekenként megjelenő írásait. A hétvégi számba Szombati Sándor küldte Brüsszelből nagyszerű anyagait.

Rappaport Ottó mellett reggeltől késő délutánig ültem, és gépeltem a Napló című rovatát. Állandóan javíthatott, törölt, átírta a szöveget – a tökéletességre törekedett. Benedek Pali viszont maga írta cikkeit, gyorsan, szinte gondolkodás nélkül, s már nyomdába is adta a cikkcakkos sorokból álló kéziratot. Barkay Zeévet politikai cikkei, érvei, egyedülálló stílusa jellemezte. Öröm volt dolgozni Tabák Lászlóval, aki nemcsak remek írásaiban volt nagyon szellemes, de kollégaként is. Gréda József verseit, fordításait, egyéni hangú írásait, színházi jegyzeteit Pauk Icának diktálta, aki a két szoba közötti kis ablakon adta át nekünk a frissen főzött, forró feketekávéját. Később Ica helyére a szép Jánáj Ági került.

A nyolcvanas évektől nekem is megjelent néhány írásom.

A szerkesztőség szinte egy családot alkotott: ismertük egymás gondját-baját, örömét, és segítettünk egymáson, ha kellett. Persze nem hiányzott a vita sem, olykor veszekedéstől zengett egy-egy szoba...

Mindig jött valaki „külsős”. Gát Jákov, a költő hozta ábrándos szerelmes verseit, némelyiket fel is olvasta. Rössel Mordecháj a cikk mellé megajándékoz-

ta a táskájában lapuló banánnal is a szerkesztőség tagjait. Schnapp Lea is gyakori – színes történetekkel érkező – vendége volt a szerkesztőségnek, maga sütötte süteménnyel kínálta a társaságot. Bejárt Dán Dalmát, a humorista, hozva a legújabb satirikus írását. Sároná Salom író két alkalommal mutatta be nálunk „újabb gyermekét”, vagyis friss könyvét, benézett hozzánk a magas úriember (és remek újságíró) Székely Pista (Haifa), az orvos dr. Kende György (Rámát Áviv), de a hóna alatt frissen megjelent kötetével érkezett a cfáti Gálili Gemeiner Ervin és Ladányi László is.

Néha ellátogatott hozzánk Rábánit Müller Olga. Ron Giládit (Jeruzsálem) minden héten láttuk. Ő ajándékként könyveket osztott szét nekünk. Taub János rendező alijázása után gyakran megfordult nálunk, később nagy nevet szerzett Pesten. Sokáig folytathatnám, de akkor csak nevekkal tele lenne az oldal.

Külföldi vendégeink sem voltak kevesen. Rappaportot meglátogatta a szerkesztőségben máramarosszigeti barátja, Elie Wiesel, a Nobel-békedíjas író, Pestről a sok kitűnő regényéről híres Moldova György és a magyar zsidóság szellemi örökségét ápoló Benedek István Gábor (BIG) újság- és regényíró, Ruttikai Éva, a ragyogó, feledhetetlen színésznő. Romániából Dános Miklós újságíró is gyakran bejárt a szerkesztőségbe. Jeles vendég volt Kovács György, a marosvásárhelyi Magyar Színház nagyszerű, híres színésze, főiskolai tanár, Harag György, a kolozsvá-

ri Magyar Színház zseniális rendezője, és a nem kevésbé ismert, sok rangos díjjal kitüntetett Kányádi Sándor költő is felkereste a szerkesztőséget.

Mezei András, a finom tollú, érzékeny költő (és kitűnő publicista) többször is ellátogatott hozzánk. Emlékszem a nyakában lógó, hatalmas Mógen Dóvidra, amelyet az előző alkalommal még viselt, de utolsó látogatásakor nem volt rajta. El is mesélte igen különös történetét. Mielőtt deportálták volna a családját, az ékszert rábízták egyik keresztény szomszédjukra. A lágerből csak ő érkezett haza, és visszakapta a Dávid-csillagot. De az élet furcsa dolgokat produkál. Most, a tel-avivi szállodában lopták el tőle...

Elképesztő kalandjaink is voltak. Egy alkalommal megjelent a szerkesztőségben egy középkorú hölgy, és feltétlenül beszélni akart az újságban gyakorta megjelenő Broadway cigaretta egész oldalas reklámalkjával. Nem hitte el, hogy az illető nem a szerkesztőség embere... Bejárta az összes szobát, a jóképű férfit keresve. Elégedetlenül távozott, azzal a meggyőződéssel, hogy előle bújtattuk el...

Később egy férfi kopogtatott az ajtómon, Rappaportot kereste. – Milyen ügyben? – kérdeztem. – Csak a főszerkesztőre tartozik – válaszolta. – Pillanatnyilag nem fogad senkit – próbáltam védeni Rappaportot. De a pasas ragaszkodott hozzá, hogy addig marad itt, amíg nem fogadja... Hát, kivárta. A következő, lassított felvételnek ható párbeszéd szűrdött ki:

– Főszerkesztő úr, nekem eltűnt a feleségem!
– Akkor miért hozzám fordul, miért nem jelenti a rendőrségnek? – Főszerkesztő úr, nekem ez már a hatodik feleségem, és mindegyik eltűnt!

Akkor lett világos, hogy ennek a városnak is megvannak a maga örültjei...

Rappaport egy idő után, betegsége következtében távozni kényszerült. Óriási vita zajai csapkodták a szerkesztőség falait: ki legyen az új főszerkesztő. Himmelfarb rájuk bízta a döntést, válasszanak ők. Nehezen, de létrejött a „triumvirátus”, vagyis Tabák, Benedek és Drory váltják egymást háromhavonként. Ez a „váltógazdaság” tudomásom szerint nem tartott sokáig, de bővebbet nem is tudok róla, mert családi okok miatt egy időre én is otthagytam a lapot. Helyembe a dekoratív megjelenésű, jó humorral megáldott Katz Éva került, aki előzőleg titkárnőként dolgozott a kolozsvári Magyar Színháznál.

Amikor visszatértem, már csak néhány hónapig dolgozhattam ott, mert az idegen nyelvű lapok tulajdonjoga szétforgácsolódott. George Edri 1993-ban vette meg az Új Keletet meg a román nyelvű lapokat. Akkoriban már az oldalak száma is csökkent.

Eddig tartott a sárga ház története.

Átköltöztünk a tel-avivi Tsenov utcába, a 49. szám alá. George Edri, a laptulajdonos, áttért a komputer technológiára. A korábbi ólmos nyomdát elfelejthettük, és Macintosh számítógépeken tanultuk (újra) a szakmát... Nehéz volt. Hőskorszak. A nagyon profi Kádár Imre tervezte és alkotta meg az új fejléceket, majd tanította be a kolléganőket a számítógépek használatára, engem pedig a szerkesztőségbe friss lendületet hozó Kádár Elza tördelőszerkesztő a számítógépes tördelésre.

Első főszerkesztőnk a kitűnő tollú Tabák László volt, később Dán Ofry elbúcsúzott a Jediot Áchronottól, visszatért az Új Kelethez, és rövid időn belül átvette Tabáktól a főszerkesztői feladatokat (és a széket). Szívvel-lélekkel dolgozott. Az első időszakban Benedek Pali, Heller Ernő, Drory Dávid, Peer Gideon és új szerkesztőként a tehetséges Halmos László, Róna Éva, Kovács Ildikó, Katz Éva, Kertész-né Jelinek Katalin, Bányai Ildikó Mááján, Nemes Anikó, Ross Éva, Staub Edit és Staub Pál volt a szerkesztőség munkatársa, meg persze én. A fáradhatatlan Róna Éva vezette a közkedvelt Női rovatot. Az újság másfél évtizeden át még napilap maradt.

A sajtópiac érezhetően megváltozott. Egyre csökkent a hirdetések mennyisége, a munkatársak létszáma. Kisebb helyre szorult a szerkesztőség, majd eljött az az idő, amikor mindenki otthonról dolgozott. Az Új Kelet hetilap lett. Betegsége elhatalmasodása idején Dán Ofry és a tulajdonos, George Edri ideiglenesen megbízott a főszerkesztői feladatokkal. A híreket Ádám Rácheltől, a Kol Jiszráél magyar adásának akkori főszerkesztőjétől kaptam.

Később Edri az újság szerkesztésével Erős-Hajdu Szilviát bízta meg, aki új formát adott a lapnak. Tőle Steiner Kristóf 2015-ben vette át a stafétabotot, az ő megbízásából jelenleg Vadász Éva és szerzőcsapata viszi tovább ezt a nem kevés erőt kívánó örökséget – szeretettel, sok-sok munkával, nagy akaraterővel és kintartással. ■

rsóban

ellenőrvé, de a néppel szemben is felelősnek lenni. Válemény szerint nem lehet szó olyan ellenzék megengedéséről, amely a kormányzatot is átvethetné, de remélte, hogy a legközelebbi ősi választások előtt bevezetik az ügyvezetést. Az ő kerületében például, a kommunista képviselőjelölteknek nyilvános gyűlés előtt kell bemutatkozniuk, melynek végén titkos szavazással döntenek ki választásnak megjelöltek közül. „Ha ezt a rendszert általánostíjják”, mondta mosolyogva, „azt hiszem a jelenlegi minisztergyűlés között sokan be sem fogják kerülni a parlamentbe.” Nagyon kevés időm volt arra, hogy az elszívott cigaretták mellett a parlamentbe kerülők közül sokan be sem fogják kerülni a parlamentbe. Nagyon kevés időm volt arra, hogy az elszívott cigaretták mellett a parlamentbe kerülők közül sokan be sem fogják kerülni a parlamentbe.

azon emberek politikai életén és egy habosban minden nélkül megfoghatóan ki-vül (a saját mindkettőt is nyírtelemül támadja) — a nép bizony jó szorosra húzza a nadrágját. Elmagyarították, hogy a Szállin-érában a mennyiséget a minőség elé helyezték. Lengyelhon szegény ország, hatalmas parasztságával, ahol az elmúlt évtized könyörtelen diktatúrája két pozitívumot mutathat fel. Komoly formában nekifutott az ország iparosításához, miáltal a földben szegény parasztok szászrejt juttatta először rendszeres munkához; és bevezette az általános iskolatitást. Lengyelországban mármár minden hét éves gyermeknek hely jut az elemi iskolában és rövidesen elérk az a pontot, amikor minden tanulni akaró ifjú 16 éves koráig kötelezően kötelező iskolában részesülhet. Vajjon e teljesítményeket el lehetett volna érni 10 év alatt a nyugati demokratikus rendszerrel? (The New Statesman)

ECKMANN
tisztelettel közli, hogy
divatbemutatót
rendes 1956 május 20-án, szerda d. u. 4.30 és este 8.30-kor a **PARK-SZALLOBAN**, Tel-Aviv, Hájárkon-utca 76. sz.

Először mutatjuk be az országban ismert nevű cégek legújabb modelljét **NÉPSZERU ABAKON**, amelyek lehetővé teszik minden nőnek, hogy a legelegánsabb és legújabb modellek közül a neki legmegfelelőbbet válassza. Minden bemutatót külön a mi számunkra készítik ismert szakemberek.

- Bemutatásra kerülnek:**
NYARIRUHAK * STRANDRUHAK * HAZIRUHAK
BOVIDNADRÁGOK (shortok) * PULLOVEREK
BLUZOZ * FURDŐRUHAK * SOKNYAK
 A „Todi”-gyár modelljei
- Bemutató még a következő évrak készítmények kerülnek kiállításra:
JARSHINA, TAYA, „SEABRA” MOSOPOROSÍTÁS,
NAGY MUVÉSESI RÉSZ.
 Bőleptű: 1.500 font (a bevált) a vakok egyrészletének szentelték).
 Jegyzet: három telavivi születésnap: Allenby 55., Ben Jehuda 27., Kikár Dicsőgő és a Park Hotelben.

ECKMANN

Kishont Ferenc **A kereszt jegyében**

Már többször említettem, hogy úgy dél felé szoktam ülni a Doktor nevű barátomra és befordulok vele a Földközi-tenger partjára, ahol a tenger belelök a Gordon-utca. És teszem ezt azért, mert az egészség mindennél fontosabb, még a munkánál is, meg aztán az is vonz, hogy az írja, mint ismeretes, betöltötte a fűrészt a Gordon-öbölben, a tenger vízben felívelt nagyszámú bacilusok miatt. Szó, ami szó, a tenger tényleg olyan luskos néhány napján, mint a kukkulló segédjező olajmáriumá krumplicvetékor, a gyakortól előfordul, hogy úszás közben az ember különféle dolgokat lát a víz felszámán. Lebegni, de hát kérem én, kezesközlöm, muszáj az embernek abba a tengerbe belemenni? Elég az, ha az ember állástól a parton a ligestuba és letakarja a szemét egy héber hettlappal és csak fekszik az aranyló napfényben és átadja magát kéjesen a semmittevésnek és nem gondol semmire, csak arra, hogy holnap... An át kell adnia egy cikket és telefonálni kéne Toszkaninnek, hogy szólna a sógorának abban az ügyben, és az adóhivatból megint jött egy felszólítás és a szentes... megbízott, hogy a mosodából hozsam el a ruhát és nemokára milium és ellopják a globuszomat és a egyiptomiak már megint kapnak egy hajóhadat és a főlem is olyan furcsán lüktet két nap óta és minden. Szóval az ember így átadja magát a kikapcsolódásnak és a világ megszűnik körülötte. És csak ketten maradnak, ő meg a nap meg a labda, amivel időnként fejböjögnek, meg homok. Meg legyek. Meg megannyi kis dundi anygika. Meg általános testi gyöngeg.

Szóval, nem egy nagy élvezet az a tengerpart ebben a pokoli hőségben. De amikor már ott van az ember a ligestuban — akkor nincs nyugalma... mellettünk vihánékoló fiatalokú bönözök közül ugyanis felkel az egyik ifjú és levezni szemelinkről a hettlapot és aszongya:

— Mutár? (magyar fordításban: „Semmi értelme az ellenkezésnek”).

— Bővákásá — mondom én, mert a héber ifjúság közel áll a szivünkhez és próbálok elsznyótkálni egy picinykát. Erre aszongya az egyik vöröshajú fiatalokú:

— Adon! Mutár megfajtani a keresztretjévnét?

Ez már kicsit dühített. Nem elég, hogy megfosztanak szemfedőtől, még a keresztretjés apró örömet is el akarják venni tőlem. Micsoda beszéd az! A keresztretjévnétfetés egy nagyon érdekes elmsport! Voltaképpen mérítés nem üzöm én ezt hús és óta?

— Kérném, nem nyulni a keresztretjévnéhez — mondtam tehát emelt hangon és tovább szunyótkáltam a ligestuban. (Már egyszer, úgy emlékszem, közöltem a Hári János nagyráriját, nem árt megismerget megemlített: „Tiszán innen, Dunán túl, túl a Tiszán van egy csikos legestul”). Szóval, jótékony álom erősen kezdett szememre és legalább 2-3 percet aludhattam, amikor a következő kiáltás riaszt fel álomból:

— Két betű, nem érte?!

Szóval fejtik. Mondtam, hogy ne fejték, de fejtik. Defejtik. Én mondom magának, nagyságos aszongya, hogy olyanok, mint nálunk odahaza Anyalföldön voltak az utcazerekek. Szentien szábresok.

— Négylábu emlá, két betű, kocsit hű? — ismétli még egyszer a vöröshajú, aki a keresztretjévnét kezeli és mindnyájan nagyokat nyögnek a rettenetes szellemi erőfeszítés-től.

— Eleinte könnyű volt, de most a végén már csuda nehéz — jegyezte meg az egyik ifjú hölgy és aztán reménytelenül motyogta maga elé: — Két betű, kocsit hű. Cvika tudod mi ez?

— Ló — felelte Cvika elborult tekintettel és tovább törték a fejüket a lehetetlen kérdésben, meg aztán az egyik diadalmasan fel nem üvöltött:

— E b!...

Ezt aztán gyorsan beírták és a hangulat emelkedett vált. A következő kérdés gyorsan ment. Amoz próféta könyvének harmadik bekezdésének negyedik sorát kellett idézni és ezt kórusban pöndték be, hogy aszongya: „Es adá fűrtjének pókos kegyeletét” (hozzávetőlegesen).

A következő harmas vízszintes azonban megadta a kegyelemelőfét:

— Dosztojevskij-regényhősei, közzeljövöben bemutatás kerül a Habima-színházban. Tíz betű, az első betű alef...

— Kiliátás a hírdől? — ujjongott az egyik leányzó, de hamar lehurrogta, hogy ez nem tíz betű. Rettenetes fej-törés következett. Kétféretes körzetben hallani lehetett az agytekervények sistergését...

— Macbeth!

— Hülye! Ez alefál kezdődik nehé?!

— Picasso?!

— Hol orosz?
 — A Habimában.
 — Alefál, mondom, alefál!...
 — A köpeny!
 — Idiot! Ez a Kameri!...

Nem bírtam már hallgatni a sarlatánosság ilyenét orgiáját. Mondanom sem kell, hogy én, mint volt lateiner és européer, már az első pillanában tudtam, hogy a „Bűn és bünhődés” fejeletlen hősérl, Raszkolnyikovról van szó, amely szünetlen ivritül csupán tíz betűből áll, tessék utánaszámolni. Odafordultam tehát a fiatalokúakhoz és odavettem nekik a Raszkolnyikovot, mint az egyszerű pedellus a pofaszakállát. A társulat néma megilletődöttséggel elhallgatott, de aztán gúnyos röhögés tört ki:

— Alefál, adoni, hanechbad, alefál!...

Éreztem, hogy Európa tekintélye forog kockán. Ha most nem tudom ennek a szegnekorú fiatal cöcsöcelének megbizonyítani feltétlen írodalmi fölényemet, akkor milyen jog-címen várjuk el a szabrétkől, hogy lenézessük! Öket?

— Adjátok csak ide azt a keresztretjévnét! — mondtam rártartí mosollyal ajkaimon — haad nézük meg, hogy jött ki ez az alef?

Az alef az 5-5é függőgelebből jött ki, ahol is azt kérdezte, hogy aszongya: „Délamerikai állam fővárosa és ók beírtaik „Aires”-t. (Ivritül négy betű.)

— No, gyermekeim, ezt szépen kijavítjuk — mondtam és átírtam az Aires „Rimá”-ra (ez az erbetű kellett a Raszkolnyikovnak) — Rima ez Peru fővárosa, gyermekek — magyaráztam — minden elemista tudja nálunk, Európában... — Nem Lima? — kérdezte Cvika, egészen bizonytalanul, de most már a többiek hurrogtak le kórusban, mondván, hogy bízza csak az adonira, az ügylatszik chevreman, érti a cisziót. Mindenekelőtt át kellett vizsgálnom az Aires és Rima felcserélése következtében előállott változásokat. A hetes vízszintes például „Vödör, angolul” — az jött ki, hogy „Publi”...

— Publi? — vágott képeket a vöröshajú — Ez biztos?
 — Bizd csak rá — így a lányok (!) — ő vlt Angliában, vagy te?...

Udvariasan mosolyogtam. (Tényleg el kéne menni egyszer Angliába.) A nyolc függőleges azt kérdezte, hogy aszongya: „Akkumuláció felépítet betűcserével” — itt az gyűlt ki hála a Rimának, hogy: „Joszi”. Ekkor már kezdtem magam kissé rosszul érezni. Univerzális műveltségembe vetett hitem erősen megingott és különösképpen bizonytalanom váltam, amikor a 13 vízszintes az derült ki Joszi nyomán a „Sétahajú fele” kérdésről, hogy „Fifi”...

Öszintén szöve, ekkor már szívesen abbahagytam volna a további fejést, de a presztizs nem engedett.

— Mexikót ragadozó madár, öt betű — olvasta Cvika a vállam fölött az utolsó úresmaradati sorok egyikét és minden szem rám szegeződött — az első betű kuf, az utolsó pé...

— Kol... kolb... kolip — mondtam, mire kitört a tapsvihár. Beírtam a „kolip”-ot (Isten meg fogja nekem bocástan). Erre viszont a 18 függőleges „Ügyvéd teszi”, úgy alakult ki, hogy „F n ü e ö”. Ez a megoldás korántsem elégitelt ki, de nem mutattam. (Miert pont ügyvéd?). Esután jött a latinul — ezusa, három betű, amit kapásból kivágtam: „Uff”. Ettől kezdve már könnyen ment, mert már túl voltam a kezdeti nehézségeken. Rájöttem arra, hogy a „többet észzel, mint erővel” című szólásmondás távol áll a népi valóságtól. Sokkal könnyebb erővel fejteni keresztretjévnét. Es ha a szépszó nem használ, gyün az erőszak. Az alábbiakban közlök még néhány megoldást:

Jugoszláv sziget a Fekete-tengeren — „Stockl”.
 P.M.R. — „S. L. K.”
 Ezt is szoktak, vissza — „Gorog”.
 A harmincas háború katolikus hadvérese — „Vafra nyofl”.

A legnagyobb héber költő — Bislukl”.
 Mikor befejeztem a retjévnét, már ott hevert a héber ifjúság a lábaim előtt és hangtalanul, áhitattal csüngtek ajkaimon. Azóta tekintélyem korlátlan az egész tengerpart mentén. Jaffó szikláitól le az Adriaig. Ha valaki fel akar kerülni valamelyik dűlben a Gordon-öbölben, csak kérdezze hogy hol az Elő Lexikon. Meg fog találni az egyik ligestuban, amint éppen keresztretjévnét fejték. Örökkévaló szót-hat. Futja az erőmből, há! Istennek!

Kishont Ferenc Efraim Kishon

szindarabok, musicalek, humor-szettek és filmek szerzője volt.

Oscar-díjra két alkalommal jelölték, és háromszor nyerte el az Golden Globe-ot. A „Kishon család története” a Biblia után a legelterjedtebb könyv héberül.

Efraim Kishon az Új Kelet munkatársa volt az izraeli kezdetektől a haláláig.

Jubileumi Tanár úr kérem

HALMOS LÁSZLÓ ÖSSZEÁLLÍTÁSA

Kérdések

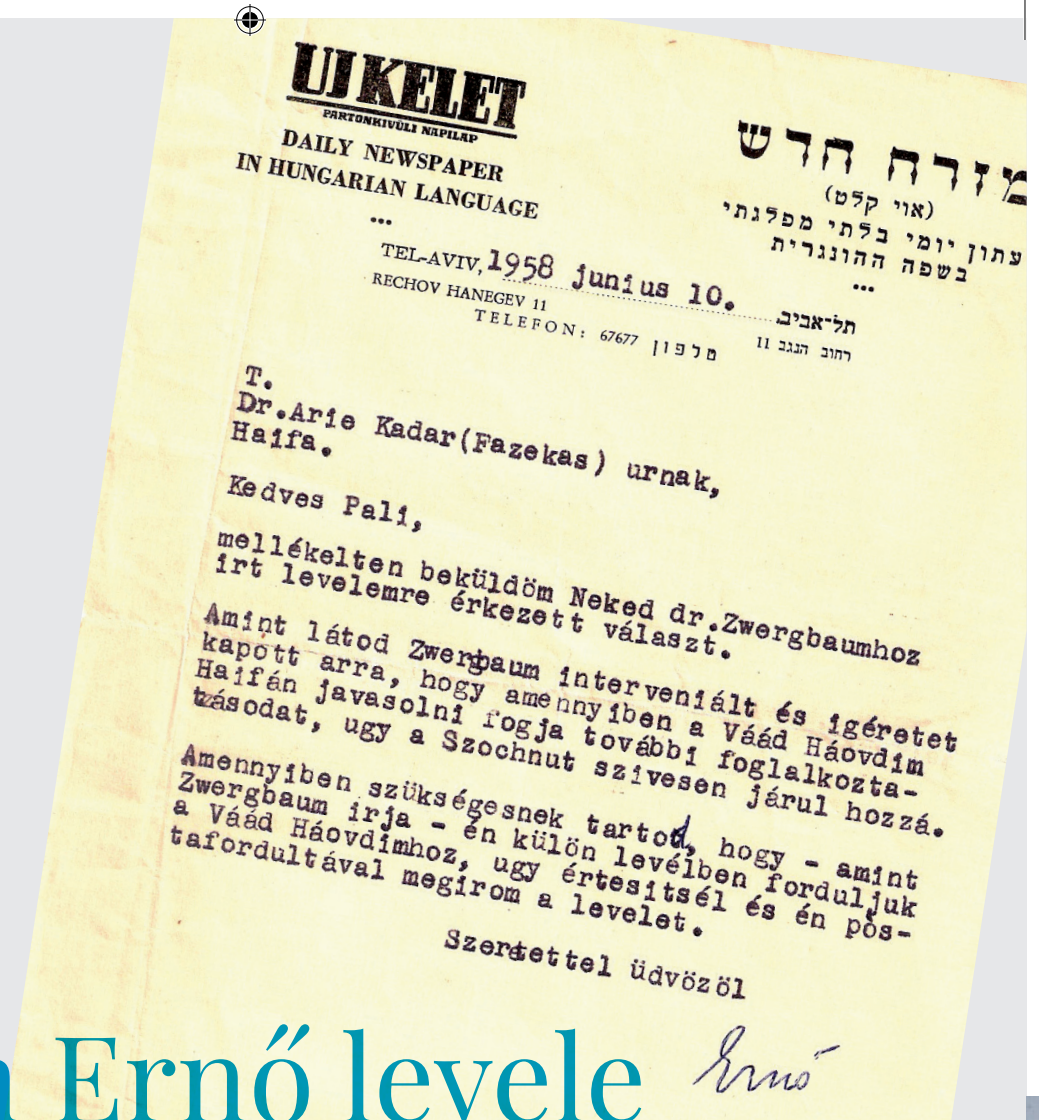
1. Mi volt a háttere az Új Kelet elindításának?
2. Egy újság, két születésnap... Mikor és hol?
3. Milyen volt a lap fogadtatása?
4. Mellékletekkel is szolgálta olvasóit a szerkesztőség. Milyen zsánerűek voltak?
5. A tel-avivi újjászületés, akárcsak az államé, igazi hőskor volt. A Függetlenségi háború (1948–49) alatt hogyan jelent meg az Új Kelet?
6. Az ötvenes-hatvanas években 100 ezer fölött volt a magyarul beszélő izraeliek létszáma. Hol állt az Új Kelet példányszáma az ötvenes évek végén?
7. Marton Ernő, Márton Lajos, Schön Dezső, Kasztner Rezső... a kezdet és a folytatás sajtómunkásai. Kik voltak ők?
8. Nagy nevek, akik az Új Keletben kezdték pályafutásukat. Ismer néhányat?
9. Hány „örösváltás” volt az Új Kelet szerkesztőségében?

Válaszok

1. Az első világháborút követő békediktátum a Partiumot és Erdélyt Romániához csatolta, benne közel 200 ezer magyar anyanyelvű zsidóval. A magyar népesség ettől kezdve jórészt egyházi alapon szervezte kultúráját, a románok pedig külön nemzetiségként különítették el a zsidó lakosságot. Így kezdődött a független magyar-zsidó újság- és könyvkiadás, főképpen Kolozsvárott és Nagyváradon.
2. A lap első száma 1918. december 19-én jelent meg Kolozsvárott, Weissburg Chájim kezdeményezésére. Az Észak-Erdélyben újraalakuló magyar fennhatóság 1940. szeptember 16-án betiltotta. A vészorszakot túlélő és alijázott munkatársak Tel-Avivban 1948. augusztus 11-én újraalapították – és él a mai napig.
3. Mondhatnánk: vegyes. A lapot Romániában és Csehszlovákiában lehetett előfizetni, ott a jiddisül olvasó haszidok nem vettek tudomást róla, az ortodoxok és a magyar asszimilánsok tartózkodva fogadták, a kispolgári többség azonban a magáévé tette a lap zsidó-nemzeti szemléletét. Magyarországon és Jugoszláviában visszhang nélkül maradt.
4. Rendszeres pénteki mellékletek jelentek meg: Új Kelet Szombatja, Művészvilág, A Híd, Zsidó Iparos, Mizrachi.
5. 1949 februárjáig a lap írógépes sokszorosításban jelent meg!
6. A második helyen, a Jediot Áchronót után, megelőzve a Máávir-ot. (Schön Dezső közlése)
7. Dr. Marton Ernő a napilap első főszerkesztője volt. Márton Lajos, Giszkalay János, Schön Dezső, Jámbor Ferenc, a később tragikus véget ért Kasztner Rezső főmunkatársak voltak a kolozsvári Új Keletben, később Tel-Avivban is.
8. A legnagyobb természetesen Kishont Ferenc, azaz Efrájim Kishon író, filmrendező. Országos hírnévre vitte Lampel Tamás, aki Tomi Lapid néven lett közismert újságíró, laptulajdonos, televíziós személyiség és politikus. A két zseniális karikatúrista: „Dosh”, azaz Gárdos Károly, és „Zeév”, azaz Farkas Jenő ugyancsak az Új Keletben indították világraszóló karrierjüket.
9. Az első természetesen a tel-avivi újraindítás volt 1948-ban. A másodikra 1996-ban került sor, amikor az addig Erdélyből származó főszerkesztők (dr. Marton Ernő, Schön Dezső, Rappaport Ottó, Tabák László) helyét a budapesti születésű Dan Ofry vette át. Tőle 2011-ben Erős-Hajdu Szilvia vette át a stafétabotot, 2016 óta Vadász Éva és csapatok áll a vártán.

Miron Esther fotói

Marton Ernő levele *Ernő* dr. Arje Kaddarhoz és annak háttere

Arje Kaddar (Fazekas Pál) és családja alijázását több évnyi feszült várakozás előzte meg, végül 1956. szeptember 21-én szállhattak partra a haifai kikötőben. Kévséssel utána már az Új Kelet haifai tudósítójaként tartották számon.

A forradalom bukása után rövid időre, mintegy három hónapra megnyitlak a magyar határok, sok száz olé érkezett. Dr. Kaddar a Szochnut haifai kirendeltségénél kapott munkát, hogy segítse a magyarországi olék beilleszkedését.

Alig két héttel érkezésük után (1956. október 2-i keltezéssel) Marton Ernő választékos héber nyelven írt igazolást adott Arje Kaddar széleskörű cionista tevékenységéről. Akkoriban az „ászkán cioni”, azaz „cionista közszereplő” minősítés felért egy igazi ajánlással.

A határsorompó rövidesen ismét lezárult, így Kaddar és családjának megélhetése veszélybe került. Ekkor az Új Kelet főszerkesztője ismét közbelépett, amint a mellékelt levélben olvashatjuk – önzetlen, kollégialis segítőként. ■

Markovits Mária, Igal Kaddar

Istenkeresők... Tel-Avivban

Katz Éva

A kollégák mesélték: Egy frissen érkezett új olé megjelent egyszer az Új Kelet szerkesztőségében. Elpanaszolta, hogy nincs állása, nincs lakása, azt sem tudja, mihez kezdjen. Benedek Pali rögtön szárnyai alá vette – alapvetően mindig segítőkész volt: szerzett neki lakást, munkahelyet, mindenben segítette, hogy jól érezze magát az országban.

Egy idő után az illető ismét benyitott Palika szobájába, és hállázkodva köszönte meg mindazt,

amit érte tett, de volt még egy szerény kérése. Vallásos ember lévén, szeretne reggelente, mielőtt munkába megy, valahol minjában imádkozni.

– Hát, ez igazán nem okoz gondot – legyintett Pali –, könnyen megoldható a probléma. Itt van például Schön Dezső, a főszerkesztőnk, aki amúgy is korán kelő vallásos ember, boldogan fogadja majd. Elmegy hozzá, mondjuk, reggel hat órakor, bekopog, és elmondja jövetele célját.

Így is tett a mi emberünk. Másnap reggel hatkor bekopogott, többször is, aztán jó hangosan, már-már dörömbölve, mire az ajtónyílásban megjelent Schön Dezső pizsamában, borzas hajjal, ásítózva, és mérgesen megkérdezte a jövevényt:

– Mondja, maga mit akar?!?!!

– Jöttem imádkozni...

Schön Dezsőről köztudott volt, hogy 11 előtt soha nem kelt fel... ■

Katz Éva az Új Kelet egykori munkatársa

Jobbról balra: Benedek István Gábor, neje Hajnalka és Benedek Pál Izraelben a tengerparton

„Béreljen egy feleséget!”

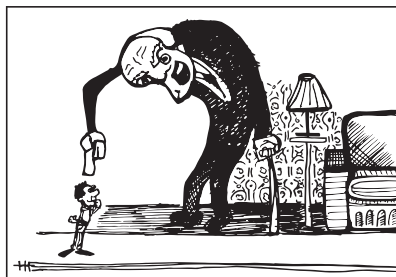
Tabák László

KAREN DONOVAN ASSZONY SAN FRANCISCO-I VÁLLALKOZÁSÁNAK REKLÁMSZÖVEGE: RENT A WIFE! AZ ÉLELMES HÖLGY AZ ÜZLETALAPÍTÁS ELSŐ HETÉBEN 200 RENDELÉST KAPOTT, S ÍGY 12 NŐI ALKALMAZOTTJÁVAL NEM SIKERÜLT KIELÉGÍTENI A KLIENSEIT. MINDEN FÉLREÉRTÉS ELKERÜLÉSÉRE: KAREN EGY ÓRÁRA, EGY NAPRA VAGY EGY HÉTRE HAJLANDÓ TELJESÍTENI A FELESÉG MINDEN FELADATÁT – A SZERELMESKEDÉST KIVÉVE. FELBECSÜLHETETLEN SZOLGÁLATAINAK LAJSTROMA ÍGY FEST: VENDÉGEKET FOGAD, BEVÁSÁROL, KIFIZETI A VILLANYSZÁMLÁT, MEGSZERVEZI AZ ÁTKÖLTÖZKÖDÉST, VÁLASZOL A LEVELEKRE, FELKUTATJA AZ ALKALMI FÉRJ CSALÁDFÁJÁT, VÉGIGNÉZI A MEGRENDELŐ KEDVENC TÉVÉSOROZATAIT, ÉS BESZÁMOL NEKI A FEJLEMÉNYEKRŐL.

Karen Donovan meghazudtolná saját üzletaszszonyi tehetségét, ha nem gondolt volna az ötlet továbbfejlesztésére. Alakuló fiókvállalatának reklámmondata így hangzik: Béreljen egy férjet! Vezetésével apját bízta meg. Gyermekei is üzleti érzékről tanúskodnak: a három vásott kölyök felajánlotta a mamának egy következő fióküzlet létesítését: Béreljen egy családot!

– Mi majd berontunk az ügyfélhez – mondják csillogó szemmel a vállalkozó kedvű ebadták –, mindent felfalunk, ami a hűtőszekrényben található, maszatos tenyerünk nyomát otthagyjuk a falakon, tusolás után vizes lábbal bejárjuk a lakást, és szappannal rajzolunk a tükörrre.

A szeplős süvölvények ötlete egyszerűen zseniális. Amikor a Béreljen egy családot! fióküzlet képviselői elvonulnak a csataterről,

a kliensnek minden oka meglesz arra, hogy azonnal felhívja a Béreljen egy feleséget! vállalat tulajdonosnőjét.

Az első elismerő mosoly után azonnal kiderül, hogy a bérelt feleség, Karen Donovan karrierje nagyon elgondolkoztató. Mint minden üzleti sikernek, ennek is az a magyarázata, hogy felismert és kielégít egy igazi szükségletet. Ennek lényege pedig nem a háztartási szolgáltatás. Ez csak az ötlet egy szűk, körülhatárolt alkalmazási területre. A szükséglet lényege: az alkalmiság. Ha örök-

re szükségünk van valamire, azt megvesszük, beszerezzük vagy meghódítjuk. Ha átmenetileg van szükségünk valamire, kölcsönvesszük vagy béreljük.

A gyakorlat azt mutatja, hogy labilis egyensúlyú századunkban a világ ideiglenességre van beállítva. Egy kis vállalkozókészséggel számtalan üzletet alapíthatnánk régi és új holmik bérbeadására. Íme, egy hevenyészett tervezet, amely nem törekszik teljességre:

- a nyugdíjaztatás miatt depresszióba esett főnök bérelhetne

magának naponta néhány órára egy alkalmazottat, akit kioktathat, szidhat és kirúghat. Az alkalmazott viszont a háta mögött mindenkinek elmondaná, hogy a főnök tökkelütött hülye.

- Az egyéni kezdeményezés jegyében nevelkedett zseniális regruta, aki nehezen viseli el

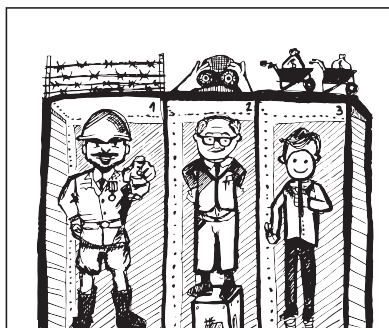

a katonai fegyelmet, bérelhetne egy ágyút, és önállósíthatná magát.

- Fiatal, alakulóban lévő nemzetek bérelhetnének maguknak sok évszázados, dicsőséges történelmi múltat, az idők folyamán megvívott diadalmas csaták pontos leírásával. A megrendelő maga jelölhetné ki a csatatek helyét, a diadalok időpontját, meghatározhatná tetszése szerint az ellenfél veszteségeit. a bérleti szerződés előírásai lehetővé tennék az adatok módosítását, ha a megrendelő vagy utódai növelnék igényeiket. A béreadó vállalat jutányos áron kölcsönözné a kornak megfelelő stílusban épített Diadalívet (-ívet), az évszázadok során győzelmet aratott tábornokok lovas szobrait, és készpénzfizetés esetén a cég ajándékba, ingyen szállítaná az Ismeretlen Katonát.

Külön megrendelés alapján a béreadó vállalat a kuncsaft által megjelölt helyen elásná (majd archeológiai leletként kiásná) az ősök ősi jelenlétét bizonyító fegyvereket, szerszámokat.

- A túlzott demokráciától megcsömörlött országok polgárai bérelhetnének maguknak átmenetileg egy diktátort, aki mórésre tanítja a zsebmetszőket és betiltja a cigarettázást nyilvános helyeken. a béreadó vállalat különböző zsarnok-típusokat ajánlhatna: egyszerű, de egyenes jellemű tábornok-diktátort, aki a munkatáborok bevezetésében látja a nemzet megmentését; magas rangú értelmiségi, lehetőleg professzor-diktátort, aki a spiclihálózat árnyalt, ésszerű megszervezésével szoktatná önmegtartóztatásra a mindent bíráló, fecsegő népet; élelmes diktátort, aki a maga nevére íratná az országot, s ennek megfelelően gazdálkodna a bevétellel. A bérelt diktátornak a szerződésben meghatározott időben való visszaszolgáltatásáról a bérlő népnek kell gondoskodnia (ha a nemzet életben marad). a Rent a despot! vállalat az általa szállított diktátorhoz nem ad időhöz kötött garanciát.
- Koalíciós gondokkal küzdő ország bérelhetne kölcsönkormányt. A Rent a government!

cég a rendelő által meghatározott mixelésben szállítaná a kormánykocktét: egy kupica közép-bal, két deci közép-jobb, egy kortyintás vallásos irányzat és egy slukk liberális nedűhöz hozzáfacsarni néhány csepp egzotikus gyümölcslevet, az egészséget jól felrázni, és behunyt szemmel egyszerre lenyelni. Egy kissé kesernyészájízt hagy maga után, de kellemes szédülést okoz.

- Politikai fordulatoknak megfelelően hivatásos politikus vagy egyszerű polgár bérelhetne magának az alkalomnak megfelelő politikai meggyőződést. a béreadó cég gazdag választékot ajánlhatna, és a bérleti díjból levonhatná az ügyfél által behozott előző, használatban elkopott politikai meggyőződése értékét.
- S végül a valóságos, vagy vélt sérelmek hatására az önmaga iránti őszinte részvétől meghatódva a polgár választhatnak magának a prospektusból egy kedve szerinti délibábót: bérelhetne magának egy Hazát. ■

Megjelent az Új Kelet 1993. december 17-i számában

Illusztráció: Horváth Nehab Katalin

Miért haragszik ránk a világsajtó?

Barkay Zeév

A TEL-AVIVI EGYETEMHEZ TARTOZÓ MOSE DÁJÁN INTÉZETBEN A MÚLT HÉTEN MEGBESZÉLÉST, „SZEMINÁRIUMOT” TARTOTTAK IZRAELI SZÓVIVŐK ARRÓL, HOGY MIÉRT VAN IZRAELNEK OLYAN ROSSZ KÜLFÖLDI SAJTÓJA A „TERÜLETEKEN” FOLYÓ ESEMÉNYEK MIATT, NEVEZETESEN, MIÉRT ALAKULT KI A KÜLFÖLDI HÍRKÖZLŐ ESZKÖZÖKBEN ELLENSÉGES HANGULAT IZRAEL IRÁNT?

A „szemináriumról” közölt beszámolóból megtudhattuk, hogy Thomas Friedman, a New York Times izraeli tudósítója megadta a pontos választ, imígyen: „Izraelnek azért van rossz sajtója, mert megérdemli!”

Meg is magyarázta, persze, hogy miért érdemeljük meg: „A területekről szóló beszámolók csúnyák, még izraeli fogalmak szereznek is.”

De ez azért még nem minden, ugyanis Friedman is beismeri, hogy a Cáhál magatartását a „területeken” a külföldi sajtó más, szigorúbb mércével méri, mint más államok katonáinak más országokban végrehajtott cselekedeteit hasonló zavargások elnyomására.

Mindezt miért? Most jön a java.

„A Nyugatot meghökkenti, amikor azt látja, hogy a zsidók ugyanúgy viselkednek, mint mások.

Újságírói hír az, ami váratlan, szokatlan, kirívó: márpedig látni Izraelt, amint ilyen szokatlan módon viselkedik, ahhoz a történelmi feladathoz képest, melyet a zsidók a múltban betöltöttek – ez újság!”

Mi tehát a bűnünk?

Az, hogy nem úgy viselkedünk, ahogyan a Nyugat, vagy éppen séggyel a nyugati sajtótudósítók elvárják tőlünk, hanem úgy, ahogy a helyzet megkívánja, azaz, ahogyan más népek tennék. Márpedig nekünk ezt nem szabad, nekünk úgy kell viselkednünk, hogy méltók legyünk ahhoz a „történelmi feladathoz”, melyet a múltban a Nyugat szemében betöltöttünk.

De milyen „történelmi feladatot” töltöttünk be a múltban a Nyugat számára? Ez úgy hangzik, mint ha az a bizonyos Nyugat – értsd: a keresztény világ – mostanáig bennünk látta volna a legmagasabb erkölcsiség megtestesülését, s íme egyszerre most mintha olyasvalamit követnénk el, ami el-lentétben áll ezzel. Ha így lenne, akkor is hamis az állítás. De mi ez, egyszerre, ez az erkölcsi nagyra-becsülés? Mióta? Mi volt az a „történelmi szerep”, melyet a zsidók a Nyugat számára betöltöttek? Az, hogy ők voltak az „uzsorasok”, a shylockok, jámbor nem-zsidók jóhiszeműségével visszaélő, „csa-

ló kereskedők”, a „keresztény vérel macaszt sütő rituális gyilkosok”, a kiközösítettek, a gyűlölet céltáblái; azok, akiket védtelenül ütöttek. Védtelenül és okatlanul, hiszen a zsidók nemcsak hogy sohasem támadták meg a befogadó ország népét, de igyekeztek minél hübb állampolgárai lenni a befogadó országnak. S mégis ők voltak azok, akiket ütöttek.

Most a zsidók is ütnek. Ugyanúgy, mint mások tennék, hasonló körülmények között. Igaz, ezek a körülmények csúnyák. De nem mi teremtettük őket!

Azt is hangoztatják ezek a külföldi sajtótudósítók, hogy nem antiszemitizmus vagy Izrael-gyűlölet vezeti őket, amikor olyannak állítják be Izraelt, amilyennek beállítják, hanem éppen az Izrael és a zsidók iránti magasabb erkölcsi követelmény. Bizony!

Most, egyszerre! Most, hirtelen kiderült, hogy a múltban mi voltunk az erkölcsi mintakép, de pillanatnyilag nem vagyunk méltók erre. Csak az a kár, hogy a múltban, amikor minket ütöttek, elfe-

ben nincs semmi szokatlan, zsidó részről, hiszen más népek nem ezt tennék, hanem visszaütnének, ahogy mi tesszük – a Nyugat legnagyobb megrökönyödésére.

A dolog talán még komplikáltabb, mint amilyenek első pillanatra látszik, mert azt bizonyítja, hogy a világ még most, negyven év után sem képes megemészteni, hogy a zsidók Izraelben úgy élhetnek, olyan kritériumok szerint, mint minden más nép. S ez volna még a kisebbik baj. A nagyobbik baj az, hogy mi magunk – zsidók Izraelben és a szétszórásban egyaránt – mi magunk sem fogtuk fel teljes egészében, mit jelent állami életet élni. Nem, még most, a negyvenedik évforduló küszöbén sem.

Nincs szerencsém személyesen ismerni a New York Times fentebb említett tudósítóját, aki olyan világosan megmagyarázta a Nyugat álláspontját Izraellel szemben – de nevééről ítélve úgy vélem, hogy nem szín-árja. S ez is jellemző: az a „tárgyilagosság”, ahogyan ő a Nyugatot képviseli a – zsidósággal szemben, holott tudnia kellene – illene –, hogy mi az a fentebb említett „történelmi feladat”.

De persze nem csak nála, hanem másoknál, hazai politikusoknál, újságíróknál, egyéb intellektüeleknél is a legteljesebb fogalomzavar uralkodik állami létünk kényszerű szükségletei és az elvont, kijegecesedett, legmagasabb rendű erkölcsi értékek és az utópisztikus szuperdemokrácia körül.

Soha, semmilyen népet, államot nem vezettek elvont erkölcsi fogalmak szerint – bármilyen kiábrándító, de így van; s ezt mindenki tudja. Mutassanak egy népet – egyet! – melynek történelmében ne lettek

volna (ne volnának) elvont erkölcsbe ütköző, vagy akár kegyetlen cselekedetek, hogy gaztettekről ne is beszéljünk. S ezzel most távolról sem azt akarom mondani, hogy Izrael jelenleg erkölcstelen dolgozat művel a területeken; még akkor sem, ha történtek olyan esetek, melyek nyugodtan elmaradhattak volna, s amelyeket részben, mi magunk is felnagyítottunk. Hanem azt akarom mondani, hogy a legnagyobb fokú ostobaság semmilyen más népnél nem létező erkölcsi fokmérővel mérni állami létünkkel kapcsolatos cselekedeteinket azon a címen, hogy „mi zsidók vagyunk”.

Mi kétezer éven át ki voltunk rekesztve a szabad népek történelméből, eszerint alakítottuk ki fogalmainkat. Nem kerültünk, nem kerülhettünk olyan szituációba, mint az önálló állami életet élő népek, a „gójok”, amelyek ebben a minőségükben különböző, a mi szemünkben barbárnak és kegyetlennek tűnő cselekedeteket követtek el egymással szemben, függetlenül a zsidók iránti magatartásuktól. Mi, hazátlanak, kitaszítottak, elnyomottak, a „magasabb erkölcsiség” magunk kreált jelszavával próbáltuk, ösztönszerű védekezésékként, lenézni a szerintünk alacsonyabb erkölcsi szinten – de saját hazájukban önálló állami életet – élő „gójokat”.

Most, állami létünk negyvenedik évében, ezt a diaszpórában kialakult erkölcsi fogalmat hozzájuk felvesszük szemben. De nemcsak kizárólag külső tényezők, részben mi magunk is. Beszélnek arról például derék pszichiátereink, hogy milyen hatással van ifjú katonáink lelkiállására a „területeken” folyó szolgálat, ahol polgári lakossággal, ese-

tenként gyerekekkel, asszonyokkal kerülnek szembe.

De ez csak a probléma egyik oldala. Mert a másik oldala az, hogy milyen erkölcs az, amelyik gyerekeket és asszonyokat taszít szándékosan ilyen helyzetbe? Az ő számukra nem létezik semmiféle erkölcsi parancsolat? Nem. Valóban nem. Velük szemben nem támaszt senki semmiféle erkölcsi igényt, még mi sem nagyon. Tehát: az egyik fél felé felfokozott erkölcsi követelmények, olyanok, melyeket senki mással szemben sem támasztanak – a másik fél felé viszont semmit! (Ez maga milyen erkölcs?)

Ha valaki valóban megfogalmazta az izraeli erkölcsöt, az Golda Meir volt: „Azért haragszunk legjobban az arabokra, mert arra kényszerítik fiainkat, hogy megöljék őket a háborúban”. Valahogy így.

Amit katonáink a „területeken” tesznek, szintén kényszer hatására történik. Ami ott folyik, az az ellenünk irányuló harc egyik módja, amikor a primitív eszközökkel történő fizikai támadásokat körmondfont, bénító célzatú – sokszor közvetett és nem közvetlen – pszichológiai hadjárat kíséri.

Ha Izrael bármilyen ellene irányuló cselekedetre úgy reagál, mint bármilyen más nép, ez annak a jele, hogy kétezer év után viszont a történelemben, s ezért legfeljebb elismerés illeti – de semmi esetre sem „büntetés”. Ezt meg kell szokni a más népeknek – de nekünk magunknak is, ha fenn akarjuk tartani államunkat.

Ez ugyanis másképp nem megy – akár tetszik, akár nem. ■

A cikk az Új Kelet 1988. február 26-i számában jelent meg.

Amint az ember letér az Allenby utról, a Jaffa felé vezető egyik mellékúcn hamarosan elmaradoznak a kockaházak és egyszerre keskeny síkator elé ér. Az aszfalt helyett homok. Az elegánsan öltözött hölgyek és urak, a rövidnadrágos, izmoslábú chaluca és az erőt, egészséget sugárzó munkás helyett leplekbe burkolt, ázsiai naptól sötétbarnára sült, különös arcu nők járkálnak méltóságteljes tartással és rengeteg gyermek hancurozik körülöttük. A házak? Szánalmas, vékonyfalu szükségházak, apró ablakokkal, a nyomor minden külső és belső jelével. Tel-Aviv jemenita negyede ez.

Miért alakult ki külön jemenita negyed ebben a városban? Hiszen hivatalos hatalommal senki sem telepítette ide a jemenitákat. Mégis, a puszta országának gálutjából idemenekített több ezer jemenita Jaffába, az arabok közé huzódott. Ez a városrészi közigazgatásilag még Jaffához tartozik. A jemenita nem akart elszabadulni régi, arab környezetétől. Ide bujt meg, az arab város közvetlen szomszédságába. És itt folytatja azt az életet, amit évezredek óta folytatott Jémenben, az egyetlen hébernek megmaradt zsidó törzs négyezer éves hazájában...

Kelet szegénysége és különlegessége tarkállik a jemenita negyedben. Arabos kosztümökben járnak-kelnek a nők. Gurgulázó héberségüket arab szavak teszik érthetlenné.

Érdekesek ezek a koravén asszonyok, fáradt, lefonnyasztott zsidó arcukkal! Alakjuk egyformán vékony, lábuk hosszú, felsőtestük rövid. Szemük csillogóan fekete, hajuk sötétbarna és göndör.

Férfit alig látni. Szombat van és pészách, minden 13 éven felüli jemenita templomban. De gyermekek itt hancuroznak. Vidám boxmérkőzés zajlik előttünk. A vesztos, vékonydongájú legényke, hamarosan megbarátkozik a járókelővel.

– Cion ben Zacharje – így mutatkozik be, és azonnal felajánlja eladásra a sapkáját.

– Szombat van – oktat ki –, nem szabad kalap nélkül járni.

– De pénzt sem szabad elfogadni – válaszoljuk. Igen ám, csak hogy ő micvét csinálna a kalapjával...

Vajjon ezt is Jémenből hozta magával, vagy már itt tanulta „európai” testvéreitől? Különbözik: a jemenita lányt cselédnek szerződtetik a telavivi uriházakhoz, a jemenita fiu pedig a legjobb hordár. Mindkét kategória híres a hangjáról. Éneküket átveszi az egész jisuv. Értékes művész és munkás elegyek ke-

rülnek ki közülük. Szépművű ötvösmunkáikat szívesen vásárolják a turisták.

A jemenita zsidók külön egységben élnek és nem keverednek az Európát is megjárt néppel...

Nem sokáig marad meg Tel-Avivnak ez a különlegessége. Tel-Aviv városa közjogilag is magának követeli ezt a negyedet. Át akarja hozni Jaffától, le akarja bontani a szükségházakat és modern blokkházakat szeretne építeni a helyükbe...

A krízis tünetei Palesztina életében igen változatos formában jelentkeznek. A telavivi rendőrség 1936-ig egyáltalában nem ismert bűneseteket. Huszonöt éves fennállása óta ebben a városban egyáltalában nem loptak, nem törtek be és senkit rablás szándékával meg nem támadtak. 1935 őszén azonban beköszöntött az „abesszin” válság és a zavargások alatt ez még jobban elmélyült.

Az utóbbi két év alatt azután az a csoda is megtörtént, hogy loptak Tel-Avivban. A válság alatt az erkölcsi rugók kissé megereszkedtek. Már tolvajok is akadnak Tel-Avivban. A Matatáj színház, a palesztinai élet görbe tükre pészách műsorára is tűzte őket.

A Matatáj a tolvajokat formás fegyenci egyenruhákban vezeti fel, amint klasszikus bibliai tréfákkal szórakoztatják egymást a börtönben.

A jelenet azzal kezdődik, hogy az arabos héberségű rendőr jövevényt hoz, a zsidó Batlent, aki épp most érkezett Európából. A néző tudja, hogy a palesztinai „bűnöző” jellegzetes típusa az „illegális” bevándorló. A jövevény gyámoltalanul szepeg a durva humorú tolvajok között és mélyen megdöbben, mikor közlik vele: ezek itt négyen mindnyájan hivatásos bűnözők. „Még sosem láttam héberül beszélő tolvajokat” – rebegi. „Ó, Erec Jisráélben látsz majd eleget” – vigasztalja a főtolvaj.

A jövevény természetesen szeretne mihamarább a bíróság elé kerülni. A tolvajok készséggel állnak rendelkezésére. Megalakítják őket a bíróságot.

A vád egészen különös. A jövevény bűne nem kevesebb, mint annyi, hogy él: jár-kél. Palesztinába akar vándorolni. Lélegzik, álmodik. És végül: azt állítja magáról, hogy ember.

Felvonul a védelem is. Érvei korántsem közönségesek. Bebizonyítja először, hogy a jövevény nem él. Igaz ugyan, hogy közönségesen életnek nevezik, ha valaki megszületik és létezik, de hát élet az, amit

DONATH SÁNDOR és NEJE
Vágsellye — CSSR

AZ ORSZÁGBAN TARTÓZKODNAK.

TALÁLKOZNI LEHET VELÜK,
1976 SZEPTEMBER 20-ÁN, D. U. 17 ÓRAKOR
A TEL-AVIVI ROVALBAN.

A „pletyka templomának” becézett Rowal cukrászda évtizedekig működött a Dizengoff 111-ben – a helyén ma paplanbolt szomorkodik. Elképzelhető, hogy milyen színes élet folyt itt, a pesti New York kávéház (írók, művészek) és a Gerbeaud (sütemények) ötvözetében.

Vadász Éva családi albumából

a jövevény folytát? Igaz, Palesztinába akar vándorolni. De vajon kivándorolhat-e? Az is igaz, hogy a jövevény lélegzik: de hát levegő az? Jámi-kelni szeretne az ég alatt: de hol itt az ég?... Azt állítja magáról, hogy ember. Jó, jó, de ki hiszi ezt el neki? És ha elhiszik, hát lényeges ez ma egyáltalában?...

A szatíra a velőkbe hasít. Főként, mikor a főtolvaj kihirdeti a döntést, mely szerint a vád-
nak és védelemnek egyaránt nincs igaza. A jö-
vevény se nem élő, se nem halott: a jövevény
élőhalott. És éppen ezért felmentését ajánl-
ja. Az indokolás igen egyszerű. A tolvajok ön-
magukat igazolják vele: a náluknál nagyobb
tolvajok amúgy sem fogják felmenteni... Ami
azonban nem akadályozza meg a főtol-
vajt abban, hogy a jövevény zsebéből ki ne
emelje annak ezüstláncos zseboráját...

A Matatěj műsora különben végigve-
zet az ország egész életén. A felosztási terv,
a zavargások, a harminct nényet beszélő
palesztinai zsidóság, a palesztinai szimfó-
nikusok, stb., stb. mind mulatságos „anyag”
számára. A remek színészek s a kitűnő
rendezés teljesen indokoltá teszi a Mata-
těj országos sikerét. ■

A cikk az Új Kelet 1938. április 30-i
számában jelent meg.

Ember, akikről beszélnek

...Az orosz parlament képviselői...
...Az izraeli csapat legvá-
...A kérdés az, hogyan fog
...Az izraeli csapat legvá-
...A kérdés az, hogyan fog
...Az izraeli csapat legvá-
...A kérdés az, hogyan fog

MESE AZ IRÓGÉPRŐL

Mrs. Ethel Troper aloszmára
...Az én szerencsém az volt,
...Mrs. Ethel Troper aloszmára
...Az én szerencsém az volt,
...Mrs. Ethel Troper aloszmára

JEKE ÉS JEKE
Otto May, aki 66 évvel e-
...Otto May, aki 66 évvel e-
...Otto May, aki 66 évvel e-

Tíz éves a Rowal-cukrászda
Talán csak a szeszé-
...Talán csak a szeszé-
...Talán csak a szeszé-

NEVETŐ-KÖR
Különb, új betegegről
...Különb, új betegegről
...Különb, új betegegről

Házastársi vita

Róna Éva

Fiatal nő jelent meg a képernyőn. Milmann Sulinak hívták, az izraeli belső járatú Árkija Légiforgalmi Társaság pilótája volt. A tévét néző középkorú házaspár érdeklődéssel követte a jelenetet. Az asszony megjegyezte:

– Napjainkban a nők minden munkára képesek.

– Boszorkány az ilyen! – legyintett a férfi. – Repülőgépet vezetni férfinak való.

– Pilóta akart lenni, hát az lett! Miért lenne boszorkány az ilyen?

– Boszorkány, ha mondom! Nem salemi, izraeli!

Az asszony nevetett:

– Boszorkányok nincsenek, viszont vannak nagyszerű nők. Tudd meg, vannak mesterségek, amelyeket eddig a férfiak privilégiumának tartottak, de ez a teória megdőlt. Van női államelnök, rendőrkapitány, testőr...

Most a férfi nevetett.

– Ki bizza rá magát egy női testőrré?

– Az egyik híres izraeli női testőről, Zs. A.-ról dicshimnusz zengtek az újságok.

– Nekem a véghez vitt tetteivel példálózz! – vágott vissza a férfi. – Azzal, hogyan állta meg a helyét a kritikus helyzetekben...

– Sötétedés után a kutyájával járta körül egy kijelölt személy lakhelyének környékét. Amikor gyanús alakokkal találkozott, titokban lefényképezte őket, majd a felvételeket átadta a rendőrségnek. A többségük rács mögé került – mesélte az asszony. – Egyszer egy kempingben gyerekekre vigyázott. Hirtelen két suhanc rontott a terembe. A lány rájuk förmedt, hogy mit keresnek ott, és azonnal tűnjenek el. Azok röhögtek és elkezdtek összeszedni a gyerekek holmijait. Zs. A. melléjük lépett, kikapta kezükből a nejlonzsákot és a kijárat felé lódította őket. Erre azok nekiugrottak, de a következő percben már mindkét jómadár a földön hevert.

– Elhiszem, hogy jól behúzott nekik, de arra mégis kíváncsi vagyok, kik kérnek női testőroket.

– Kik kérnek? – ismételte az asszony. – Általában üzletemberek. Állítólag a női testőrök jobbak is, mint a férfiak.

– Ne essünk túlzásokba! – legyintett a férfi. – A nők maradjanak csak az őket megillető helyen.

– Úgy fecsegsz a nők ellen – szólt rá dühösen az asszony –, mint azok a hülye kadétek.

– Miről beszélsz?

– Amerikában a lányok előtt is megnyitották a Citadel Katonai Akadémia kapuit...

A férfi arcáról eltűnt a mosoly.

– Mit műveltek azok a kadétek a lányokkal?

– Mosószerrel öntötték őket nyakon, elégették a holmijaikat, papírlapokat csúszttattak a szobájuk ajtaja alá, azzal a felirattal, hogy „A másvilágra kerültök, ha nem hordjátok el innen magatokat.”

– A vezetés nem intézkedett?

– Utasította a kadéteket, hogy tartózkodjanak a hivatalos álláspont megszegésétől, különben szigorú szankciókban részesülnek. A kadétek egymás védelmére keltek, senki sem ismert be semmit. Végül a fiúk győztek, a lányok elhagyták az akadémiát.

– Helyesen tették!

Az asszony dühösen nézett rá.

– Helyesnek tartod a lányok megfutamodását?

– A durva zaklatásnak így vethettek véget – válaszolta a férfi. – Nem vagyok a női egyenjogúság híve, de a nők bántalmazásával nem értek egyet.

Az asszony rábólintott:

– Még szerencse...

A cikk megjelent a 2017. augusztusi Új Keletben.

Ara: 130 pr.

2875. szám

annak 9., csütörtök

UJ KELET

PÁRTONKIVÜLI NAPILAP

TOTOZZON - NYERHET!

Telitalálal 1500 lant

טוֹכּוֹ כְּדוּרְגָל
3303 ת.ד.

Három nyerőosztály

TEL-AVIV, POB 3303

FIGYELEM: A szelvényeknek PÉNTEK DELI 13 ORAIG be kell érkezniük.

Levelekre magyarul válaszolunk.

A kabinet az elnöknel

Jeruzsálem, (Az Új Kelet tudósítójától.) Jicchak Ben-Cvi államelnök tegnap délután előtt kihallgatáson fogadta a kormány tagjait. Az elnök beszámolt a kabinettagok tevékenységéről.

es ellenzi a csúcskonferenciát

A NATO a Közelkeletre

(Reuter). — Foster Dulles amerikai külügyminiszter tegnap zárt ajtók mögött ismertette az amerikai külügyi bizottsága előtt a külpolitikai helyzetet a NATO három tagja, Anglia, Törökország és Amerika részvételével. Valószínű, hogy a NATO tanácsa a két szövetség védelmi politikájának összehangolására fog összehívulni.

ány bukta meg

és államtitkárát

it Peter Thorneycroft helyettes államtitkárát, amely már a bank of England felhagyott a kamat emeléséről.

A NAGY SZELIDITO

Dulles terve Ciprusról

Nicolas (Reuter). — A ciprusi El Patria című görög lap newyorki tudósítója azt jelenti, hogy Foster Dulles külügyminiszternek meg van a maga terve a ciprusi kérdés megoldására és karal illeség fogja előterjeszteni. Dulles állítólag olyan javaslatot fog tenni, hogy a sziget önkormányzatát kapjon, a török kisebbség jogainak biztosítása mellett, Makariosz püspök pedig térjen vissza a szigetre. Londonból jelentik, hogy Selwyn Lloyd külügyminiszterrel tárgyalt a ciprusi kérdésről. Selwyn Lloyd is Androsra utazott.

NAGYJÁBÓL UGYANAZ

Prága (Reuter). A nyitrai törvényesek előtt befejeződött 32 csehszlovák állam polgár kérvényezésének tárgyalása. A vád szerint valamennyien egy Amerikában dolgozó kémzervezethez tartoztak. Törvényesek és 12 évig terjedő börtönbüntetések szabott ki rájuk.

5263 magyar-zsidó érkezett Amerikába

New-York (STA). — Az elmúlt két esztendő alatt összesen 23 ezer zsidó telepedett le az amerikai kontinensen — állapítja meg a Zsidó Világkongresszus statisztikája. Ezek közül 5263 érkezett Magyarországról, 2000 Egyiptomból, 1000 Németországból, a többi pedig Franciaországból, Ausztriából, Északafrikából és Olaszországból.

A chederal papírgyár aláveti magát a főrabbinátus követelésének

Szombaton nem fognak dolgozni az üzemben a chederal papírgyár és a főrabbinátus közötti vita miatt. Nizsim főrabbi elfogadta ezeket a feltételeket és közölte, hogy hatálytalannítja az üzemi munkásokat.

van elelen

mállásának Londonban?

Londonban, de a lap látogatás közzéadását megelőzően az államférfi közötti viszonyok nem látszanak megjavulni. A német külügyminiszternek a német hadianyagok szállásának Londonban? A német külügyminiszternek a német hadianyagok szállásának Londonban? A német külügyminiszternek a német hadianyagok szállásának Londonban?

Gárdos Károly Kariel Gardosh, „Dosh” (1921–2000)

az Új Kelet egykori karikatúristája.

A világháború után a szegedi egyetemen, majd a párizsi Sorbonne-on tanult. 1945 és '47 között számos napi- és hetilap számára készített rajzokat. 1947-ben Izraelben telepedett le, itt a Haolam Hazanak, a Maarivnak és az Új Keletnek dolgozott – főleg a politikai életből vette gúnyrajzainak modelljeit. Igazán széles ismertséget az Izraelt szimbolizáló népszerű figura, Sruelik megalkotása szerzett neki, pedig újságíróként, íróként, sőt színpadi szerzőként is maradandót alkotott. Idősebb korában diplomáciai szolgálatot teljesített Londonban az izraeli követség kulturális attaséjaként.

Volt egyszer egy újság

Kristóf Juli

EGYSZER VOLT, HOL NEM VOLT, VOLT EGYSZER EGY ÚJSÁG. ÚJ KELETNEK HÍVTÁK, IZRAELI VOLT, DE MAGYAR IS, EGYSZERRE NAGYON MINDKETTŐ. PEDIG KOLOZSVÁRON ALAPÍTOTTÁK, ÉPP SZÁZ ÉVE. UTÁNA ÉRKEZETT IZRAELBE, TEL-AVIVBA. ÉN IS OTT TALÁLKOZTAM VELE.

Nem volt épp legjobb formájában, de a lap lélegzett, élt, az emberek vették, rendelték és fogyott. A Hanegev utcai szerkesztőségben állandóan csörgött a telefon, a helyzet Hrabal tollára méltó volt. No de ne rohanjunk előre...

2009-et írtunk, és én szerelmes voltam: az izraeli pasimba, Izraelbe magába és az újságírásba. Amikor pedig a koordinátorai az ösztöndíj-programnak, amivel Izraelbe érkeztem, bejelentették, hogy a Jerusalem Reportnál – a Jerusalem Post magazinjánál – szereztek nekem munkát, azonnal tudtam, hogy nekem máshol a helyem. Az Új Keletnél. Büszkén indultam az első munkanapomon a szerkesztőség felé. Itteni rokonság vagy ismerősök híján azonban senki sem figyelmeztetett arra, hogy mi vár rám a régi buszpályaudvar környékén.

FOTÓ: WIKIPÉDIA

Lepusztult épületek, omló vakolat, multikulturális forgószél, kosz és ezerféle szag fogadott. Gyanús üzlethelyiségek, még gyanúsabb bárók és lokálok, plusz az emberiségnek egy igen speciális rétege. Erre, ezekre Bel-Buda meg a magángimnázium egyáltalán nem készített fel. Nem készített fel a koszos épületekből az utcára nyíló ajtókra, melyeken sem név, sem szám nem jelezte, hogy mit rejtenek – csak estefelé nyíltak ki és fedték fel a benti nyomort. A szakadt kurták még szakadtabb üregeire, ahol gyenge izzók világították meg a koszos falakat, kendők lógtak rajtuk vagy talán csak jelképesen egy nyaklánc, olcsó díszek – teljes tudatában annak, hogy nem érdekelnek senkit. Ide nem ezért járnak, itt nem nézelődik senki.

A hely szelleme

Az Új Kelet szerkesztősége mindezeketől egy lépésnyire volt csak, vagy még inkább: ebből nőtt ki. Az irodaház bejáratánál ő fogadott – és némi remény. Rendes, a nyolcvanas évekből itt maradt épület, kicsit lelketlen, de még rejthet akármit: liftet, rendes irodát, vécét. Lift tényleg volt, működött is, felrepített a harmadik emeletre, ahol ide-oda kanyarogva a szerkesztőségi teakonyhán át eljutott az ember a szerkesztőségi szobáig – illet-

ve miket beszélnek: teremig. Dupla sorban kétszer hat steril rekesz tárt elém.

A rekeszekben, ahogy azt Mirjám, a szerkesztőségi titkárnő lelkesen végigmutogatta, különböző nemzetiségi újságok készültek, honfű-leányi bősz hevülettel, az egyre szűkösebben csordogáló pénzforrásokból épp csak boldogulva. Ott volt a német nemzetiségi napilap, a román magazin és napilap szerkesztősége, amely két munkatárssal működött – a meglepően fiatal, ám reményvesztett főszerkesztővel, továbbá Pali bácsival, az újságíróval. Pali bácsi román magyar volt. Vagy magyar román. Mindenesetre gyönyörűen beszélt magyarul, talán pont emiatt ült az Új Kelettel szomszédos dobozban. Vagy talán kifejezetten azért, hogy néha át tudjon üvöltölni szép, a harmincas évek filmjeire hajazó magyarsággal, hogy „Á kúrva életbe már, Dán, kiabálsz már megint. Nem hallja az ember a saját gondolatait.” Dán persze Dán Ofry volt, az Új Kelet főszerkesztője, a Jediot Achroton egykori csillaga, a 67-es háború híres riportere, számos könyv szerzője, a helyi magyar közösség szívtiprója, akivel még nyolcvan éves korában is gátlástalanul flörtöltek a magyar klubok hölgytagjai. Ja, és hisztérikus szeretők hívták, R-beszélgetéssel Magyarországról, hogy

sikoltozva fenyegetőzzenek öngyilkossággal, amennyiben nem hajlandó azonnal és örökre elköteleződni mellettük.

Pali bácsi nyitására Dán visszakézből válaszolt ugyanolyan hangerővel, kissé rekedten, enyhe izraeli akcentussal: „Fogjad már be, Pali, elégünk van belőled, nem érted?” Pali bácsi általában nem értette, és még mondott valami kegyetlent és irodalmit, mondjuk: „Te egy veszett kutya vagy, Dán” – de azt már lejjebb csavart hangon, amit a nagyothalló Dán már nem hallott, és jobb is volt így.

– Mondott még valamit? – fordult hozzánk Dán, harcra készen, de mi általában megkegyelmeztünk mindkét versenyzőnek, és csak megráztuk a fejünket. Nem, nem mondott semmit. Helyére tetted, Dán.

Szerkesztünk

Dán vaskézzel fogta össze a napilap stábját – egy három és fél fős szerkesztőségben nincs idő lazulásra. Ő maga már hajnalhasadtával átküldte a napi cikkeket, vagy 10-15 innen-onnan beszerzett anyagot, amiket aztán feldúsítottunk a még működő önkéntes újságírók kétes minőségű (ám nem elhanyagolható hosszúságú) írásaival.

Eredeti tartalom csak a legszentebb terepre, a főoldalra jutott, ahol kéttenyényi képek mellett közöltük a nap legfontosabb hírért, persze Dán interpretációjában, hatalmas fő- és alcímekkel megtűzdelve.

– Na, kislányom, hajtsd le a fejbimbódat, és ird, na, így – kezdte a diktálást Dán, és kicsit kihúzta magát, mint a sztártenor, aki épp az O sole mióra készül rá. Ehelyett Dánból csak eltorzított hangok sorozata távozott, váltakozó ritmusban.

– Nagybetű, cím – hadarta, hogy aztán a következő, fontos szavakba belelassítson. – A két irrrrrá-ni rakétahordozóóóóóon terrorhoz szükséges fegyvereket talált a Cánhál. C-vel – tette hozzá. – Alcímek: Háááááárrromszám ember felrobantására is elegendő. Következő. A katonák nem hittek a szemüknek. Következő. Felháborító megsértése az egyezménynek. Pont.

Ezzel az oldal felével már meg is voltunk – a képekkel együtt már legfeljebb öt mondat fért oda, azt pedig már pikk-pakk begépeltük, mi ketten, Dán és én.

Mi korrektúráztunk és tördeltünk, mert bár a géppark özönvíz (de legalábbis ezredforduló) előtti volt, a minőségre ügyelni kellett: az Új Kelet akkor még számos napi és heti előfizetőhöz ment ki. Mi magunk tekertük csomagolópapírba az újságokat, és címeztük meg őket. Küldtünk lapot az Egyesült Államokba, Belgiumba – de még Peruba is. Azokhoz a nénikhez és bácsikhoz, akiknek helyi verzióival Mirjám bonyolódott naponta többször is hosszú, mentálhigiénés telefonbeszélgetésbe.

Mert ha nem lett volna Új Kelet, akkor hova jött volna be Goldsteiner Öcsi, hogy születésnapján köszöntést adjon fel saját magának. „Goldsteiner Öcsinek boldog hetvenedik születésnapot kívánunk. Ad méavöeszrim. Mázál tov.” Aláírás: Sporttársai.

Vagy kinek adta volna be frissen elkészült festményeit az ortodox Helembay, aki a Felvidékről érkezett az

országba 2009-ben, mégis pont olyan volt, mint Markovits Rodion havasi haszidjai: tájszólassal beszélő egyszerű ember, aki minden felül hitt a Jóistenben.

Így volt, nem így volt, talán igaz sem volt – ez a régi buszpályaudvar álom-rémálmvilágába belefollyó, tíz évvel ezelőtti Új Kelet. Csoda volt ez a lap mindig is. Csoda volt, ahogy 2010-ig hetente ötször megjelent. Hétköznaponként nyolc oldalon, hétvégén huszonnégyen jött ki ez az ilyen-olyan, de magyar, bizony, velejéig izraeli magyar napilap – ami már csak árnyéka volt egykori önmagának. De azért még mindig papírra nyomtatták, és áthatotta valami archaikus, megtörhetetlen erő. A hely magyar-zsidó-izraeli szelleme, ami máig táplálja, életben tartja, továbbgörgeti ezt a mi mesénket – az Új Keletet. ■

10

dolog Izraelről, amit biztosan elolvasol, bármit írok is!

Silló Sándor

1 Szexuális zaklatás

A szomszéd zöldségesnek faltól falig, de legalább is fültől fülig szalad a mosolya, mikor meglát. A válamat csapkodja: haver seli! A feleségemet ladynek szólítja, és akkorát köszön neki, mint a dinnyevágó kés. Az ő felesége is gyönyörű, de őrizet alatt, rá se merek nézni. Egyszer megdicsértem az új frizuráját, azóta férjeura kimérten viselkedik nemcsak a paradicsommal, a padlizsánnal, de velem is. Az ő ladyje meg eltűnik, ha megjelenek a boltban. A tettlegeségig fajuló manismázás is elmaradt. Valamit oroszul csináltam?

2 Az orosz bolt és a kupleráj

Már pámapos izraeliként észrevettem, hogy az orosz boltban vásárlás kínos téma azoknak, akik jó hazafiakká akarnak válni. Azoknak meg pláne, akik patriótának születtek. Olyan ez, mint a kuplerájkérés a békeévek Pestjén. „Tisztességes férfiember nem megy oda! Szóval ha befordulsz a Kürt utcába, a második kapu. A szőnyeges lépcsőn az elsőre. Kettőt csöngess, hogy tudják, jártál már itt!” Így szólt az oktatás. Így találtam rá a magyar fokhagymás pap-

rikás abáltszalonnára (vengerszkájá szaló), gyermekkorom kedvenc szovjet halkonzervjeire, a főzéshez számomra nélkülözhetetlen zsírszalonnára, amit oroszul zsírnak hívnak. Tényleg nem túl kóser a kínálat. Vettem már orosz boltban tokajit is. Bármelyik gazda visszaadná Hegyalján az ipart, ha ilyen vacak bora sikerülne. De a sajtok, felvágottak hibátlanok, és olcsóbbak, mint az izraeli szuperben. Ha a hazafiság mértéke az izraeli füstölt árukhoz, sajtokhoz való viszony, sosem leszek igazi patrióta. De az orosz juhbeles virsli megér egy heti ajtócsapkodást, mint a nagyfaternek a Kürt utcai rund.

3 Az igazi zsidó bolt

Az orosz boltban, ahol hetente megfordulok, másfél év alatt azt sem tudtam kivívni, hogy visszaköszönjenek. Nem vagyok orosz, ez lehet a baj, bár úgy látom, a duplán honfitársaikkal is megtartják a három lépést.

Az izraeli bolt egész más. Kávéeért a Levinski utca fűszerboltjainak egyikébe járok. Rögtön az első alkalommal megbeszéltük, milyenre darálják a kávé. Hallva a kcat héber tudásomat megtanítottak a makinetta szóra. Ez a kis kotyogós főző neve. Ahhoz nem sza-

bad túl finomra darálni. Teljesen feleslegesen tanultam meg. Mikor egy hónap múlva újra ott jártam, ők tudták. A boltban dolgozó kiterjedt rokonság minden tagja tudta: fél kiló kosztarika, makinetta, két zacskóba. Ezt hogy csinálják? Ja! És ha zaatart is viszek, azt nem a turistáknak kitett dobozból kapok, hanem a pult alól!

4 A lányok az utcán hevernek

Hogy mi az izraeli prostitúció üzemenete, arról fogalmam sincs. Erről a családi állapotom, a neveltetésem és az anyagi helyzetem tehet. Tudom, egy tényfeltáró újságíró, dacolva ezekkel a csip-csup körülményekkel, menne, oszt' feltárna. Én csak azt látom, hogy a lányok az utcán hevernek.

Nem úgy, ahogy a téma szokott, hanem effektíve: nyomtatott névjegy formájában, telefonszámmal. A marketingszakemberek hintik szét őket a szórákóhelyek előtt a járdán. Ebből rögtön tudom, hol a hézag. Cím nincs rajta, csak telefonszám – a joghézagra gondolok. Valószínű a kerítést büntetik. Nem a házak köré húzott 40 centis kőfalat, hanem a lányok futtatását. Ha futnak maguktól is, azt csak úgy szankcionálják, mint a járdán kerékpározást. Senkit nem ismerek, aki hallott volna olyat, hogy valakit levágtak 2000 sékelre, mert a gyalogosok között biciklizett. A járda tele bringával. A régi pesti szleng így hívta a csajokat is.

5 Macskák és kutyák

Macskánk csak félig van. Valaki a házból kidobta. Nem fogadtuk be, mert ahhoz kicsit zűrös az életünk, de az ajtónk előtt étkezik. (Kaptunk ajándékba 15 kiló macskakaját.) Néha – a hidegek beállta óta – itt is alszik. Kutyánk még félig sincs, bár a félig-tartott eb intézménye is létezik mifelénk. Hajnalban nyílik az ajtó, az eb kiront. Egyedül! Elvégzi a dolgát a házak melletti kis közben, aztán vágta haza. Kapirgálás az ajtón, az kinyílik, sutty be. A séta letudva. Ez nem csak a mi lépcsőházunkban dívik. A szomszéd házból több kutya is kijár egyedül a közbe. Zacsót persze nem visznek magukkal, ezért a síkátort,

az egyik vendégünk szép szavával, Kutyaszaros köznek hívjuk. De ez már a következő dolog.

6 A Kutyaszaros köz Rómeója

Gyakran járok erre. A buszmegálló felé így rövidebb az út.

Izraelben nem divat a kapualjban csókolózás kamaszkorban. Hogy ezt a problémát miként hidalják át, nem tudom. Egy kivétellel találkoztam eddig, de velük szinte minden este, és éppen itt, a Kutyaszaros közben. Rómeó villanybiciklijének a vázára dróttal és szigetelőszalaggal vastag szivacs van obrákolva, hogy ne nyomja Júliát ott, mikor ő a plusz utas. Minden este hosszan búcsúzkodnak. Igen, csók is van! Aztán felülteti Júliát a vázra, és hazafuvarozza. Nincs adat, de valószínűsíthető, hogy a lány háza előtt is vár még rájuk egy hosszú búcsú...

7 Arab és vallásos szurkálók

Engem már szúrt meg arab, sőt: vallásos nő is.

A nagy rendelőintézet mellett van egy kis épület: a labor, oda járok félévente vérvételre. Sorszám, kis fülke, belépek. Az asszonyka a vallásos nők fejfedőjében hosszú héber monológba kezd. – Lassabban kérem, kcat ivrit! – Nem baj, beszéllek oroszul is! – Megpendítem neki az angolt. A fejét rázza, és szívja tovább a vérem héberül. Előzőleg egy arab leánykát sorsolt nekem a sorszámosztó. A start azonos volt: Kicsit héber... Angolra váltott, de nagyon hálás volt, hogy megkérdeztem mindennek az arab ne-

Ez rövid sztori lesz: le akartam fotózni a szemben lakó vallásos asszonyt, ahogy kiteregeti a szupermenes törölközőt. Egy éven keresztül nem sikerült. Aztán elköltöztek.

vét, végül pedig a köszönömöt és az elköszönést is. Harmadszor ismét őt dobta nekem a gép. Nagyon korán volt még, végigbóbiskoltam a szurkálást. De a búcsúkor beugrott egy szó a múltkori nyelvleckéből: Sukrán! Köszönöm!

8 Az izraeli gasztronómia árnyoldalai

A többes szám indokolatlan. Egy árnyék vetült csak a jóízű zabálásra: a pénzhiány. Lazacpörkölt?! Nem igaz, hogy a friss bevándorlók segítése előtti héten harmadszor már unalmas a tojásleves! Főleg, ha benne főtt a vecsési füstölt szalonna bőre.

A tel-avivi utcai kioszkokban reggelizni nem aljas burzsoá szokás: idő és pénz kell hozzá. Nekem ez a kettő még sose volt egyszerre.

A krajcár héber fordítása az agora. Összeszedni a zsebekből egy maréknyit, hogy kerüljön vaj a saját sütésű kenyérré. Móricz-műbe illő feladat, de a híres Hét krajcár végén megjön a koldus a hetedikkel... Itt meg a gondnok jön és elviszi az egészet közös költségként.

9 Kiteregetni

Ez rövid sztori lesz: le akartam fotózni a szemben lakó vallásos aúszonyt, ahogy kiteregeti a szupermenes törölközőt. Egy éven keresztül nem sikerült. Aztán elköltöztek.

10 A csodafegyver

Van a hírlapírásnak egy új csodafegyvere. A régi jó patinás újságok, mint az Új Kelet, 100 évig is el-muzsikáltak nélküle, de az online firkászok nem tudják nélkülözni. Ez a „tízdoglog”. A címben nagy csin-nadrattával ígérek tíz dolgot, és... ennyi. Olyan jolly joker ez, mint régen a papír újságokban a kereszt-rejtvény volt, és általában ugyanolyan mély gondolati síkon mozog, mint a régi fejtörők. Gondoltam, kipróbálom magam ebben a műfajban is. Ha idáig jutottál az olvasásban, akkor nem tettem hiába.

Silló Sándor

A cikk médiapartnerünk, az izraelinfo.com oldalán jelent meg, 2017. december 1-én.

Harminc éve az Új Keletben...

Krasznai Éva

MÉG A KILENCVENES ÉVEK ELEJÉN JUTOTTAK EL ÍRÁSAIM EGY ISMERŐS RÉVÉN A NAGY MÚLTÚ ÚJ KELETBE. NEM TAGADOM, RENDKÍVÜL BÜSZKE VOLTAM. A KÉTEZRES ÉVEK KÖZEPÉTŐL MÁR RENDSZERESEN KÜLDTEM ERŐS-HAJDU SZILVIA FŐSZERKESZTŐNEK AZ EGÉSZSÉGÜGGYEL KAPCSOLATOS FELVILÁGOSÍTÓ ÍRÁSAIMAT BUDAPESTRŐL. AZ INTERNET VILÁGÁBAN NINCSENEK TÁVOLSÁGOK. ÉS PERSZE TOVÁBBRA IS BÜSZKE VOLTAM A MEGJELENÉSEKRE.

Az idő múlásával változások jöttek, más témákkal, de ma is jelen vagyok a lapban. Csakhogy most már más a kapcsolattartás módja, nem ismerem személyesen a szerkesztőség munkatársait. Nem tudtam arcokhoz kapcsolni az olvasott cikkeket.

De a közelmúltban véget ért ez a nekem szokatlan arctalanság, mert az idei Magyar Napokon találkozhattam a mostani kis csapat néhány munkatársával. Vadász Éva, Salamon Sára adott részletes felvilágosítást a hozzájuk forduló érdeklődőknek – magyarul, héberül, tiszteletre méltó igyekezettel. Apróság talán, de nekem kellemes élményt szerzett.

Igazán még beszélgetni sem tudtunk hosszabban egymással, annyian szakították félbe próbálkozásainkat. De még ezt sem bántam, mert minilátogatásom során megtapasztaltam, hogy az Új Kelet ennyi év után is komoly érdeklődésre tart számot.

A fejlődés persze nem kerülhette el a lapot, hiszen ma mást igényel az olvasó. Frissebb látványt, érdekes mondanivalót. Az elmúlt évtizedek során többször is változott a lap formája, a tördelése, a szerzőgárdája, a tartalma. De a zsidóság iránti elkötelezettsége nem. Örülök az egy évszázadot megélt, máig is létező Új Keletnek. ■

HOZZÁVALÓK

(4 személyre)

1-1 szelet piritós (vagy szeletekre vágott zöldségek) tunkolni
1 nagy fej vöröshagyma
2-3 gerezd fokhagyma
1 nagy kaliforniai vagy kápia paprika
10 dkg aszalt paradicsom (vagy 180 fokos sütőben 20 percig sült koktélpapadicsom)
10 dkg csicseriborsó (vagy más babféle) előfőzve
5 dkg hámozott napraforgómag vagy tahini
2 evőkanál olívaolaj
pár csepp juhar-, agave-, datolya- vagy más természetes szirup
só, bors, édes paprika, füstölt paprika ízlés szerint

A hagymát, fokhagymát meghámozom, apróra vágom, a paprikát is felszeletem – nem számít a méret, hiszen később összeturmixolom.

A hagymát és fokhagymát olívaolajon a fűszerekkel együtt aranyszínűre piritom – ebben segítségemre lehet néhány csepp szirup is, ha igazán karamellizálni szeretném.

Most beugrik a serpenyőbe a paprika is – ha túlpirulna, pár csepp vízzel öntöm fel, majd takaréklángon, fedővel takarva puhítom még néhány percig.

Összeforgatom a csicseriborsóval, majd a szárított paradicsommal, és betessékelem a mixerbe, vagy botmixerrel – immár együtt a napraforgómaggal vagy tahinivel – sima krémmé keverem.

Ha szükséges, utánfűszerezem, majd friss zöldfűszerekkel, apróra vágott zellerszárral vagy válogatott savanyúságokkal tálalom.

1

Humusz- körözött

HOZZÁVALÓK

(4 személyre)

1 nagy szem édesburgonya
1 nagy szem burgonya
1 nagy fej karalábé
1 nagy édesköménygumó
1 póréhagyma
4 gerezd fokhagyma
1 fej vöröshagyma
2 dl kókuszkrém vagy kókusztej
3 evőkanál zabpehely
100 gramm fehérbab
150 gramm tofu
6 evőkanál olívaolaj
apróra vágott zöldfűszerek: rozmaring, petrezselyem vagy ezek keveréke
só, bors ízlés szerint

A sütőt 180 fokra melegítem. A zöldségeket meghámozom, félcentis karikákra vágom, felkarikázom az édesköményt és póréhagymát is. A tofut is félcentis szeletekre vágom.

A hagymát és a fokhagymát megtisztítom és feldarabolom – a méret nem számít, a krémbe kerülnek.

Egy serpenyőben olajat hevíték, majd sóval-borssal pirítani kezdem a hagymát meg a fokhagymát, majd felöntöm a kókusztejjel, beleforgatom a fehérbabot, és megkínálom apróra vágott rozmaringgal.

A serpenyőben landol a zabpehely is, majd mindezt botmixerrel simára keverem – ha túl sűrű, hígítom kókusztejjel, vízzel vagy épp fehérborral és friss citromlével. A krémből egy csészényit félreteszek a hűtőbe – ez kerül majd a kész rakott krumpli tetejére.

Egy négy főt bőven jóllakató méretű kis tepsit vagy tűzálló tálat kikenek olívaolajjal, alaposan megfűszerezem, majd megy rá egy réteg burgonyaféle – a sorrend nem számít, lényeg, hogy minden réteg közé kerüljön a krémes szószból; ha valaki fűszeresen szereti, kaphat még sót, borsot, akár aromás zöldfűszereket is. A torony közepére kerül a tofuréteg, a tetejét pedig meglocsolom még egy kis olívaolajjal.

A forró sütőben 50 perc alatt sül puhára – az utolsó 15 percére alufóliával takarom le finoman, nehogy megpiruljon a teteje (bár szerintem úgy a legfinomabb). Előkapom a hűtőből a maradék krémet, pár csepp alma- vagy fehérborecettel, esetleg még egy kis olívaolajjal lazítom, gálánsan rácsurgatom a rakott cuccra, majd az egészet megkoronázom frissen aprított petrezselyemmel.

2

Rakott (több mint) krumpli

Töltött bébipadlizsán hamisgulyás- raguval

3

HOZZÁVALÓK

(4 személyre)

1 nagy szem édesburgonya
4 bébipadlizsán
2 nagy szál sárgarépa
1 kis szál fehérrépa
1 csípős hegyes zöldpaprika
1 kápia paprika
100 gramm sűrített paradicsom
150 gramm kockázott vagy passzírozott paradicsom (konzerv is lehet)
200 gramm vegyes gombaféle
3 gerezd fokhagyma
6 evőkanál olívaolaj
1 evőkanál juhar-, agave-, rizs-, datolya- vagy más természetes szirup
zöldfűszerek ízlés szerint – az én kedvencem a zsálya, kakukkfű és tárkony

A sütőt 180 fokra melegitem elő, vizet teszek fel formi egy kis lábosban.

A héjas padlizsánokat bedörzsölöm olívaolajjal, citromlével, pár csepp sziruppal, sóval, borssal, és ha akad, füstölt paprikával. A sárgarépát meghámozom, félcentis karikákra vágom, a gombát papírtörlővel megtisztogatom, és félcentis szeletekre vágom – a vékonykát csak félbevágom vagy egészben hagyom. Megtisztítom a hagymát, negyelelem, a megtisztított fokhagymát vékony korongokra szelem.

Egy tepsit kibélelek sütőpapírral, majd egymás mellé sorakoztatom a padlizsánt, a hagymacikkelyeket, a paprikát, és összeforgatom őket, majd fél órán át sülnek.

Addig a forrásban lévő vízbe só, paprikát szórok, és a karikákra vágott répát addig főzöm, míg roppanósan puha nem lesz – de nem mállhat szét. Közben egy serpenyőben olajat hevíték, a fokhagymát és a gombát a fűszerekkel arany színűre piritom, majd felöntöm a paradicsompürével és a felaprított paradicsommal, megcsepegtetem sziruppal, sózom, borsozom (ínyencek egy kis veresborral is megkínálhatják), és kis lángon egyszer felforralom.

Kikapom a sütőből a kápia paprikát meg a hagyma felét, majd a turmixgépbe töltök 6 kanál fokhagymás-gombás paradicsomkrémet, a zöldfűszerekből egy-egy csipetnyit, meg egy lecsepegtetett merőkanálnyi répát, és alaposan összeturmixolom, majd mindezt visszatöltöm a fortyogó paradicsompépbe. Amint minden megpuhult, áttessékelem a répakarikákat is.

A padlizsánt kiemelem a sütőből, a közepüket késsel hosszában behasítom, majd megkoronázom a zöldségraguval. Közel-keleties hatású ugyan, mégis jól esik neki egy kanálka citromlével, olívaolajjal, sóval-borssal és 1:1 mennyiségű vízzel kevert tahini.

4

Körte- és almakompót fűszeresen, ropogós morzsával

HOZZÁVALÓK

(4 személyre)

2 szem különféle alma
2 szem különféle körte
6 evőkanál juhar-, rizs- vagy agaveszirup
1 evőkanál kókuszszír
pár csepp vaníliaesszencia (vagy
1 vaniliarúd kikapart bele)
1 narancs lereszelt héja és leve
1 mandarin lereszelt héja és leve
100 gramm dió, mandula, pekándió (vagy ezek vegyesen)
100 gramm zabpehely
fahéj

A sütit 180 fokra melegítem, a magházaktól megszabadított gyümölcsöket félcentis holdacskákra szelem, összeforgatom a sziruppal, fahéjjal meg a narancs és mandarin reszelt héjának felével és a dzsúsz felével.

Egy sütőtálat kikenek kókuszszírral, megpakolom a gyümölcskeverékkel, majd egy keverőtálban összeforgatom a maradék összetevőket – ezekből lesz a morzsa. 4 kanálnyi elküldök a mixerbe, vaj állagúvá keverem. (Ha további nedvességre van szüksége, sziruppal szottyosítom.) Ekkor ugrik bele a reszelt citrushéj, és meglocsolom a narancs-mandarinlével is. Visszakanalazom a zabpehelyes-olajmagvas keverékbe, majd összemorzsolom – ezzel koronázom meg a gyümölcsöket.

A forró sütőben 25 percig kell szoláriumoznia – a legfinomabb egy gombóc parve vaníliafagylalttal.

Banános „túró rudi” tortácska mogyoróvajas csokoládékrémmel

5

HOZZÁVALÓK

(4 személyre)

4 muffinforma (vagy cupcake)
200 gramm natúr kesudió
300 gramm csicseriborsó vagy fehérbab
(előfőzve)
100 gramm juhár-, rizs- vagy agaveszirup
pár csepp vaníliaesszencia
1 nagy vagy 2 kisebb banán
A krémhez:
1 dl datolyaszirup
4 evőkanál kakaópor
2 evőkanál mogyoróvaj (vagy 2 evőkanál
őrölt földimogyoró)

A sütőt 180 fokra előmelegítem, és vizet teszek fel formi egy kis lábosban. Ha zubog a víz, belezuttantom a kesudiót, majd fél órára félreteszem puhulni.

Eközben a csicseriborsót, banánt, szirupot, vaniliát homogén masszává turmixolom. Elkészítem a csokoládékrémet is: egy keverőtálban összeforgatom az alapanyagokat, ha túl sűrű lenne, ízlés szerint narancslével, növényi tejjel, vagy akár vízzel is hígíthatjuk.

A megpuhult kesut összeturmixolom a banános-csicseris krémmel, majd muffinformákba kanalazom, és 18 perc alatt készre sütöm őket. Egy kicsit hagyom meglangyosodni, majd bedugom őket a mélyhűtőbe (akár több napig is elvan magában).

A csokiöntetet melegítve is tálalhatjuk mellé, de a muffinformákba kanalazva szépen a cupcake-ek tetejére dermed. A formából csak tálalás előtt szedem ki a mélyhűtött finomságot. Gyorsan olvad, elég 10 perccel tálalás előtt kikapnom a fagyról, hogy kanalazhatóvá puhuljon.

FOTÓK: SALAMON SÁRA

#AzUjKeletNemARegi

Röpke vallomás a centenáriumra

Schnapp Lea

TÖBB MINT TÍZ ÉVE LEHETETT, HOGY AZ ÚJ KELET NAPILAP ELŐSZÖR HETILAP-PÁ ALAKULT, MAJD EGY IDŐ UTÁN HAVONTA, VÉGÜL KÉTHAVONTA JELENT MEG, ÚGY, MINT NAPJAINKBAN. AZ ELSŐ VÁLTOZÁS IDEJÉN KÉRDŐJELEK RAJZOLÓDTAK A LEVEGŐBE. ENNEK MEGFELELŐEN NÁLAM IS EGYRE CSENGETT A TELEFON. NEM LESZ ÚJ KELET A HÉTKÖZNAPOKON? HOVÁ TŰNIK ÉVTIZEDEK HAGYOMÁNYA?

Azt feleltem, hogy örülni kell a heti újságnak is. Később a havinak, sőt kéthavinak is. Azt mondtam a kérdezőknek: Vásároljátok meg rendszeresen, vagy fizessetek elő, ne várjátok, hogy ötödik kézből kerüljön hozzátok. Becsüljük meg a tulajdonos és a főszerkesztő harcát a lap fennmaradásáért! Ne az Új Keleten spóroljunk, hiszen az anyanyelv édes marad mindig. Bár megölték az anyáinkat, a nyelv, amelyen nevét kimondtuk, megmaradt számunkra, és azt se feledjük, hogy sok-sok drága ősrünk nyelve volt ez. Mostantól – mondtam – fokozottan kell vigyáznunk az újságunkra, ami híreket közvetít számunkra az országból és a nagyvilágból, ugyanakkor a fogyatkozó számú magyar nyelvű csoportok életéről, tevékenységéről is. Ne feledjük, hogy a kapcsolattartás nagy érték, amelyet becsülünk kell.

A régi-új Új Kelet megjelenése mindig szerencsés órában történjék! A Messiás eljöveteleig, az olvasókkal és a cikkírókkal együtt!

Az Új Keletnek olyan történelmi múltja van, amiről

nem lehet felületesen írni, ezért most csupán saját élményeimet, emlékeimet idézem fel.

Új olá koromban, 1950-ben, a szomszédunkban lakó Horovitz nénitől már naponta kaptam az Új Keletet olvasásra. Neki egy unokaöccse fizette elő a lapot. Horovitz néniék szegény, dolgozó, becsületes emberek voltak, az unokaöccsük pedig, dr. Horovitz Tibor vagy Tivadar, az Új Kelet akkori munkatársa.

Azokban az időkben még dr. Marton Ernő volt a főszerkesztő, Schön Dezső pedig a felelős szerkesztő. Az újság nívós „zsidó vonalát” olyan felejthetetlen személyiségek biztosították, mint Barzilay István, Rössel Mordechai, Galili G. Ervin, Gervai Sándor, Salamon Mihály, Faragó Miklós, Kaczér Illés, Diamant Elemér, Weissburg Chájim, Jámbor Ferenc és a többiek... Szegény Gervai az ötvenes évek első felében már könyveket adott ki, és vajon honnan volt rá pénze? A szó legszorosabb értelmében éhezett, hiányos volt a téli öltözké. Jeruzsálemben, a Jaffa utcai régi Mokka kávéházban, egy szimpla kávé mellett írt órákon át.

Akkoriban, ha nem is állandóan, de időnként már kis cikkeim jelentek meg. Nem faxon, még csak nem is e-mailben küldtem a szerkesztőségbe. Rössel Mordechai hetenként szállította a banánt Nir Ecionból, ahol élt és dolgozott. Hétközben bejárt hozzánk, és kabátzsebébe süllyesztette szellemi szülöttemet. Arra oktatott, hogy: „Maga csak ne menjen a szerkesztőségbe, Leácska!”

Egyszer megkérdeztem tőle, mit gondol, miért nem közölték az elmúlt heti cikkemet? Erre hirtelen a zsebéhez kapott, s láttam, nagyon bántja a dolog. Ott felejtette a zsebében...

Ezt követően kezdtem el postára bízni a cikkeimet. Életemben, további tevékenységemben nagy szerepet játszott két szerkesztő, Marton Gizella és Schön Dezső. Már a hatvanas években pályázati hirdetés jelent meg az Új Keletben, a következő témában: „1944. március 19. – a németek bevonulása Magyarországra”. A pályamunkát személyes élmények alapján várták.

A szigorú tárgyilagosság céljából a pályázat jelíges volt. Én voltam az „Alföldi lány”. Nyolcvannégy pályamunka került a zsűri elé. Az „Alföldi lány” a harmadik díjat kapta. Felejthetetlen élményem maradt a díjkiosztó ünnepség a tel-avivi Heichal Hatarbutban. Gideon Hausner, az Eichmann-per főügyésze adta át az igen szép összegű díjakat. Akkor még eléggé szűkösen éltünk, de én boldog voltam. Jelen volt a családom is: Jicchák fiam akkoriban volt frissen bevonult katona, Dávid a jesivából jött. Megfelezttem a díjat: felét a „Libi”-nek, a katonaságnak, másik felét a Bét Hájesivának adományoztam. Schön Dezső biztató, szép elismerő levele, szavai sokat segítettek abban, hogy még komolyabban vegyem kezembe a tollat. Azóta rendszeresen írok.

Mi, a Haifán és még északabbra élő néhány Új Keletes hetente találkoztunk, megismertettük egymással írásainkat, gondolatainkat, akár egy klubban. A Ritz kávéházban jöttünk össze, és mindig velünk voltak a nagyok: Székely István, Rössel Mordechai, Felleg György. Sajnos, már egyikük sem él, és mintha a hálátlan utókor el is felejtette volna őket...

Időközben a szerkesztők is cserélődtek, s ettől függött, hogy viszonyom a tollal boldogított-e vagy sem. Hágár Enos író szerint „az újságírás nem szakma”. Hanem mi? A válaszok száma szinte végtelen. Egy biztos: visszaélni vele nem „fair”. Leírt szavaim Erec Jiszráél szeretetéből, a hagyományok védelméből, ember-szeretetből fakadtak. Minden körülmények között. Ezt nyújtottam hálás szeretettel az olvasóimnak.

Amikor Schön Dezső – nyugodjék békében – betöltötte a 90. életévét, interjút készítettem vele. Ekkor, az utolsó beszélgetésünk alkalmával felelevenítette az újság születését, és elmondta, hogy az Új Keletet dr. Marton Ernő és társai alapították 1918-ban, Kolozsváron. 1940-ben betiltották megjelenését. Izraelben először 1948. augusztus 12-én jelent meg az Új Kelet. Akkor még nem nyomtatásban, csak sokszorosítva.

„Boldogult feleségem, Nechámá augusztus 12-én született – emlékezett Schön Dezső. – Ez volt a születésnap ajándékom számára: az első Új Kelet szám Izrael Államában. Marton Ernővel a legnagyobb egyetértésben dolgoztunk, egészen 1960-ban bekövetkezett haláláig. Én továbbra is a szerkesztőség élén álltam 1979-ig. Szíven minden szeretetével formáltam az Új Keletet nemcsak politikai újsággá, hanem tanlappá. Zsidó tanlappá. Bár a heti szidrát névtelenül írtam, de olvasóim, tanítványaim tudták, hogy a beleszótt időszerű gondolatok kivétel nélkül vallásunk, történelmünk összetartozását voltak hivatva kifejezni. A zsidóság szeretete, gyökerei, múltja, kapcsolatai a jelennel, ez volt az életcélom. Nagyszerű munkatársakkal körülvéve, csodálatosan szép volt ez a munka. Az Új Kelet régi olvasói soha nem fogják elfeledni.”

Meghatottan köszönöm meg Schön Dezső szavait. Az Új Kelet következő éveinek eseményeit talán majd a messiási időkben fogják békében, szeretetben feldolgozni – gondoltam akkor.

Olvasóknak és cikkíróknak egyaránt kötelességünk vigyázni az Új Kelet fennmaradására, mert ez nem olyan újság, mint a többi. Akár családi újságnak is nevezhetnénk, a magyar zsidóság nagy családi újságjának. A sok éve működő magyar körök sajnos megszűntek. Ezért is nő egyre nagyobbra az Új Kelet szerepe, felelőssége, hogy összetartsa, ugyanakkor hitelesen informálja a régi és új magyar jisivot.

A minap találkoztam egy olvasóval, aki elmondta, hogy éppen olvasta egyik, régebben napvilágot látott írásomat, és nagyon meghatotta. Rákérdeztem: miért ilyen későn olvasta? Kiderült, hogy ő a negyedik társ az Új Kelethez, és az későbbben jut el hozzá. Tudtam, hogy az illetőnek nem hiányzik az a bizonyos összeg egy „saját” példányra, vagy akár az előfizetésre. Akkor?

A mi fiatal főszerkesztőnknek és szerkesztőgárdájának „kol hákávod”. Minőségi lapot hoznak létre, és mindent megtesznek a patinás újság fennmaradásáért. Azt hiszem, hogy az olvasóknak is segíteniük kell őket ebben a békés harcban. ■

Visszatérés Kolozsvárra

ZSÓKA NAGYI TÖRTÉNETE

Nimrod Dagan

MÉG MIELŐTT BELEKEZDENÉK, BE KELL ISMERNEM: ALIG PÁR SZÓT BESZÉLEK MAGYARUL, MI TÖBB, MINDEN SZAVAMAT ANGOLUL JEGYEZTEM LE, ÉS KÉSŐBB FORDÍTOTTUK MAGYARRA. AKKOR MÉGIS MIT KERESSEK ITT? NOS, BIZONYOS ÉRTELEMBEN ELŐBB VOLTAM MAGYAR, MINT IZRAELI. MAGYAR VAGYOK, AMI-ÓTA CSAK EMLÉKSZEM ÖNMAGAMRA.

Van egy vicces sztorink a családban: amikor a nagymamám megérkezett hozzánk látogatóba, azonnal az asztal alá bújtam és zokogni kezdtem. A nagy szomorú lett, a szüleim értetlenkedtek, ám hamarosan kiderült: valahányszor megszólal a nagymamám, egyszerűen elsirom magam. Így derült ki, hogy érzékeny fülem (vagy talán inkább agyam) nehezen veszi be a nehéz magyar akcentust. A nagymamám 2012 nyarán halt meg, 85 évesen, Izraelben. Lehetőségem volt rá, hogy igazán

közel kerüljek hozzá – végignézte, ahogy felnöttem, én foghattam a kezét az utolsó leheletéig, és már nem azért sirtam, mert megszólalt, hanem azért, mert többé sosem hallhatom a hangját.

Zsóka nagymama Erdélyben, Kolozsvárt nőtt fel. 1944-ben, a német megszálláskor a család mindent vagyonát elkobozták, gettóba küldték őket, majd hamarosan Auschwitzban kötöttek ki. Az egész család odaveszett – kivéve a nagymamámat. '46-ban érkezett meg Izraelbe, a családból egyedüli túlélőként.

elfoglalja elődje, a 85 éves Jákó Káplán helyét, aki 1981 januárjában nyugdíjba vonul. Szirá megválasztása új vezetőréteg jelentkezőségét bizonyítja a francia-zsidó hitközségi életben és ugyanez a jelenség megmutatkozik a világi zsidók körében is.

Smuel Szirá Algériában született, Izráellel szoros kapcsolatot tart

nem úgy mint a többi jelölt, akik ugyan nagy hebraista ismeretekkel és zsidó történelmi tudással rendelkeztek, de gyakorlati héberségük nem tökéletes.

Szirá rabbi néhány éven keresztül a jeruzsálemi Héber Egyetemen a héber nyelv tanára volt.

14-én tartogat Izráelben. Amikor egy újságíró megkérdezi, hogy valószínűleg el fogja érdeklődni a nagy érdeklődésben résztvevők között, hogy az új zsidó sajtó és a távközlés tettek irányába zsidó részről egyaránt. A zsidó problémák, illetve váltak az irodalmi intellektuális világban jelent meg az témakörben, heti lapok folyóiratok állandóan a zsidóság és Imaival.

A francia zsidó múltban csaknem teljesen ismeretlen. A zsidó származású véve egy kis portugál, amey Franciaországban működött – északafrikai zsidók doriása következtében megváltoztatta a többségében szefárd nemcsak származású közik meg, hanem az ez a zsidóság megfesz az egész zsidó körtebb tette. Például: pal ezelőtt felvilág volt a „12 óra Izrá felvonulásnak és gyűz az a benyomást tett csak a nemzedékek lönbség, hanem az szefárd tömeg közt mentumbeli eltérés közik a zsidóság kö az a tény, hogy az választottak, bizonyo téves értelmezést káp zsidó és nemzsidó s benyomás keletkezett, fard többség” miatt észak-afrikai származ

Maga Szirá rabbi áthidalni a félreértés a kérdésben. Ezt mo „Az én tevékenység sikron mozog. Világ rabbi az összes franci rabbija. Főfeladata, a zsidóságot a hitközsé se.”

Szirá rabbi 25 éve neveléssel és főként a oktatásával a francia s ezért érdeklődésén jában a jövőben is a marad.

Tömör héberségű főbbir: „Hat hóna problémák megisme választásom alkalmá demt kérdeztek tőle féle problémáról. V szerint az igazi felső és zsidó nevelés Fr

NYILT LEVÉL

Gábor Béla tanár urnak Budapestre

Tisztelt tanár úr,

A tel-avivi Antal Márk emlékesten nyomatott meghívó került a kezembe, melyben Ön közli, hogy a volt „kolozsvári Szamos utcai gimnázium” tanárai és öregdiákjai Antal Márk igazgató születésének 100. évfordulója alkalmából találkoznak Budapesten. Hasonló szövegű hírt olvastam a „Magyar Hírek”-ben.

Mivel tanár úr éppúgy tudja mint én, hogy Kolozsváron nem létezett olyan iskola, amelyet Szamos utcai gimnáziumnak neveztek volna, s mivel Ön is és azok is, akiket meghívott, tudják, hogy a gimnáziumot hivatalosan is a Kolozsvári Zsidó Gimnáziumnak hívták, engedje meg, hogy e névváltoztatással kapcsolatban néhány kérdést tegyek fel. Kérdéseim retorikai jellegűek, hiszen nem kaphatok választ rájuk, mert Önnek nincs mit válaszolnia és nem is merne válaszolni. Különben is, Ön is, én is, mindannyian ismerjük a válaszokat. Így aztán csak azért vetem papírra kérdőjeles mondataimat, hogy könnyítsek aggodalmaimos és elkeseredésemen.

Tisztelt tanár úr, miért kellett meghamisítania a Zsidó Gimnázium nevét? Miért találta ki a Szamos utcai eufemizmust? Miért tartja szégyennek kiejteni és leírni a mai Magyarországon a Zsidó Gimnázium nevét? Miért meséltél a zsidó szótól az, aki a volt Zsidó Gimnázium tanárait és diákjait hívja egybe? Vajon a rendszer követeli ezt Öntől? Vagy talán az történik, hogy a rendszer ugyan nem írja ezt elő, de olyan légkört teremt, amelyben nem tanácsos ezt a rosszlelkű szót leírni és kiejteni? Vagy talán más oka van e furcsa és látszólag illogikus és értelmetlen hamisításnak: az Ön és az Önhöz hasonlóak gyógyíthatatlan komplexumai?

Talán arról van szó, hogy a mult annyira megkínozta Önt, hogy még nem ócsodott fel az 1945 előtti múltból és még mindig réteg zsidó mivoltától és attól, hogy valaha egy Zsidó Gimnázium tanára volt? Ha történetesen a piarista, vagy az unitárius gimnázium rajztanára lett volna, akkor is Kossuth-utcai vagy más utcai iskolára keresztelte volna át 1980-ban egykori gimnáziumát?

Tudom, hogy a felszabadulás után Kolozsvárra került, aztán Magyarországra, aztán Izráelbe vándorolt, onnan, ha nem tévedek Belgiumba, s aztán vissza Budapestre. Gábor tanár úr, mindenki ott él, ahol akar és ahol jól érzi magát. Senkinek nincs joga beleszólni minden egyén e szuverén jogába. De talán nem az történt Önnel, hogy ez a sok cikk-cakk ügy összetörte gerincét, hogy nincs erkölcsi ereje elviselni a „zsidó” szót? Tanár úr tényleg atz akarja elhittetni, hogy 35 évvel Auschwitz és a Dunapart és a felszabadulás után szégyen és tabu a zsidó szó Budapesten? S ha valóban így lenne, vajon érdemes olyan világban élni, ahol 1980-ban el kell hallgatni azt, hogy 1940-től 1944-ig Kolozsvárt működött egy Zsidó Gimnázium? Az a gimnázium, amely befogadta a numerus nullus által kizárt zsidó tanulókat s amely kenyeret adott Önnek, aki nem tudott elhelyezkedni másutt Magyarországon, csak azért, mert zsidó volt?

En remélni akarom, hogy nem elsősorban a környezetben kell keresni a magyarázatot a Szamos utcai menekülésre, hanem az Ön és az Önhöz hasonlóak megélt, megtört, üldözési mániában szenvedő, örökre bujkáló és szegényező lelkiületében. Ebben a reményben kérem, olvassa fel leveletem a Szamos utcaiak budapesti találkozásán és adja át üdvözlétemet annak a maroknyi csoportnak, amely túlélte azt a korszakot, amikor a Szamos utcai iskolát Zsidó Gimnáziumnak hívták.

VÁGÓ BÉLA,

a volt kolozsvári Zsidó Gimnázium és Antal Márk diákja, jelenleg történész a Haifa Egyetem tanszékvezető professzora

HOH • NAH HOLNAP, szombat cor a Városháza h ermében VASZIKA ANNI Poór Emmi, Lolci nagy, vidám, könny operettesje Péntár 7-től Ne m PETACH TIKVA, Sárét-terem (12 RÁMAT-GA (15-én), Hiszadr

Megismerked szívenkörtül, becs özpátiikus, komoly csinos

FÉRFIVE Leveleket ivritül, n telefonszámmal Tel-Aviv, POB. :

Soha többé nem tért vissza Kolozsvárra. Én viszont igen. Talán mert kíváncsi voltam, talán mert hiányzott a nagy, vagy talán mert tudni akartam, milyen érzés a háza előtt állni. „Mit akarsz itt, és miért fotózod az erkélyemet?” – kiáltott le egy húszas éveiben járó román srác. Elmagyaráztam: itt élt a nagymamám, de semmiféle empátiát nem mutatott. „Igen, 70 éve zsidók laktak itt, de már eltűntek” – felelte, majd kerek perccel visszautasította kérésemet, hogy felmehessek körülnézni.

Azt hiszem, neki épp olyan nehéz lehetett, mint nekem. Én az emlékekkel küzdöttem, ő a ténnyel, hogy a ház, amelyet otthonának nevez évtizedek óta, tartogatott néhány titkot. Csalódottan kullogtam az utcán, és a fényképre gondoltam, amelyen a nagymamám ugyanezen az erkélyen áll, hunyorogva, ahogy a napfény az arcát cirógatja, hetekkel a háború előtt. Nem is tudom pontosan, mit vártam a látogatástól. Azt hiszem, egyszerűen csak szerettem volna ismét közel érezni magam Zsóka-hoz. Elsétáltam a tóhoz, ahol fiatalkorában korcsolyázott. Elérezkenyülve bámultam a vízben fürdőző fűzfák ágait, a szaladgáló gyerekeket, és egyszeriben megértettem: talán nem is kell látnom azt a lakást. Elég, hogy itt vagyok, ebben a városban, ezek az illatok, ezek a képek vesznek körül – és közelebb vagyok hozzá, mint bármikor.

Ebben az évben ünnepli az Új Kelet alapításának századik évfordulóját. A magyar nyelvű lap, ami ugyanonnan indult, ahonnan a nagymamám: Kolozsvárról. Emlékszem, gyerekként gyakran láttam ott heverni az újságot a konyhaasztalon. Egyszer meg is kérdeztem: „Nagyi, miért olvasol magyarul?” Azt felelte: „Csak mert nem akarom elfelejteni a nyelvet.” Néha azt kívánom, bár hallgattam volna rá – én sosem tanultam meg rendesen magyarul, és alig emlékszem néhány szófordulatra. Mégis úgy érzem: hála neki, az életben igazán fontos dolgokat sosem felejttem el.

Nimrod Dagan színész, az Új Kelet állandó szerzője

Találkozásom az Új Kelet második emberével

Avi ben Giora

AZ ÚJ KELET NEVŰ LAPOT KÖZVETLENÜL IZRAELBE ÉRKEZÉSEMKOR ISMERHETTEM MEG. A REPÜLŐGÉPÜNK VALAMIKOR A HAJNALI ÓRÁKBAN ÉRKEZETT. MIUTÁN KITERELTÉK AZ ÚJ OLÉKAT (BEVÁNDORLÓKAT) A FOGADÓTEREMBE, OTT A SZOCHNUT (BEVÁNDORLÁSI HIVATAL) EMBEREI VETTÉK ÖKET KEZELÉSBE. ELŐSZÖR CSAK KÉZZEL-LÁBBAL TUDTAM MAGAMAT MEGÉRTETNI, KÉSŐBB AZ „ELLENSÉG NYELVÉN”, OROSZUL. VÉGÜL AZTÁN AKADT KÉT EMBER IS, AKI BESZÉLT MAGYARUL. AZ EGYIK A FÉNYKÉPÉSZ, AKI AZ IGAZOLVÁNYKÉPEKET KÉSZÍTETTE, A MÁSIK EGY TISZTVICE-LŐ. MIKOR MEGHALLOTTÁK, HOGY AMÚGY MAGYAROSAN BESZÉLTAM EGY OROSZ BEVÁNDORLÓNAK, ODAJÖTTEK.

- Magyarok? Kárpátaljáról vagy Erdélyből jönnek?
- Budapestről, pontosabban Bécsből.

Nem akarták elhinni, csak miután meglátták a magyar útlevelet. Ételt-italt hoztak azonnal, ami ugyan volt a megterített asztalokon, de azok nem sokáig bírták az orosz rohamot, hamarosan csak romhalmaz maradt utánuk.

- Sajnos nagyon sok az orosz, és ők elsőbbséget élveznek. De majd megpróbálunk segíteni, hogy minél hamarabb ki tudjanak menni. Van rokonságuk, aki várja magukat?

- A sógorom és a két bátyám – felelte anyám, és megadta a nevüket. Még ki sem értünk a tranzit-zónából, már értesítették őket, hogy ne izguljanak, megérkeztünk.

Elég lassan ment az ügyintézés, nagyon untuk a dolgokat. A két magyarnak nem volt sok ideje ránk, de valamikor hét felé a fényképésznő egy újsággal a kezében odajött hozzánk.

- Gondolom, nagyon unatkoznak. Hoztam egy kis olvasnivalót. Friss hírek az egyik magyar nyelvű lapból, az Új Keletből.

FOTÓ: FACEBOOK

Ez volt az első találkozásom az Új Kelettel.

Hederára kerültünk, mert anyám egyik testvére ott lakott. Ott intézték a lakást, amit nekünk akartak kiutalni. Én pár hét után bekerültem az Ejn Semer kibuc ulpánjára. Szobatársam, egy miskolci fiú, Iván, egy héttel korábban érkezett. Hamar összehaverkodtunk. Vagy nyolc évvel lehetett idősebb, de ez abszolút nem látszott rajta. Egyik nap, mint aki már tősgyökeres „vatic”, bevitt Hederára. Leültünk egy parkban, és megfeleztük az Új Kelet aznapi számát, amit a sarki kioszkban vettünk. Egyszer csak magyarul köszön ránk valaki:

– Olyan hangosan olvassák a magyar szót, hogy a park másik felén hallani lehet – üdvözölt minket. – Magát már ismerem – fordult Ivánhoz –, de bemutatathatná az új barátját.

Ivánt meg sem várva bemutatkoztam.

– Mondja csak, maga Budapestről jött? Milyen most az élet Budapesten?

– Milyen volna – feleltem kissé flegmán –, amilyen volt 45 után.

Ezen jót neveltünk mindhárman. Megbeszéltük, hogy felkeressük ezt az urat a tel-avivi szerkesztőségben, és ott interjút adunk neki. Akkor még halvány fogalmam nem volt, hogy ő Schön Dezső – Marton Ernő lapalapító és főszerkesztő után az Új Kelet második embere.

Schön erdélyi zsidó ember volt, aki az újságírást még Erdélyben tanulta ki Marton Ernő keze alatt. Magát a lapot 1918-ban alapították, Chajim Weisburg cionista vezető ösztönzésére. Marton Ernő lett a felelős szerkesztő. Schön Dezső itt kezdett el foglalkozni a haszidizmussal. Marton tanácsára és segítségével adatokat gyűjtött a híres Teitelbaum rabbidinasztiáról. Az összegyűjtött anyagból csupán cikksorozatot akart írni, de végül könyv született belőle, ami Istenkeresők a Kárpátok alatt címmel jelent meg.

Marton 1919-től kezdve volt tagja az Új Kelet szerkesztőségének, pár évvel később ő lett a felelős szerkesztő. A lapot a magyar hatóságok 1942-ben betiltották. Csak 1948-ban indult újra, de már Tel-Avivban, Marton Ernő irányítása alatt.

Csak később tudtam meg, hogy kutatásai alapján Schön Dezső más könyveket is írt. Izraelben ezek közül csak az Eichmann-perről tudósító munkáját (A jeruzsálemi per) tudtam megszerezni, természetesen dedikálva.

De térjünk vissza a találkozóra. Ivánnal egyik kora

reggel, munkánk végeztével felkerekedtünk, és félíg busszal, félíg stoppal elkeveredtünk Tel-Avivba. Előzőleg nem sokat egyeztettünk Schön úrral. Csupán annyiban maradtunk, felkeressük a szerkesztőségben. Se cím, se semmi nem volt a kezünkben, csak az Új Kelet aznapi száma, amit még a kibucból hoztunk el. Abban benne volt a szerkesztőség címe.

– Te tudod, hogy merre van ez az utca? – kérdeztem Ivánt. – Gondolom, már jártál Tel-Avivban.

– Járt a nyavalya. Mikor jártam volna? Egy héttel előttem érkeztem. Egyenesen idehoztak a kibucba. Pénzem már akkor is alig volt, időm meg még kevesebb. Állandóan melóztattak. Tanulni akkor még nem kezdtünk el. Biztosan azért, nehogy te kimaradj – mondta nevetve. – De van szánk, tudunk mutogatni, és majd kérdezősködünk.

A szerkesztőségnek helyet adó utca közvetlenül a régi Tachana Merkazit szomszédságában volt. Hatalmas forgalom, serutok, taxik, árusok meg rengeteg ember. Az eléggé kopott épületre ráfért volna egy alapos tatarozás. a földszinten kiaggatott tájékoztató alapján megtaláltuk a szerkesztőséget és Schön Dezsőt is. Hellyel kínált, aztán vagy másfél-két órán keresztül beszélgettünk. Ennek nyomán írta meg a cikket rólunk, a két fiatal magyar bevándorlóról. a beszélgetés befejeztével a kezünkbe nyomott egy ötvenlírát.

– Ez a maguké. Ebédeljenek meg belőle, és ez fedezi az útiköltségüket is vissza. Ami marad, azt meg tegyék el rosszabb napokra.

Sajnos ezután már csak egyszer találkoztunk Hederán. Később kiderült, hogy Schön Dezső jó kapcsolatban volt anyám testvérével. Utoljára már csak telefonon beszélgettünk, amikor éppen katona voltam. Az ő biztatására kezdtem el írogatni az Új Keletnek. De hogy egészen pontos legyenek: előbb a konkurensnek, a Hét Tükrének. Nem volt bátorságom, hogy az ő főszerkesztői keze alatt dolgozzam. Ahhoz túlságosan felkészületlennek tartottam magamat.

A Hét Tükrénél nem kellett támogatókat keresnem. Abádi Ervin tulajdonos és főszerkesztő testvérenek a gyerekeivel egy iskolába jártam. Itt kezdtem hát az írást, de csupán akkor, amikor már Abádi Sári szerkesztette a lapot. Az itt megjelent „dolgozataim” egy része aztán megjelent az Új Keletben – persze a héber nevem alatt. Nem szerettem volna, ha Dezső bácsi (senki sem szólíhatta így) megtudja, hogy azokat én követtem el. ■

Akit csak szeretni lehet

FOTÓ: SALAMON SARA

Háberman Zoltán

AZ ÚJ KELET IZRAELBEN A HOLOKAUSZT MAGYAR TÚLÉLŐINEK VOLT A LAPJA, AKIK A LAPOT OLVASVA VISSZACSÖPPENHETTEK A TRAUMA ELŐTTI BÉKEIDŐKBE. TERMÉSZETESEN VOLT BENNE SZÓ POLITIKÁRÓL, AZ AKTUÁLIS IZRAELRŐL ÉS VILÁGRÓL, A HOLOKAUSZTRÓL IS – DE ANYANYELVÜKÖN OLVASHATTAK. KORÁBBAN ÚGY TŰNT, HOGY A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓSÁG SIKERESEN OLVADHAT BE A BEFOGADÓ MAGYAR NEMZETBE. SAJNOS EZ CSUPÁN ILLÚZIÓ VOLT, DE SOKÁIG BÍZTAK ABBAN, HOGY EZ LEHETSÉGES.

Olyan emberről szeretnék most megemlékezni, aki fémjelzi ezt a lapot. De nem nemzetközileg elismert és híres, nagy neveket említenék. Egy humánus, szeretetteljes, őszinte, nagyszívű, csodálatos asszonyról akarok szólni, aki mélyen vallásos és Izraelt feltétel nélkül hazájának tekinti. Schnapp Leáról van szó, akivel a nyolcvanas években volt szerencsém találkozni Haifán. Még alijázásom előtt, 18 évesen beszélgettem vele, amikor először látogattam Izraelbe. Meglepett a nyitott szíve és a belőle sugárzó szeretet. Rögtön azon volt, hogy alijázzak, és finoman kezdett rábeszélni (ahogy azt nagyon sok izraeli tette és teszi). Nem rohant le propagandaszöveggel, hanem őszinte hittel mondta, hogy Izrael minden zsidó otthona, a szó legnemesebb értelmében. Én akkor a 81 éves nagymamámmal, Schwartz Gizellával jártam Izraelben, aki a 40-50 éve nem látott, a holokauszt után Izraelbe (vagy még Palesztinába) vándorolt rokonait látogatta meg. Szerencsére engem is elvitt, és ez az út lett életem egyik legmeghatározóbb, legmegrendítőbb élménye.

Schnapp Lea sokat beszélgetett nagymamámmal és velem, ebből

született egy fejezet a Nem kaptuk ezüsttálcán című könyvében: Egy nagymama, aki orosz katonatiszt volt címmel. Ezt nagy megtiszteltetésként éltük meg, és hogy később én is alijáztam, abban befolyásolt ez a találkozásunk.

Schnapp Leát 16 évesen Kiskunfélegyházáról deportálták az auschwitzi gyerekblokkba. Elszakították szüleitől és testvéreitől, akiket aztán meg is gyilkoltak. Fiatalasszonyként férjével és kisgyermekével érkezett Izraelbe egy rozoga hajón 1949-ben, a soá után. Írásaiban utal az országépítés nehézségeire, a nélkülözésre és a szenvedésre, amelyek eltörpülnek az átélt borzalmakhoz képest, sőt: lassan megszépülnek. Reménnyel telve érkezett Izraelbe, és ez mindig megmaradt benne.

Találkozásunkkor egy energikus, életvidám embert ismertem meg, aki szereti a hazáját és pozitívan gondolkodik, habár tisztában van Izrael sok társadalmi problémájával. Írásaiban mindig reményt kelt, érdekes életeket, történeteket villant fel, kulturális, vallási eseményeket, a haifai mindennapokat, jeruzsálemi életképeket. Műveit életrajzi utalások, kis megfigyelések, finom ecsetvonások jellemezik. Az ecset-

vonások nem véletlen szófordulat, hiszen maga is festő és iparművész, több kiállítása volt Izraelben. a magyar jisuv művészeti, kulturális életének meghatározó szereplője előadóművészként is.

Jellemző egyik írása, az Én is voltam új olá, amiben így fogalmaz: „Én bevallom, bántottak a vátikok. Második éve voltam az országban, amikor harmadik bébimet vártam. Egy nagyon rendes asszony, nem nekem címezve, de a fülem hallátára megjegyezte: Jön a tömérdek olé, nekünk nincs elég kenyérünk meg munkánk. (...) Bevallom, a tüske a mai napig bennem maradt. (...) Amikor megszületett a kislányom, ugyanez az asszony bekopogtatót egyszobás lakásomba. Egy kis blúzocskát hozott, aminek szívből örültem. Azóta sok-sok ruhadarabot láttam, de ezt a kis blúzocskát nem felejttem el. Én nem tudtam volna akkor megvenni.”

Ezt a történetet a remény, a szeretet, a megbocsájtás jellemzi, akárcsak Leát – és azt a generációt, amelyik sajnos nagyrészt eltűnt már. Sokat tanulhattunk tőlük. Szerencsés vagyok, hogy megismertem őt. Biztos vagyok benne, hogy az Új Kelet új évfolyamai ezt a szemléletet viszik tovább. ■

Újvári Mária

bibliográfus, a kolozsvári Minerva Archívum vezetője

Az 1970-es évek vége felé a szakminisztérium állományellenőrzést rendelt el a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár több millió kiadványt számláló raktáraiban. Ez a könyvtáros-raktáros munkacsoportok számára a nyilvántartási naplók és a sok kilométernyi polc tartalmának összevetését jelentette. Bár túl voltam már az egyetemi tanulmányaim befejezése utáni első évtizeden, hosszabban csak az ellenőrzés idejére juthattam be a több emeletes könyvraktárba.

Izgalmas nyári munkának néztem elébe: addig általam soha nem látott, nem érintett, nem olvasott könyvek, folyóiratok százait fedeztem fel naponta. Előbb az anyai nagyanyám kicsi szobájából jól ismert, féltve őrzött, Ellenzék című folyóirattal találkoztam. Egy közeli polcon viszont hasonlóan hatalmas kötetek sorakoztak: a számomra addig teljesen ismeretlen újság, az Új Kelet. Zsidó politikai napilap bekötött példányai. Győzött a tudni vágyás! Azonnal lapozni kezdtem. Minél több számot néztem át, minél több – a társadalmi, politikai, kulturális, sportéletéről és a mindennapokról szóló – írásba sikerült belelőlni, annál többet szerettem volna tudni a húszas (majd a harmincas) évek Kolozsvárának, Erdélyének történelméről, népeiről, hétköznapjairól.

Talán a második-harmadik raktári munkanapom leteltével azonnal kikértem a folyóiratolvasóba az 1920-as év első kötetét. A kötet helyett visszahozott kérlőlap teljesen lesújtott. Egyik sarkát nagy S betű csúfította el, ugyanis ez azt jelezte, az anyag secret – vagyis titkos(ított), zárolt –, azaz nem kiszolgáltatható.

Csak az 1990-es évek kezdetén – a rendszerváltás után – temetkezhettem bele az Új Kelet köteteibe, oldalába. A kezdeti lapszámok a cionizmus, a nagypolitika jegyében íródtak – gondolom, mindenekelőtt ezért kapta (sok kincset érő, egyéb folyóirattal és könyvvel együtt) a zárolást jelző S „érdemjelet”. Aztán hosszú délutánok során tájékozódhattam Erdély gazdag politikai, társadalmi és kulturális életét élő zsidó közösségének mindennapjairól.

Már a húszas évek legkorábbi számai tudósítanak a Zsidó Nemzeti Alap és az Újjáépítési Alap létrehozásáról, de még ugyanabban az évben közlik a Tarbut Országos Iskolaegylet megalakulásáról szóló hírt is. A következő időkben rendszeresen beszámolnak az iskolaügyi megszervezéséről: a tankönyvek előteremtéséről, a szegény diákok élelem-, tandíj-, tankönyvellátásáról is. A lap arra mozgósított, hogy a zenés összejövetelek, a hölgyegyletek által rendezett előadások, elegáns bálók belépődíjai vagy felajánlásai jussanak el az anyagi gondokkal küzdő diákokhoz, hogy az fedezze tanításuk költségeit.

A lapban hirdető kiadók köny-

vei az irodalom, a kultúra népszerűsítésével hozzájárultak Erdély (és nem csak Erdély) magyar nyelven olvasó közönségének tájékoztatásához, műveléséhez. Az újság kiváló szerkesztői folytatásokban közölték világszerte ismert és hazai zsidó írók – mint például Shalom Aleichem, illetve Kaczér Ilés, Giszkalay János – műveit, továbbá hírt adtak hangversenyekről és színházi előadásokról.

Csodálattal állapítottam meg a minden számból sugárzó magas szintű igényt a kultúrára. Világ- vagy Európa-hírű előadóművészeket hívtak meg, és a lap részt vett az események szervezésében, népszerűsítésében. Kolozsváron előadták Dohnányi Ernő zenekari műveit, vendégjátékkal szerepelt az Oroszországi Zsidó Színház. A kolozsvári zsidó közösség hasonló igénnyel támogatta a közösség sportéletét, és a lap jogos büszkeséggel írta le: „A kolozsvári Haggibor zsidó sportegyesület hosszú, lelkes és céltudatos küzdelem után diadalt aratott az összes régi és nagyhírű kolozsvári sportegyesületen, és a körmérkőzések első díját, az ezüstserleget és a tizenegy nagy ezüstérmét elnyerte” (1920/115. 5. oldal). Írtak az asztaliteniszezők sikeréről is.

1996-tól következetesen és számos fórumon igyekeztem megosztani másokkal is a gazdag, ám kevesek által ismert információanyagot. Szimpóziumokon, tudományos ülészakokon, majd – a Kolozsvári Zsidó Hitközség, a Román Akadémia és a Kolozsvári George Barițiu Történeti Intézet gondozásában megjelenő – Adalékok a kolozsvári zsidóság múltjához című, román és magyar nyelven megjelenő kiadvány-sorozatban.

Úgy hiszem, nem csupán nekem jelentett nagyon sokat a hetvenes években felfedezett (a titkosítástól megszabadított) lap, hanem a jobban megérteni, világosabban látni akaró, igényes olvasók számára is.

Frank Peti,

az izraelinfo.com főszerkesztője

Benne voltam, ő meg énbennem.

Előbb szívembe lopta magát, aztán lapjai közt zörögtek írásaim, rajzaim, fotók tőlem, fotók rólam. Szerelmünk kölcsönös.

Elvárásol hősiessége, ahogy ebben a digitális tengerben, csökkenő számú magyarul – rosszul – beszélő közt kitart papírként. Úgy érzem, kettétépnek, amikor pixeleknek írok. Megalkuvó vagyok, bűnös vagyok. Öngyilkos?

Mert ha megszűnik, én is elmúlok kicsit, meghal énem egy nyomdászágú része, mert az Új Kelet – nem a régi – én is vagyok.

Drága Kelet, Új Kelet, tarts ki még, legalább míg én is 100 leszek! Vagy éljünk inkább örökké!

Erős-Hajdu Szilvia

Az Új Kelet főszerkesztője 2011-2015 között

Ez a szerelem, mint annyi jó kapcsolat, banálisan kezdődött. 2005-ben az Új Kelet tördelő/szerkesztő munkatársat keresett, én pedig munkát Tel-Avivban. Még a legendás főszerkesztő, Dan Ofry keze alatt ismerkedtem új hazám egykor patinás napilapjával. Később főszerkesztőként a régi idők ismert hangjait új kórustagokkal bővítettem, hogy együtt hetente friss képet adhassunk a modern és dinamikus, de ellentmondásoktól sem mentes Izraelről. Jó multság, férfimunka volt. Köszönet a kollégáknak az együttműködésért!

Schnapp Lea

az Új Kelet szerzője 1969 óta

Hogy mit jelent számomra az Új Kelet?

Nagyon sokat. Már az is jó érzés, hogy kérdezitek...

Haifán egy hónapos szobában éltünk 1950-ben. A szomszéd Horovitz nénitől olvasásra kaptam az újságot. Ez lett a kapocs a múlttal, az anyanyelvvel, a kultúrával. Aztán magam is írni kezdtem, publikáltak, az olvasók megismertek és talán meg is szerettek.

Nyolc könyv született a cikkeimből, és egy irodalmi pályázaton szerzett harmadik díj.

Az Új Kelet több mint hatvan éve a második otthonom. Éljen sokáig!

Politzer Maymon Krisztina

az izraelinfo.com ügyvédje, az Új Kelet szerzője 2016 óta

Nekem az Új Kelet – meg a pesti Új Élet – gyerekkori emlék. Idős rokonok jelentek meg velem, és csak otthon vették ki a retikülből.

Szomorú, érdektelen és furcsa magyarsággal megírt cikkeket olvastam belőle elborzadva, de mindig az első laptól az utolsóig.

Mostanában a gyerekekkel a Kiriat Ono-i pláza Steimatzkijában vesszük meg a friss Új Keletet. Örülnek és büszkék, ha mutatom, hogy az én írásom is benne van, de persze ők semmit nem olvasnak el belőle, mert magyarul van, és papírról már egyébként sem olvasnak.

George Edri

2004-2015 között az Új Kelet tulajdonosa

2004 végén, hat másik szerkesztővel együtt vásároltam meg az Új Keletet. Ez egy zászlóshajó volt! Dicső múlt, erős szerzőgárda – és sok olvasó. A főszerkesztő Tabák László, a dominánsabb viszont Dán Ofry. Visszahoztuk a hétköznapi nyolc- és a hétvégi 24 oldalas számokat. 2012 után drasztikusan megcsappant az olvasóközönség, ezért minden évben be akartam zárni. Egyszer azért nem sikerült, mert a 88 éves Sára felhívott Jad Eljahuból, hogy ő már 30 éve előfizető, és ha vége a lapnak, mihez kezd a család szombatokként. A többit tényleg bezártam, de az Új Kelettel nehéz volt. A lap a gyeregem lett, pedig nem is tudok magyarul. Ezért adtam át a mai tulajdonosoknak. Boldogság látni, hogy megy tovább – és mi csoda minőségben! De azért várom, hogy üzleti tanácsért hozzám forduljanak.

Markovits Mária

az Új Kelet szerzője 2016 óta

Éppen 30 éve, új olá koromban tördelőszerkesztőként szerettem volna dolgozni a lapnál, de ehhez Tel-Aviv-ba kellett volna költöznünk. Aztán mégis sikerült sajtómunkásként elhelyezkednem Haifán, és hosszú éveken át csak olvasója voltam az Új Keletnek.

Az elmúlt évtizedben előbb önkéntes korrektorként, majd 2016-tól cikkszerzőként fűződött szorosabbra kapcsolatunk. Addigi kritikus szemléletemet nagy szeretet váltotta fel, és még nagyobb elismerés van bennem a lap reneszánsza okán.

Gidó Attila

történész, a Kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet munkatársa

Vonaton kezdtem el írni ezt az rövid visszaemlékezést. Székelyföldről tartok Kolozsvárra.

Az jutott eszembe, hogy száz évvel ezelőtt, 1918 novemberének közepén Weissburg Chaim, az erdélyi cionista mozgalom egyik vezéralakja ugyancsak vasparipán érkezett meg a Dicsőszentmártonhoz közeli faluból, Désfalváról Erdély fővárosába, azzal a céllal, hogy lendületet adjon a cionista szervezkedésnek, és beindítsa az erdélyi zsidóság lapját. Az kapta az Új Kelet nevet.

Én most nem világot megváltani megyek, hanem „csak” haza. Abba a városba, amely 1998 óta otthonom, és amelynek egyetemi könyvtárában 2000-ben megismerkedhettem az Új Kelet 1919-es és 1920-as évfolyamának megsárgult oldalaival.

Az azóta eltelt évek alatt kézbe vehettem a budapesti Országos Széchényi Könyvtárban őrzött, legelső lapszámot is, majd végiglapoztam és végigjegyzeteltem az 1940-ig tartó évfolyamokat. Ismerem a lapok fogását, a címgrafika (lapfejnek mondják) és a lapméret különböző változatait, a lapokra tapadt por szúrós szagát, de még az esetenként megjelenő penészgombák színárnyalatait is.

Számomra az Új Kelet az erdélyi zsidó múlt. Szerencsésnek mondhatom magamat, hogy kutatásaim révén ennek a múltnak én is krónikása lehetek.

Az 1927-es zsidóellenes események

A KOLOZSVÁRI ÚJ KELET CÍMŰ ZSIDÓ
POLITIKAI NAPILAPBAN

Újvári Mária (Kolozsvár)

A ROMÁNIAI DIÁKOK 1927 DECEMBERÉBEN NAGYVÁRADON TARTOTTÁK MEG MÁSODIK KONGRESSZUSUKAT. AZ ENNEK ALKALMÁBÓL KIROBBANT(OTT) ANTISZEMITA TŰNTETÉSEKET ÉS ROMBOLÁSOKAT VIZSGÁLJUK EBBEN AZ ÍRÁSBAN.

Az első világháború utáni Románia történelmi-politikai körülményei a következők:

- nyolc éve jött létre Nagy-Románia,
- négy éve (1923) fogadták el az új alkotmányt, amely egyenlő jogokat biztosított a nemzeti és vallási kisebbségek számára,
- kormányon a Nemzeti Liberális Párt volt, élén Vintilă Brătianuval; ellenzékben pedig az egy évvel korábban megalakult Nemzeti Parasztpárt.

Az eseményeket a korabeli sajtó tükrében elemezzük, az 1927. december 4–31. között megjelent cikkek, tanulmányok alapján. Közülük legfontosabb forrásunk az 1918-tól Kolozsváron magyar nyelven megjelenő (akkori írásmóddal) Uj Kelet (önmeghatározása szerint: zsidó politikai napilap) volt. A fővárosi sajtóban közölt tudósításokat abban az esetben idézzük, ha azokra a kolozsvári sajtó hivatkozik.

A különböző pártállású sajtótermékek lehetővé tették a tárgyilagos tájékoztatást. Kolozsváron a liberális kormány szócsöve a Națiunea, a Gazeta Ardealului és a Glasul Ardealului, az ellenzéki Parasztpárté a Patria, de létezik kisebbségi sajtó is, hiszen az Uj Keleten kívül Kolozsváron megjelenik a liberális irányzatú, magyar nyelvű Ellenzék (független politikai napilap), valamint a baloldali beállítottságú Keleti Újság (országos magyarpárti lap) is.

Az 1927-es tragikus események megértése céljából a történetek után néhány nappal megjelent Uj Kelet december 14-i vezércikkéhez fordulunk. Szövege az előzmények hiteles, történelmi áttekintését adta, elemezve a romániai antiszemitizmus alakulását 1922 és 1927 decembere között. (Az eredeti szövegeket kis mértékben igazítottuk a mai helyesíráshoz. A szerk.) A megpróbáltatások láncolatát 27 pontba foglalta össze a december 4–6. közötti pogromig, s megállapította, hogy mindezekért „A rendszer a bűnös! A rendszer, amelynek légkörében ezek a bűnök megteremttek, naggyá nőttek és félelmetes virulenciára tettek szert. (...) A háború utáni romániai antiszemitizmus története akkor kezdődött el, amikor a liberális párt kormányra került.” Már az 1. pontban megállapították, hogy: „1. Az 1922. év nyaratól kezdve, amely időpontig az ország különböző fajú és felekezetű lakosai békes harmóniában éltek együtt, antiszemita, lázító röpiratokat kezdtek terjeszteni a zsidóság ellen. (...) A zsidóság hivatalos szervezetei és nem utolsó sorban az Uj Kelet számtalanszor hívták fel a kormány figyelmét e lázító röpiratokra, világosan jelezvén azokat a következményeket amelyeket ez az agitáció szükségszerűen maga után von.”

És a következmények tragikus események láncolatába torkollottak, mert senki nem tett semmit a rendszer ellen, mert „...a rendszer melegágya volt minde-

neráció egész ifjúi lelkesedését népe szolgálatába állítja. A váradi kongresszus rendeltetése, hogy egy új korszak kezdetét jelentse a romániai egyetemi ifjúsági mozgalomban. Ebben az új célkitűzésében a román diákság maga mellett tudhatja az ország minden lakosát.”

A Patria, december 4-i, vasárnapi számában I. Liviu Hulea elemzi az egyetemi ifjúsági mozgalmat, amely „mindeddig a nyilatkozatok szintjén” nyilvánult meg, „most viszont a tettek következnek” – írja a szerző.

December 6-án a Patria már a városi színház nagytermében folyó kongresszusi megnyitóról számol be, ahol „jelen voltak a civil és a katonai hatóságok, az ortodox és görög katolikus püspökök. Két külön páholyban foglalt helyet az »Arhanghelul Mihail« légió, Cornel Z. Codreanuval az élen. A tiszteletbeli elnökségi tagok között olyan nevek szerepelnek, mint Ciorogariu és Frențiu püspökök, dr. Paulescu professzor, dr. Șumuleanu, Oct[avian] Goga, I. Z. Codreanu és C. Z. Codreanu, dr. Ion Simionescu, Ion Moța és mások.” A kormány részéről Moșoiu generális szólt fel.

December 8-i számában szintén a Patria számol be az előző napi váradi eseményekről Excesele din Oradea (Váradi túlkapások) címmel. Idézzük a parasztpárti újságot: „Tătărescu miniszter kolozsvári látogatása alkalmával, a sajtónak tett minden ígérete ellenére a váradi kongresszus sajnálatos megrázó incidensekkel ért véget: A kongresszusról este 10-kor kijövő diákok egy csoportja nacionalista énekeket énekelve megkezdte a kirakatok és ablakok betörését, majd szétszéledtek az egész városban. A hadsereg és a rendőrség minden óvintézkedése ellenére az egyetemisták támadást indítottak a belvárosi utcák üzletei és házai ellen, közáport zúdítvá és botokkal összetörve mindent, mi törhető. A milliókat érő európai szintű kávéházak és szállodák is romhalmazokká váltak. Majd a Velence lakónegyed – ahol nagyszámú zsidó lakos élt – következett, de ott munkáscsoportok ellenállásába ütköztek. A zsidó líceumot támadó csoportokat is közápor fogadta.”

Külön oldalon számol be a tudósító a zsinagógákat és templomokat ért rombolásokról. Erről és a váradi eseményekről idézzük az erdélyi zsidó közösség napilapját. Az Uj Kelet tudósítója már hétfőn, december 5-én beszámol a nagyváradi kongresszusról. Közli, hogy az egyetemi hallgatók nagy része még szombaton, december 3-án megérkezett. „Mintha egy

romboló tájfun söpört volna végig Váradon. Az utcákon, kávéházakban, filmszínházakban csak kongresszusi résztvevőkkel találkozhattunk. A lakosság bezárkózott házaiba. Sokan elhagyták a várost és vidékre távoztak a kongresszus idejére. A társadalmi és nevelésügyi gondok a kongresszus számára másodrendűvé váltak, a fő probléma az antiszemitizmus és a numerus clausus kérdése volt.”

December 8-án – még mindig az Uj Kelet – összegezi a nagyváradi pogrom rombolásait Nagyvárad fekete keddje címmel.

„A keddről szerdára (december 6/7) virradó éjjel a borzalmak éjszakája volt Nagyváradon. A hétfői romboló tüntetések után mindenki azt remélte, hogy részben a diákok megalégték már a rombolásokat és a békés lakosság bántalmazását, részben pedig a hatóságok komoly intézkedéseket tesznek a további zavargások megfékezésére. Sajnos, a reménység nem vált valóra, mert a tüntetés és rombolás csak ezután érte el tetőfokát. Kedd éjjel 11 órakor, amikor már a diákkongresszus véget ért és a kongresszus résztvevői nagy csoportokban távoztak a színházból, a tüntetők áttörték a csendőri és katonai kordont és megrohanták az üzleteket. (...) A tüntetők ezután a zsidó templomok ellen intéztek általános támadást. Hat zsinagógát teljesen összeromboltak. A Teleki-uccai zsidó templomot, amelyet egy évvel ezelőtt építettek, háromszáz főnyi tömeg támadta meg. Botokkal, dorongokkal bezúrták az ajtót, behatoltak a templom belsejébe, felfeszítették a padokat, székeket és minden elmozdítható tárgyat a bezúrt ablakokon keresztül kidobáltak a zsinagóga udvarára, ahol máglyát emeltek és a templomberendezést elégették. A tóraládát, a gyertyatartókat, a különböző zászlókat és talliszokat a tüntetők aztán magasra emelve a Brémer-térre vitték, ahol máglyát raktak és a kegyeszerket elégették. (...) Hozzávetőleges becslések szerint több mint száz embert véresre vertek a tüntetők. (...) Szomorú látványra ébredt szerdán reggel Várad lakossága. Romok mindenfelé, és a romok között jajveszékélő, feldúlt arcú emberek. Különösen a templomok tájéka nyújt szívettépő látványt. A Zárda-uccai nagy ortodox templom összes ablakai bezúzva, a belső berendezés dirib-darabba törve. Imakönyvek, tallisz-foszlányok, tóratekercsek, széttört csillárok szilánkjai hevernek szanaszét a feldúlt padok között. Az Avram Jancu-uccai neológ templom hasonló képet mutat. Itt a tórákat elégették. A Teleki-uccai új zsidó

XXXI évfolyam
Szerkesztő: Dr. Marlon Ernő
A szerkesztésért és hirdetésért felelős: Schön Dező
Szerkesztőség és hirdetőhivatal: Tel-Aviv, Salomon 90

UJ KELE

PÁRTONKIVÜLI NAPILAP

templom szintén a romboló áldozata lett. Szerdán délelőtt nem egy diáksapkás fiatalembert lehetett látni Várad uccáin, amint tóratekerccsel a hónuk alatt az állomás felé siettek." (3. old.)

A Glasul Ardealului (néplap) első sokkoló tudósítását jóval az események után, csupán december 18-án közli, s a Kolozsvárra tartó, érkező diákok útjáról ír.

„Szerdán reggel több egyetemi hallgatókat szállító vonat is indult Kolozsvárra. A diákok kezükbe vették a vonatok irányítását. Megálltak Bánffyhunyadi, Csucsán, Élesden, Telekden. Zsidó üzleteket „látogattak meg”, felmérhetetlen károkat okozva tulajdonosaiknak. A bánffyhunyadi zsidó templomot is feldúlták. Kolozsvárra érve, belopóztak a városba, ahol csavargók csatlakoztak hozzájuk majd néhány óra alatt összetörték a zsidó üzleteket és templomokat.”

A Glasul így indokolja az események: „Figyelembe kell vegyük e diák megnyilvánulások kétféle megítélését. Kétségtelen, hogy az ország zsidósága gátolja nemzeti haladásunkat. Számtalanszor bebizonyosodott, hogy a zsidóság figyelmét a határokon túlra összpontosítja és nem válogat az eszközökben, ha az országot ócsárolni lehet. A csempészés és más sok kárt okozó cselekedet a zsidók bűne. Egyfelől, a fiatalok ellenük irányuló tagadhatatlanul jogos indulatának lelki okai vannak. Másfelől viszont ott vannak a módszerek, melyeket a zsidók ellen alkalmaznak. Ezek nem jó módszerek. Nem helyeselhetjük az ablakok, ajtók, üzletek, házak, sőt templomok összetörését, olyan károkat okozva, amelyeket szintén nekünk kell megfizetnünk. Ezeket a módszerekkel csak rosszat okozunk az országnak.”

December 8-i számának első oldalán a kongresszusi résztvevők Kolozsvárra érkezését írja le

AZ ARABOK FELROBBANTOTTÁK A JERUZSÁLEMI VIZMŰVEK LATRUMI SZIVATTYUTELEPÉT

Shertok szerint az incidens súlyos következményekkel járhat

A kormány sajtóirodájának közlése szerint a jeruzsálemi vízellátási vonal latrumi szivattyutelepén ma reggel két hatalmas robbanás történt. Ezt az értesítést Mac Dudal ezredes, UNO-megfigyelő közölte a zsidó hadsereg összekötő tisztjeivel. A szivattyutelep léngókban áll és a gépek megromlását okozta.

Ma reggel 8 órakerült kellett volna a jeruzsálemi vízművek zsidó

A szivattyutelep jelentősége

Jeruzsálem tudvalevően a Petach Tikva melletti Raszel-Ejn forrásaiából kapja a vizet a latrumi szivattyutelepen keresztül. A háború második fázisában a források zsidó kézre kerültek, de a latrumi szivattyutelep az arab légierő kezében maradt. Már az első fegyvernyugvások feltételei szerint is kötelesek lettek volna az arabok a latrumi vízmű kijelölését és Jeruzsálem számára a vízszolgáltatást engedélyezni, ezt azonban különböző fogásokkal és ürügyekkel sikerült addig halogatniok, amíg újra megindultak a harcok. A második fegyvernyugvás beállta után az arabok ismét igyekeztek kibujni ennek a kötelezettségüknek a teljesítése alól, de az UNO-megfigyelők közbelépésére már-már kilátás volt arra, hogy Jeruzsálemban újra lesz víz. Bernadotte gróf tegnap is erről biztosította a zsidó kormányt, hogy 48 órán belül megindul a vízellátás. Most azonban az arabok "megoldották" az egész kérdést. A latrumi szivattyutelep felrobbantása telán meggyőzi Bernadotte grófot is, hogy az arabok hogyan tartják tiszteletben a fegyvernyugvást.

Tisztára akarják mosni a légit

A "Jediot Maariv" jelentése szerint, még mielőtt behatáró vizsgálat indult volna meg az ügyben, az UNO-megfigyelők haifai szóvivője máris tisztáznia akarja az arab légit a latrumi robbantás

mérnökeinek Perry ezredes, UNO-megfigyelő kíséretében Latrunba utazniok, hogy üzembe helyezzék a szivattyutelepet, de Mac Dudal ezredes közbejött értesítése folytán a kiszállás elmaradt. Perry ezredes ma Haifába utazott, hogy újabb utasításokat vegyen át a latrumi arab támadással kapcsolatban. Az ezredes volt az, akinek ma reggel Latrunba kellett volna elkísérnie a zsidó mérnököket.

védje alól. A szóvivő kijelentette, hogy a szivattyutelepet nem a légionisták, hanem "irreguláris arab erők" robbantották. A lap értesülése szerint egyébként a zsidó kormány a Biztonsági Tanács beavatkozását fogja kérni.

A külügyminisztérium szóvivőjének nyilatkozata

A latrumi szivattyutelep felbontásával kapcsolatban a zsidó kormány szóvivője ma délután a következő nyilatkozatot tette: - Izrael kormánya nagyon kolyan itéli meg a robbantás ügyét, amelyet Macdudal ezredesnek, a UNO megfigyelők egyik vezetőjének jelenlétében követtek el. Bernadotte gróf UNO közvetítő tegnapot és Izrael összekötő tisztjeit biztatva kijelentéseket tett az arab légierő jószándékáról. Az idő alatt azt kívánta a gróf zsidó hatóságoktól, hogy tegyék ködjanak minden akciótól, mielőtt víz lesz.

- A fegyvernyugvás beállta a szivattyutelepet UNO-tisztviselők nyilvánították. A vizet két arcvonal közötti "separációs zóna" jén" vannak és mindenki számára az UNO védelme alatt állnak. Az UNO emberei biztositottak arról, hogy a szivattyutelepen nincsenek zsidók, hanem csak az UNO képviselői vannak ott. Véleményük szerint nagy felelősség terhel azokat, akik egész időtartam alatt ígéretet tettek az arabok számára, hogy Jeruzsálem 100.000 főnek

és vastag betűs címmel közli, hogy „Romokban hever Kolozsvár valamennyi zsidó temploma. A nagyvárad-i kongresszus résztvevői tájfunyszerűleg vonultak végig Kolozsvár uccáin, összetörték a zsidó kereskedők cégtábláit, bezúzták a zsidó templomok ablakait, összetörték berendezését, elégették a tóratekerceket és számos embert megsebesítettek”. Bár „(a) hatóságok kiadták a rendelkezést, hogy csak a kolozsvári egyetem hallgatói hagyhatják el a vonatot, a többieknek tovább kell utazniuk, a bukaresti és jásii delegátusok azonban ellene szegültek ezen intézkedéseknek. Meghúzták a vonatok összes vészfékjeit úgy, hogy három mozdony sem tudta a vonatot kivonszolni a pályaudvarról. A bukaresti és jásii delegátusok előzőnlötték a pályaudvar épületét (...) megrohamozták a rendőrkordont, amelyet sikerült áttörniök (...) és behatoltak a városba.” (...) „Délután hat órától kezdve több csoportra oszolva, csaknem valamennyi uccát bejárták a tüntetők. Hol itt, hol ott tűntek fel a bunkóbotok, amelyek szörnyű láрма közepette, felváltva sújtottak le cégtáblákra és zsidó járókelőkre.

Az első tüntető csoportok a Ferdinánd-király úton vonultak végig és gondosan kiszemelve a zsidó kereskedéseket, valamennyi cégtáblát bezúzták.” ... A Piața Unirei (Főtér) következtet elegáns üzleteivel majd a „...tüntetők az Unio-utcába fordultak és a Bartha Miklós-uccán keresztül a Magyar Színház felé tartottak, majd a Széchenyi (Mihai Viteazul) tere kanyarodtak le.” „A Széchenyi-téren tomboltak a szenvedélyek legféktelenebbül. Nyomorúságos kis zsidó üzleteket zúztak össze, miközben, állítólag, több üzletnek az árukészletét az uccára szórták.”

Ugyanebben a számban vastagbetűs címmel számol be az Új Kelet a zsinagógákat ért rombolásokról: Látogatás a szétrombolt kolozsvári zsidó templomokban!

„Este kilenckor a város a siető nyugtalanság képét mutatja. A legelhagyatottabb uccákon egymást gyanakvó tekintetekkel vizsgáló emberek nézik a rombolás nyomait. Utunk a Mikes Kelemen (Croitorilor) uccai ortodox templom felé vezet. A félreeső uccában itt-ott szaladgáló emberek között belépünk a templom épületébe. Teljes sötétség és csönd fogad. Az udvaron teremtett lélek sem látható. A sötétségbe borult templomban egy szál gyufa csak homályosan mutatja a rombolás képét. A templomban egyetlenegy pad nem maradt épen. A tóraszekrények ajtajai összetörve fekszenek a többi rom között. A csil-

lárók szilánkjai kísértetiesen fénylenek az összetört lim-lom között. (...) Egy uccán ácsorgó zsidó szerint a rombolás itt este fél hatkor vette kezdetét. A diákok hat órakor énekszóval vonultak tovább a Malom-ucca (Barițiu) felé. Mindkét Malom-uccai zsidó-templom berendezése romokban fekszik. A Poale Cedek templomában lakó családok a legrettenetesebb órákat éltek át. Valamivel hat óra után a diákok megostromolták a templom-udvar vasrudakkal és erős lakatokkal lezárt ajtaját. Az óriási dörömbölésre az ott lakó családokban óriási pánik rört ki. Az emberek a pincében és padláson kerestek menedéket.” (...) de a „diákok belülről felnyitották a kaput és a többszáz főre rúgó tömeg szívszaggató ordítással előzőnlötte a templomot. A tóraszekrényből az öt tórát magukkal vitték és az ucca közepén máglyát raktak belőlük. (...) Kövekkel, botokkal betörték a privát lakások ablakai és ajtait.

A szomszédos Bet Avraham-templomban hasonló módon történt a rombolás. A rombolók két ízben látogatták meg a templomot, ahol minden kis bútordarabot, villanycsillárt pozdorjává törtek.

Az erős vaskerítéssel körülvett Ferdinánd király-úti zsidó templom előtt szájtató embertömeg között követjük a rombolók utját. A fentiekhez hasonló látvány tárul elénk. A tórákat kihurcolták és az uccán gyűjtötték fel őket. Egyetlen pad épen nem maradt. Itt a rombolók behatoltak a neológ elemi iskola épületébe és összerombolták.

A Páris-uccai ortodox nagytemplomot este fél hétkor hasonlóképpen törték össze. (...) Az Ötvös (Constanța)-uccai zsidó iskolák épülete hasonló sorsra jutott.” (...) „Külön érdekessége az ortodox nagytemplom lerombolásának, hogy a tüntetők ide kocsikon jöttek, minthogy ez kissé távolabb esik a város centrumától.

Innen mentek Glasner Akiba főrabbi lakására. A főrabbinak uccára néző ablakait bezúzták és egy negyedóra hosszat döngették a kaput, azonban az erős ajtók ellenállottak és a tüntetők, akik ordítózva követelték a kapu kinyitását, kénytelenek voltak elvonulni.” (december 10, 4. old.)

Ugyanerről az eseménysorozatról a kormányparti liberális Națiunea december 9-i beszámolójának címe:

„A tegnapi antiszemita tüntetések: Kolozsvár belvárosában lévő minden zsidó tulajdonú üzlet ablakait betörték – Kifosztottak két zsinagógát – A hatóságok rendkívüli intézkedései a rendbontások megelőzésére

és megfékezésére – Több mint 100 személyt tartóztattak le”. A cikkből részleteket is megtudhatunk:

„A tegnap délután több mint 3500 egyetemi hallgató érkezett Kolozsvárra Nagyváradról. A csendőrök közel negyedórás határozott ellenállása után a kordont a diákok áttörték, és futva a Ferdinánd király út felé indultak. Átszakítva az utca elején lévő hasonlóan erős kordont is – megkezdődött a zsidó üzletek kifosztása.

A Siguranța melletti zsinagógához érve, a diákok miután az ottani csendőr kordont is elsodorták, felfeszítették a zsinagóga ablakrácsait, behatoltak a templomba, és összetörték mindent, amit benn találtak.

A zsinagóga kifosztása után az egyetemisták kitódultak az utcára, magukkal víve minden benn talált, mozdítható tárgyat, a rituális ruhákat, a borjúbőr talmutkeercseket és a szent könyveket.

Ezekkel a tróféákkal a kezükben több csendőrkorodon és lovasrendőr erőfeszítése ellenére tovább vonultak a Ferdinánd király úton, széttörve minden zsidó üzlet kirakatát és ablakait. Ugyanakkor hasonlóan nagy számú, újabb diákcsoportok jelentek meg, akik ugyanúgy törtek-zúztak a Piața Unirei (Fő tér), Piața Mihaiu Viteazu, Calea Regina Maria, Mănăștur stb. útvonalakon.

A katonai erők és a csendőrök száma már kevésnek bizonyult mivel a diákok a város 12 pontján fosztogattak. Csatlakoztak hozzájuk városi csavargók is. (...)

A Piața Unirei-en (Fő tér) minden zsidó üzletet hatalmas kár ért a kirakatok bezúzása miatt.

Romokban hever a Regele Ferdinand úti és a Malom utcai (Morii) zsinagógák belseje, valamint a Metropól Kávéház, a Palas, a City, a Marmorosch Blank, Neuman, Fischer, Braunfeld (ékszerész), a Parizien üzletek, Gratz, a D’Or Parfumeria, a Kamat és Hitel Bank stb.”

E román lappal egyidőben, december 10-én, szombaton a szenátus előző napi üléséről az Uj Kelet a következő beszámolóban tájékoztatja olvasóit:

„Boila [helyesen: Boilă] Romulus, kolozsvári egyetemi professzor a szenátus asztalára helyezte a kolozsvári rombolások fényképfelvételeit, majd a tribünre lépett.

„– Saját szememmel láttam hat összerombolt zsinagógát. De a tüntetők iskolákat és lakásokat is megtámadtak. Üzletek és kirakatok hevernek romokban, amelyekből az árut ellopták. Aki nem hinne szavaimnak, az meggyőződhet azok valódiságáról a zavargá-

sok idején felvett fényképekből, amelyeket ezennel leteszek a Ház asztalára. A kolozsvári rendőrség nyomozása megállapította, hogy a rombolásokat kizárólag a jásii és bukaresti diákok végezték, akik között fizetett – nem akarom nyíltan megmondani, hogy ki által fizetett – agitátorok uszítottak.

Policrat Mihail (közbeciált): Felháborító! Az ember azt hinné, hogy Boila is zsidó!

Boila: Ezt a rendőrség állapította meg. A jásii és bukaresti diákok nem méltók arra, hogy diákok legyenek.

Filitti: Ön nem méltó arra, hogy román legyen!

Boila: A rombolásokért tulajdonképpen azok a bűnösök, akik elvetették az antiszemitizmus magvát Erdélyben, ahol sem a faji, sem a felekezeti gyűlöletet nem ismerték.

Nemzeti szégyen az, ami Nagyváradon, Kolozsváron és a többi helyeken történt.

Azt szeretném még tudni, hogy Tătărăscu alminiszternek milyen szerepe volt az eseményekben, amelyekből azt a következtetést kell levonnunk, hogy vagy nem akarta megakadályozni a rombolásokat, vagy pedig nem érdemes arra, hogy miniszteri székben üljön. A hatóságok magatartására jellemző, hogy míg a diákok a zsinagógákat rombolták, a kívülálló rendőrök ilyen hangon tárgyaltak velük: »Kérjük szépen ne tessenek odamenni.” Nyilvánvaló, hogy a kormány vagy bűntárs, vagy pedig képtelen a rendet fenntartani.”

Majd „Boila professzor ismételtén leszögezi, hogy a rombolásokban kolozsvári, vagy erdélyi diákok nem vettek részt. Ennek igazolására leteszi a szenátus asztalára az erdélyi diákok által hozzá eljuttatott memorandumot, amelyben kijelentik, hogy nem vállalnak szolidaritást a vandál rombolásokkal.”

Szintén december 10-én – ezúttal az Ellenzék – teljes első oldalon nagybetűs címmel közli, hogy Országos ügy lett a nagyváradai és kolozsvári zavargásokból, valamint azt is, hogy Heves jelenetek a kamarában és a szenátusban a nagyváradai rombolások miatt. Súlyos rombolások Kolozsváron.

A Patria szerdán, december 14-én jelenti, hogy a Minisztertanács december 13-án este 9-kor felmentette a kolozsvári és váradi rendőrprefektusokat, így tudatva a közvéleménnyel, hogy megbünteti a hatóságok vezetőit, mert nem mutattak elég határozottságot a diákok rendellenességeinek megfékezésére, valamint azt is tudatja, hogy a kolozsvári és a buka-

resti haditanács 21 egyetemistát és 38 magán-
személyt idéz be Nagyváradról, 44 diákot és 9 magán-
személyt Kolozsvárról és végül 11 diákot Bukarestből
rendzavarás miatt.

Ugyancsak december 14-én tudósít az Uj Kelet
Alexandru Lapedatu kultuszminiszter látogatásáról, aki
a kormány részéről azzal a céllal érkezett Kolozsvárra,
hogy a helyszínen győződjön meg a tragikus esemé-
nyekről. Felvette a kapcsolatot dr. Fischer Józseffel, az
Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség elnökével, a lerom-
bolt templomokban és iskolákban teendő látogatás
céljából.

Fischer dr. összehívta a papokat és világi vezető-
ket a hitközség Ferdinánd [király] utcai székhelyére,
ahol megjelent Lapedatu miniszter is. Fischer József
elnök beszélt az események nemzetközi követke-
ményeiről: az ország szavahihetősége megromlott és
több ország visszavonta hiteleit. Felhívta a figyelmet
arra is, hogy a kormány nem halogathatja tovább az
intézkedéseket. A hatalmas erkölcsi kárról szólva be-
szélt a kárpótlások szükségességéről, kérve a kor-
mányt: utaljon ki gyorssegélyt az iskoláknak, hogy
megkezdődhessen a tanítás. A miniszter a történetek
miatti sajnálatát fejezte ki, és az eseményeket barba-
rizmusnak minősítette. A miniszter után Eisler Mátyás
főrabbi a zsidókat ért károkról és sérelmekről szólt,
és a közösség kéréseit továbbította. Felrótta az ígé-
retek megszegését, a jogfosztottságot, beleértve a ma-
gyar nyelv használatának megtiltását, annak ellené-
re, hogy a nemzetközi egyezmények biztosították az
anyanyelv használatát, de felrótta azt is, hogy az egy-
házi iskolák számára járó 24 milliós állami segély he-
lyett a költségvetés csupán 400.000 lejt biztosít.

Egy nappal később, december 15-én az Uj Kelet
tudósítója arról számol be, hogy „Vararu közigazga-
tási vezérfelügyelő, akit a kormány a kolozsvári za-
vargásokban bűnös hatósági közegek elleni vizsgálat
lefolytásával bízott meg, ma délelőtt magához ké-
rette a kolozsvári hitközségek képviselőit. Az ortodox
hitközség részéről megjelent Glasner Akiba főrabbi,
Adler Sámuel elnök és dr. Klein Miksa. A kongresszu-
si hitközséget dr. Eisler Mátyás főrabbi és dr. Fischer
József képviselték. Vararu vezérfelügyelő arra kérte
a megjelenteket, hogy közöljék vele azon adataikat,
melyek a hatóságok kötelességmulasztásairól szólnak
a legutóbbi zavargásokkal kapcsolatban”, majd meg-
állapította, hogy „A kolozsvári rendőrség nem állott
hivatása magaslatán.” Időközben megérkezett a pre-

fektúrára Lapedatu kultuszminiszter is, és magához
kérette a hitközségek vezetőit. Bejelentette, hogy „...
két és félmillió lejt hozott magával a kolozsvári zsidó
hitközségek gyorssegélyére.” (...) „Ezután dr. Eisler Má-
tyás főrabbi kért szót, és kijelentette, hogy az anyagi-
ak tekintetében való nyilatkozattétel a világi vezetők
részére tartja fenn. Vallási szempontból azonban tu-
domására kell adnia a miniszternek, hogy vallástörvé-
nyeink szerint egy feldúlt templom csak akkor vehe-
tő újból használatba, ha az teljesen helyre van állítva,
úgy, mint a rombolás előtt volt, és aztán újra felszen-
tetetik. Ennélfogva úgy véli, hogy ezt a problémát
ideiglenes segéllyel megoldani nem lehet. (...) A tel-
jes restaurációhoz ragaszkodnak a hitközségek. (...)
Dr. Fischer felhívta a miniszter figyelmét arra, hogy a
nagyvárad, bánffyhungyadi, csucsai és apahidai hit-
községek a kolozsvárihoz hasonló helyzetben van-
nak, és kérte, hogy ezek részére is megfelelő azonnali
segélyt bocsásson rendelkezésre.”

December 20-án az Uj Kelet idézi a Nemzeti Pa-
rasztpárt hivatalos lapját, a Dreptateát. A rombolá-
sok, testi bántalmazások külföldi visszhangjáról közöl
híreket. A külföldön tanuló román diákokat kollégá-
ik bojkottálják az erdélyi rombolások miatt, néhány
nappal később pedig arról számol be, hogy Ameri-
ka diákszövetségei tiltakoznak a romániai antiszemi-
ta atrocitások ellen. A Keleti Újság pedig közli, hogy a
„külföldi követek tiltakoztak Titulescunál a rombolá-
sok miatt” és „Az amerikai követ tárgyalta Titulescuval
a történetekről.”

December 21-én az Uj Kelet első oldalán idézi a
kormány félhivatalos lapját, a Națiuneát, amely sze-
rint Kolozsváron csend van, a feszültséget csupán az
Uj Kelet táplálja. Válaszként az Uj Kelet idézi a Cuvân-
tul Studentescet [Hallgatók szava], amely Îndrumare
către viitor [Útmutató a jövőhöz] című cikkében a kö-
vetkező szavakkal igazolja az antiszemita atrocitáso-
kat: „... egy zsinagóga lerombolása, mely az összees-
küvések legjobb menhelye, nem jelenti a zsidó vallás
meggyalázását, egy lopott vagyon megsemmisítése
nem jelent bűncselekményt, és így tovább...”

A Keleti Újság december 23-i számának első olda-
lán közli, hogy a vádlott diákok tagadják részvételü-
ket a rombolásban. „Ma délelőtt a tanúkihallgatásokra
került a sor. Valamennyien a vádlottak mellett vallot-
tak, akiket nem láttak a tüntetők között. Mások állítá-
sa szerint a szent könyveket és rituális tárgyakat szét-
szórva találták az utcákon, és megőrzés végett vették

XXXI évfolyam

Szerkesztő: Dr. Sándor Szabó
A szerkesztőség és kiadóhely:
Béte, 2000 Szabó

Szerkesztőség és kiadóhely:
Tel-Aviv, Salomon 22

UJ KELET

PÁRTONKIVÜLI NAPILAP

מזרח חדש
(אור קולט)
ערוך וירי בלוז במלני
בשפה חנונית • שנה ל"א
הערי: דוד מ פודוס
הערי: דוד טו
הערי: חנונית
חל-אביב, דוד מ. סלובין 20

LANDSTRON TÁBOROK ERÉLYES LÉPÉSEKRE KÉSZÜL AZ UNO-KARAVÁNYOK ELLENI TÁMADÁSOK MIATT

További intézkedésig nem indítanak autókarakaványokat Latrunon át. Megirtuk tegnap, hogy a Tel-Avivból Jeruzsálemba indított élelmiszerkaravánt kísérő UNO-megfigyelőkre Latrunnál gépfegyvertűzet zúdított. Emiatt - további intézkedésig - nem indítanak autókarakaványokat a Jeruzsálemba vezető főúton. Arab forrásból közlik, a haifai UNO-zóvívőre való hivatkozással, hogy Bernadotte vezérkari főnöke Landström tábornok, erélyes lépésekre készül az UNO-karakaványok elleni támadások miatt. Mint ismeretes a Jeruzsálem környékén állomásozó egyiptomi csapatok parancsnoka tegnap az UNO-megfigyelők útján ultimátumot intézett a zsidó csapatok parancsnokához, hogy csütörtök délután hat óráig ürítse ki a Telpit-negyedben fekvő mezőgazdasági iskolát, amelyet a fegyvernagyús megsértésével szalltak meg. Az egyiptomik azzal fenyegették meg a zsidókat, hogy az ultimátum teljesítésének megtagadása után egyzúni és bombázni fogják az iskolát.

AZ ARABOK UGYANOLYAN ÉLELMISZERÁDAGOKAT KAPNAK MINT A ZSIDÓK

J. Gravicki a kormány sajtóirodájának főnöke csütörtöki sajtóértekezletén többek között az Izraelben lakó arabok helyzetéről beszélt.

Ami az arabok élelmiszeradagjait illeti, a sajtófőnök a következő adatokat közölte: Az arabok havonta és fejenként 8 kiló lisztet kapnak (a zsidók 6 kilót) Cukrot a városi arabok 750 grammot kapnak fejenként és havonta, ugyanannyit mint a zsidó lakosság, a vidéki arabok azonban fejenként csak 400 grammot Margarin és ételolajat ugyanannyit kapnak, mint a zsidók, nav. 400, illetve 250 grammot.

Ezután a sajtófőnök a nazereti arabok helyzetéről számolt be. Nazeretnek jelenleg 20.000 lakosa van, ebből azonban csak 13.000 a polgári lakosság és 7.000 menekült.

A városban ismét fellendült az élet. A dohánygyár megint dolgozik, minthogy elég nyersanyag van rák, mint ahogy a jég- és a gázgyárak is újra elkezdték már a munkát. Az arab munkások 40 piaster napi szót kapnak. Az összes arab munkások találtek már munkát. 1000

munkát már városon kívüli munkára is kivittek. Ezzel a meghódítás előtti nagy munkanélküliség megszűnt a nazereti problémája, a város legnagyobb problémája, a vízprobléma, szintén megoldódott, amióta elfoglaltuk a várost. A mandatárius kormány ugyan rég elhatározta, hogy vízvezeték ad a városnak, de bizonyos akadályok miatt a terv csak ígérlet maradt. A zsidó hatóságok két hét alatt mindezt megoldották.

SALAMON MIHÁLY AZ ALLIJA-MINISZTERNÉL

Salamon Mihály dr. a Magyar Cionista Szövetség volt elnöke és a magyarországi mizrechi egyik vezetője, aki - mint megirtuk - a cionista Akciókomité vezetője vasárnap kezdődő jeruzsálemi ülésére érkezett az országba. Ma kihallgatáson jelent meg M. Schapiro allija-miniszternél. Az audienca során a magyarországi zsidók álljéztatásáról tárgyaltak.

A BUDAPESTI "SZABAD NÉP" SÜLYOS VÁD JAI TITO ELLEN

A budapesti "Szabad Nép" azzal vádolja Titot és a Jugoszláv kormányt, hogy az orosz nép igazi barátait legyilkolja, vagy pedig önkéntes száműztetésbe kergeti. A lap szerint Jovanovics tábornok akit tegnap lelőttek, amikor át akart szökni Romániába, a Jugoszláv szabadsághozzalom lelke volt 1942-ben.

MEGRENDSZÁRÁLYOZZÁK A FEKETEPIACRA SZÁLLÍTÓ FALVAKAT

Az élelmiszer-ellenőrző bizottság vezetője közölte az északi kerületben lévő Kfar Chaszidim, Balfurja és Kfar Gideon elöljáróival, hogy ha nem szolgáltatásaival megtermelésüket (tojás, székely, tej, földgáz) a szervezett piac részére, nem kapnak több támogatást.

A déli kerületben ugyanolyan intézkedéseket fogantatosítottak Kfar Warburg falu ellen, miután kiderült, hogy rendszeresen szállított mezőgazdasági termékeket a fekete-piac részére.

RAMAT-GANBA KÖLTÖZIK AZ AMERIKAI KÖVETSÉG

Curtis V. Birnes, az amerikai követség gazdasági tanácsosa csütörtök délelben Ramat Ganban járt, ahol a követség részére megfelelő épület után érdeklődött. A követségi tanácsos ebben az ügyben A. Krinizi polgármesternél is eljárt. Lehetséges, hogy az amerikai követség már a közeli napokban átköltözik Tel-Avivból Ramat Ganba.

A JEDIOT ACHRONOT nyomdáját lezárták három napra a cenzúra elleni kihágás miatt.

A DÉLI KERÜLET élelmiszerbizottsága több péküzemet megbüntetett, mert rossz kenyeret sütöttek. A megbüntetett üzemek a következők: Mehovéd Ramat Gen, Perach Herzlia, Fuchs, Shilolim és Klein Tel-Aviv, Goldberg Ramat Gen, Chan Herzlia, Schlossberg és Morgenstein Herzli és Lovov Reehovot.

magukhoz, nehogy tönkremenjenek. A diákvonatban talált kegszereket a vádlottak és a tanúk szerint idegen elemek helyezték el a diákságot kompromittáló célzattal." Nagyon érdekes a lapnak a témát érintő tudósítása is: „A Bukaresti Egyetemi Tanács a diákvizsgákkal foglalkozott, Pangrati rektor elnöklete alatt. Abban állapotok meg, hogy végleges határozatot a letartóztatott diákok ügyében a hadbíróóság ítélete után fognak hozni. A rektor kijelentette, hogy az egyetemi tanácsot meg sem kérdezték, tarthatnak-e diákkongresszust. Semmi esetre sem járultak volna hozzá ahhoz, hogy nem román lakosságú, határmenti városban rendezzék a kongresszust.”

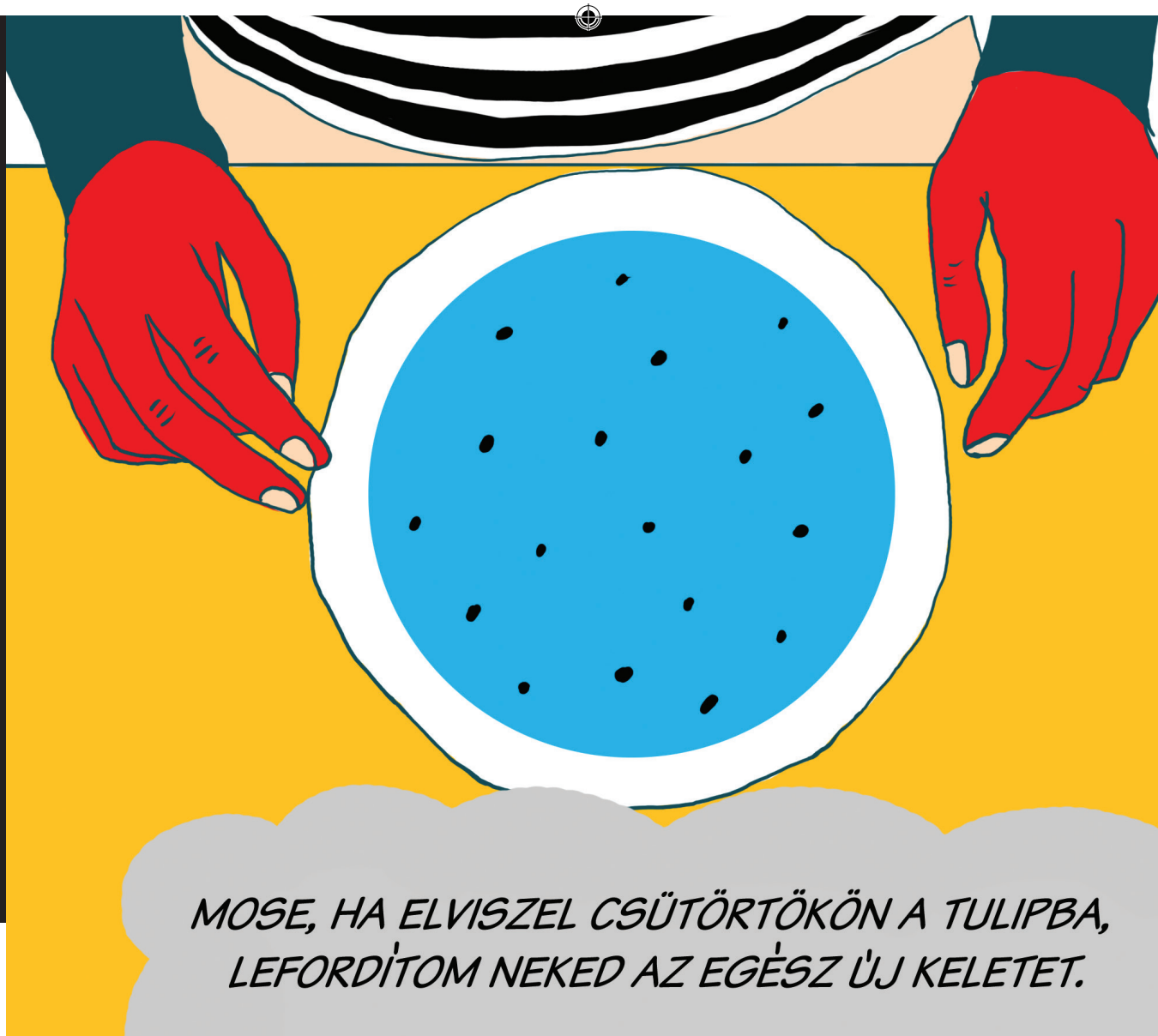
Hát erről ennyit!

December 27-én az Uj Kelet arról értesít, hogy összehívták a Bukaresti Egyetemi Tanácsot, miután megkapták a Tanügyi Minisztériumnak a zavargásokban részt vevő egyetemi hallgatókról összeállított listáját. A tanács viharos vita után elhatározta 250-300 diák eltávolítását az egyetemről, meghagyva azonban, hogy az érintettek a későbbiekben más egyetemekre beiratkozhatnak. A kolozsvári egyetem rektora, Bogdan Duică pedig Anghelescu tanügyi minisztertől szigorúbb egyetemi szabályzatot követelt azokkal szemben, akik megbontják az egyetem rendjét.

December 28-án az Uj Kelet idézi a Cuvântul, amely szerint a rombolások nagy részéért a kormány felelős. Nem csupán azt kéri, hogy a diákokat büntessék meg, hanem a tragikus kimenetelű rombolások erkölcsi szerzőit is. „A per anyaga bizonyítja, hogy a kongresszust a kormány szervezte, és a költségeket

az államkassza fedezte.” Az ítélet után az antiszemita izgatás nemhogy lenyugodott volna, inkább erősödött. A főváros utcáit, a kavéházakat, a nyilvános helyeket durva antiszemita röpiratok árasztották el, a következő sokkoló felhívásban csúcsozva ki: „Să pornim o cruciadă și să curățim pămantul românesc” (Indítsunk kereszteshadjáratot, és tisztítsuk meg a román földet) – és a cenzúra tehetetlen.

Így zárul az 1927-es romániai belpolitikai év.

*MOSE, HA ELVISZEL CSÜTÖRTÖKÖN A TULIPBA,
LEFORDÍTOM NEKED AZ EGÉSZ ÚJ KELETET.*

Új Kelet – másképp, ugyanúgy

Kristóf Juli

A FÉRFIT LEKÜLDI AZ ANYUKÁJA, AZ IDŐS MAGYAR NÉNI SÁBESZ ELŐTT AZ ÚJ KELETÉRT A SARKI BOLTBA. ÁLTALÁBAN A NÉNI FILIPPINÁJA MEGY LE AZ ÚJSÁGÉRT, DE Ő MOST KIMENŐN VAN. AZ ILLETŐ ÚR TEHÁT LEBATTYOG, MONDJA AZ ELADÓNAK, HOGY ÚJ KELETET SZERETNE. AZ ELADÓ VISSZAKÉRDEZ, NEM ÉRTI. OLYAN ÚJSÁG NINCS. MILYEN LAP AZ? A FÉRFI MONDJA, HOGY MAGYAR. NEM, NEM, NINCS MAGYAR LAP – MONDJA. A BIZTONSÁG KEDVÉÉRT A FÉRFI SZÉTNÉZ A KIS BOLTBAN, ÉS NÉMI KERESGÉLÉS UTÁN MÉGISCSAK MEGTALÁLJA.

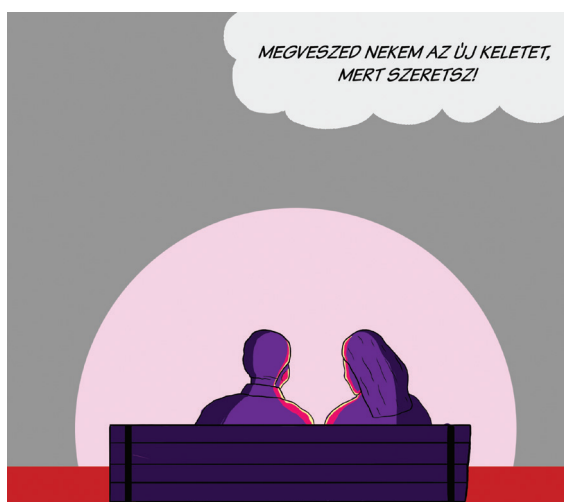
- NO, HÁT ITT VAN, EZ AZ ÚJ KELET – LENGETI MEG AZ ÚJSÁGOT AZ ELADÓ FELÉ.
- Ó – ÁLMÉLKODIK AZ ELADÓ. – MINDIG AZT HITTEM, HOGY EZ A FILIPPÍNÓK LAPJA.

2015-ben hallottam ezt a történetet – hogy vicc volt-e vagy valóság, ki tudja. Lehetett bármelyik. Az biztos, hogy az Új Keletnek transzfúzióra volt szüksége: pénzben, szellemben, olvasó- és alkotóközösségben. Nem mintha a 2010 és 2015 között Don Quijote-i harcot folytató Hajdu Szilvi nem tett volna bele mindent – idejét, szívét, energiáját –, hogy életet leheljen a lapba. De egyedül... Egyedül lehetetlenség volt megküzdödni.

Ha 2010-ben, amikor (először) elváltak az útjaink az Új Kelettel, valaki azt mondta volna, hogy se baj, majd Steiner Kristóf átveszi a szerkesztést – én bizony a szemébe röhögtem volna. Kristóf? A szegény, dohos lehelte-tű Új Keletet?

Na ne már. Na de már!

2015-ben egy Facebook-posztból tudtam meg, hogy megtörtént a csoda – avagy (ki tudta még akkor) bevették az utolsó szeget a lap koporsójába. Az olvasótábor ugyanis nem változott az évek során, és ha Kristóf nem lesz hajlandó jelentős terjedelmet áldozni a holokausztra és a maradék 14 oldalt arra, hogy micsoda szörnyű hely Magyarország és miért csodás Izrael – akkor bizony hamar elpártolhat a laptól még az

a kevés kitartó idős ember is, aki eddig bírta a strapát.

Megpezsduült bennem valami. Mert sok mindent lehet mondani az Új Keletre, de egyvalami biztos: beléd eszi magát, hozzád nő. Ha egyszer foglalkoztál vele, mindig ott marad az emlékezetedben, a gondolataid mélyén ez az egyedülálló újság-személyiség, ez a túlélőművész és diva.

Még aznap felvettem a kapcsolatot Kristóffal, és bekerültem a kezdőcsapatba. Bár nem volt verseny és valószínűleg az összes jelentkezőt (három vagy négy) felvették, mégis hatalmas nap volt ez. Ez a rég látott kedves ismerős ahelyett, hogy kilehelte volna lelkét, vett még egy nagy levegőt – és feltámadt.

Már abban a hónapban, decemberben megjelent az első Kristóf-féle szám. Mi öten, a külsős újságíróink támogatásával gyúrtuk össze, Dániel Zsófi pedig új arcot adott a lapnak. Sokan meg is szólták az újságot. Panaszkodtak, hogy az új szerkesztési elvek megszenstelenítették a csaknem évszázados hagyományt. Hol van belőle a zsidó világbánat?

Arra nem gondoltak – nem is tudták talán –, hogy ez az újfajta Új Kelet bizony hagyománytiszteleőbb, mint a tíz év-

vel azelőtti, Dán Ofry-féle újság. A lap mindig is a helyi magyar közösség aktuális kérdéseire igyekezett választ találni – a jelenből lélegzett. Az Új Kelet friss lett és objektív. Igazi újság.

Ez a mi új Új Keletünk pedig így volt régi – és persze új is. Új tehetségekkel – újságírókkal, grafikusokkal – bővült a gárda, és új látásmóddal gazdagodott. Az általunk megélt, mai Izraelből merített. A receptek között megjelentek a vegán lakomák, a színes oldalon gyönyörű képes riportok vittek el bennünket az ország különböző sarkaiba, valódi, saját interjúk bukkantak fel. Nyoma sem maradt a tíz évvel azelőtti, innen-onnan „átvett” szövegeknek.

Lassanként lemorzsolódtak azok a szerzők is, akik másfajta irányvonalat képviseltek. Akik szívesebben írtak a kirekesztésről, mint a befogadásról, akik nem tudtak elengedni régi mintákat, kliséket. Ebben az új fészekben végre helyet kaptak azok a témák is, amelyek a régi lapban sokszor eltorzultak. Mi a mostani húszas-harmincas-negyvenesek Izraeljét vetettük papírra és szabtuk formára havonta egyszer – éjszakába nyúló netes csevegés meg a fájlmegosztó rendszer (dropbox) segítségével.

A lapzárta éjjelén senki sem aludt. Sára, a kép-

szerkesztő és Anna, a korrektor Tel-Avivból, Kristófnéha Jaffóból, néha Budapestről, Zsófi a Pest megyei Bajnáról dolgozott, én magam a Tel-Aviv melletti Givatájimban ültem és szerkesztettem. Éva, aki addigra már bevált szerző volt, 2016 őszén váltotta fel Kristófot, ő ugyancsak Tel-Avivból, Ben Gurion házának tőzsomszédságából főszerkesztett tovább.

Húztunk, vitatkoztunk, hozzáírtunk, átalakítottunk. Szerkesztőség (mármint iroda, helyiségekkel) nem volt, mi is sokáig csak virtuálisan ismertük egymást. Mégis szilárd meggyőződésem, hogy az a szellem, amelyben hónapokon keresztül dolgoztunk, egyenesen 1918-ból repült hozzánk, Kozlovsvárról.

Kristóf Juli az Új Kelet munkatársa volt 2009-ben és 2016–2017 között.

***A PÉNTEK REGGELI SZNOB ELFOGLALTSÁGOM,
HOGY FORRÓ FÜRDŐT VESZEK,
ES ÚJ KELETET OLVASOK.
KÖZBEN CSOKOLÁDÉT MAJSZOLOK.***

Tartalom

Időkép

Gidó Attila: Az Új Kelet első két évtizede	4
Markovits Mária: Teremtő akarat (III.) (Adalékok az Új Kelet gyermek- és ifjúkorához)	6
Halmos Sándor: Múltidéző – Erdély zsidó hitközségei nyomában	8
Olosz Levente: Az Új Kelet megalakulásának körülményei és első újságírói gárdája	11
Olosz Levente: Marton Ernő ifjú évei Dicsőszentmártonban	14
Nagy Gabi és Nagy Timi: Kulcsregény az illúziókról: Bat-Séba engesztelése	17

... és az Új Kelet 1948-ban alijázott

Leah Sofer: Dr. Kasztner Rezső életének és halálának megoldatlan rejtélyei. Az igazságszolgáltatás politikai buktatói ...	19
Vadász Éva: Fuchs Ávrám – Én voltam az Új Keletben Mister Izrael	22
Benedek István Gábor: Rövidhullám a 33,33-ason	26
Egervári Vera: Emlékek a tel-avivi szerkesztőség életéből	28
Kishont Ferenc: A kereszt jegyében	32
Halmos László: Tanár úr kérem	33
Markovits Mária, Igal Kaddar: Marton Ernő levele dr. Arje Kaddarhoz és annak háttere	34
Katz Éva: Istenkeresők... Tel-Avivban	35

Kultúrspájz

Tabák László: „Béreljen egy feleséget!”	36
Barkay Zeév: Miért haragszik ránk a világsajtó?	38
Barzilay István: Tel-avivi tükködarabok	41
Róna Éva: Házastársi vita	44
Kristóf Juli: Volt egyszer egy újság	46

#AzÚjKeletNemARégi

Silló Sándor: 10 dolog Izraelről, amit biztosan elolvasol, bármit írok is!	48
Krasznai Éva: Harminc éve az Új Keletben... ..	51
Steiner Kristóf: Réges-régi receptek – vadiúj tálalás	52
Schnapp Lea: Röpke vallomás a centenáriumra	58
Nimrod Dagan: Visszatérés Kolozsvárra – Zsóka nagy története	61
Avi Ben Giora: Találkozásom az Új Kelet második emberével	63
Arje Singer: Haju zmanim, vagyis Voltak idők	65
Háberman Zoltán: Akit csak szeretni lehet	67
Az Új Kelet és én	68

Bónusz

Újvári Mária: Az 1927-es zsidóellenes események a Kolozsvári Új Kelet című zsidó politikai napilapban.	72
Kristóf Juli: Új Kelet – másképp, ugyanúgy	79

ÜNNEPI ALBUM

70 magyar vonatkozású történettel

RENDELD MEG ITT!

igg.me/at/70

Jair Lapid előszavából: „...A magyar zsidók nemcsak kivándorolni akartak Erecbe, hanem új hazát teremteni ott kávéházzal, színházzal, újsággal, szatírával.”

Izraelinfo

ÚJKELET
..... Izraeli magyar nyelvű független lap .....